M. VALERII

MARTIALIS

EPIGRAMMATA IN CÆSARIS AMPHITHEATRVM ET VENATIONES, MVLTIS LOCIS

emendata, illuſtratáq; commẽtario recentato & aucto

THEODORI MARCILII.

PARISIIS,

Apud CLAVDIVM MORELLVM, via Iacobæa ad inſigne Fontis.

cIↃ. IↃ. cI.

Cum Priuilegio Regis.

Digitized by Google

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI HENRICO COMITI DE BOVSCHAGE ac Veſtiarij regij.

MAGNIFICA Poëtarum de ſuis rebus gloriatio ſemper fuit, HENRICE IOVIENSIS, Comes perilluſtris, ſed vna eorum pollicitatio mihi certiſſima videri ſolet, cùm profitentur ſe fautoribus ſuis largiri poſſe nominis immortalitatem, edito in lucem & conſecrato eis poëmate, quò latè longéque omnes oræ partéſque terrarum quaſi tubæ cantu perſonent, vt & viui gloria ſua perfruantur, & cùm è vita diſceſſerint, magis etiam magíſque in ore vigeant, traditi hominum memoriæ ſempiternæ. Nam quæ trophæa, quę ſtatuæ & currus, quæ imagines diuturniores quàm Poëtæ verſus, qui & ſuauitate allicere poteſt hominum voluntates, & retinere vtilitate? Ac mihi quidem ea de re attentius cogitanti, admirandum videtur quid ſit, quod cùm igniculi quidam laudis & gloriæ in omnium animis à natura ingenerati ſint, neque ſolùm optimo cuíque ſed etiã teterrimo expetenda & optabilis videatur eſſe memoria æternitatis; pauciſſimi tamen fouendis Poëtarũ ſtudijs ingredi velint breue & quaſi compendiarium iter ad gloriam. At quibus modis celebritatem ſermonis hominum, & immortalem memoriam aucupantur? Alius vitam ſibi propagare ſtudet, filio quaſi

Digitized by Google

corporis & animi ſui, vt Auguſtus princeps in oratione quadam poſuit, imagine relicta, in qua ſpirare videatur ac viuere mortuus, alius villis ad cœlū exſtruendis perſequitur immortalitatem, alius ad immortalem gloriam atque diuinam magiſtratuum gradibus adſcendere nititur. Sed ſi vita mortuorum in memoria viuorum eſt poſita, vt eſt, quàm improuidi ac negligentes ſunt, quibus ab herede vno, aut lapidibus & cæmentis, aut eblanditis honoribus, expetenda eſſe videtur memoria immortalitatis, cùm etiam virtutibus ipſis, ac belli paciſque artibus florentiſſimi homines in tenebris iaceant, niſi literis ac monimentis in lucem euocentur? Ac de priuatis quidē in ciuitate hominibus mirari deſino, ſi negligunt benè mereri de poëtis: vel quia ſingulorum opes ſæpe tenues ac infirmæ ſunt ad largiendū: vel quia cùm remoti ſint ab omni procuratione Reipubl. neque ſatis magnum eis fortuna campum dederit in quo virtus eorum excurrere cognoſcíque poſſit, non exſpectant vt poëtarum carminibus celebrentur: de principibus autem ciuitatis, quorum & ampliſſimæ fortunæ ſunt, & oportunitates plurimæ gerendi ea quæ ſeculis innumerabilibus in hominum luce conſtitui mereantur, quid indignius quàm vilem eis poëtam eſſe, rerum præclarè geſtarum teſtem locupletiſſimum, præconem virtutis ſempiternum? Niſi fortaſſe infirmatus aliquis conſcientia magnorum delictorum, eo ipſo eſt auerſus à poëtis, quòd intelligit ei hominum generi aculeos ineſſe ad pungendum, & ingenij facultatem eam, qua poſſint malè de re communi merentes, iuſtiſſimis ſempiternæ ignominiæ notis inurere. Vnde grauiſſimus auctor Plato in Minoë eos quibus exiſtimatio ſua cara ſit, vetat in vllius odium offen-
Digitized by Google

ſionémque poëtæ incurrere? Quid Philipus Macetum rex, ingenio regnóque iuxta clarus? Alexandro F. Dionis orat. II. de regno, *Scis*, inquit, *irritandos non eſſe Poëtas bonos, aut eloquentes rerum ſcriptores. Domini enim hi dicendi de nobis, quæ voluerint.* Ergo & Claudius Nero, quãquam eſſet omni diritate atque immanitate teterrimus, tamen, vt à Suetonio traditum eſt, ab irritandis poëtarũ ingenijs temperauit. Sapienter enim veréque Cornelius Tacitus, *Nam contra*, inquit, *punitis ingenijs gliſcit auctoritas, neque aliud externi reges, aut qui eadem ſæuitia vſi ſunt niſi dedecus ſibi, atque illis gloriam peperere.* Sed quantò ſatius eſſet principi culpæ alicuius adfini non ſolum à violandis poëtis abſtinere, ſed beneficijs inſuper eos ſibi obſtringere, vt etiamſi veris laudibus in vita non abundauerit, tamen poëta peccatis eius artificioſi cuiuſdam ſilentij velum obtendens, virtutes autẽ coloribus ſuis & penicillo pingens, bonam ei famam poſteritatis conficeret? Qua ratione mihi adductus videri ſolet C. Cæſar, huius generis acerrimus exiſtimator, beneficijs potiùs cum Valerio Catullo poëta quàm odijs certare voluiſſe, quanquam vt in ſcriptis relictũ eſt à Suetonio, intelligeret verſibus eius maledicè contumelioſéq; ſcriptis, notatum ſe maculis, quæ nunquã eluerentur. Ergo principes quoquo modo in celſiſſimam illam ſedem dignitatis atque honoris adſcenderint, & ſiue cum æquitate ac iuſtitia, ſiue perfidioſè Rempubl. geſſerint, expetere nunquam poterunt inſtrumentum ad memoriæ propagationem aptius, quam ſuffragia poëtarum, qui & mortem ipſam omnia delentem, ingenio cõprimunt, & licentiam habent vt paſtores illi apud Heſiodum,

— Ψεύδεα πολλὰ λέγειν ἐτύμοισιν ὁμοῖα.

Fingere quæ lateant ſpecie circundata veri.

Parciùs ac timidiùs hæc de poëtis memorarem, Comes illuſtriſſime, ſi ad imperitum aliquem aut agreſtem dicerentur, ſed noui ſplendidiſſimum ingenium tuum, téque his ſtudijs nunquàm abhorrentem fuiſſe ſcio. Reduco enim ſæpe, nec ſine magna delectatione in memoriam id tempus, cùm præclariſſimę tuæ & prope diuinæ indolis admiratione ſuſpenſus, cernerem te omnibus quidem pręclariſſimarum artium diſciplinis deditum eſſe, ad poëticæ verò laudem ſic natura ipſa ferri, vt magnum numerum optimorum verſuum de re quauis propoſita diceres pænè ex tempore. *Sed hæc prius fuêre*, nunc alio te gloriæ tuæ curſus vocauit, neque paſſus eſt in harum artium oblectatione adhereſcere. Vberior enim tibi ſeges non ſolum benè dicendi, ſed etiam faciendi præclarè; laudíſque huius quæ in familia tua nobiliſſima ſemper floruit, perſequendæ facultas maior & maturior debebatur. Quam tibi nunc oblatam eſſe magnopere lætor, non ſolum quia te tua virtute frui cupio, ſed multò etiã magis quia & principi amicitiam tuã ſalutarem fore, & Rempub. firmiſſimum in te præſidiũ habituram eſſe certò ſcio. Neque enim dubito quin à rege veſtiarij, vt dici ſolet, comitiua, rebúſque cæteris honeſtatus, quotidie magis magíſque nullo cuiuſquam hortatu, ſed à te ipſo de tua, & maiorum tuorum laude admonitus, ad eximiam rerum honeſtarum cupiditatẽ exciteris. Cùm itaque non iam ſcribendi poëmatis ocium, ſed campum habeas in quo tua virtus excurrere poſſit, ſpero futurum, cupio quidem certè, ne deſint poëtæ aliíque rerum geſtarum pronunciatores, à quib[9] tuæ laudes omni ſtudio atque omni ingenio celebren-

Digitized by Google

tur: quibus equidem hoc iure lætandum eſſe video, quod rerum geſtarum ſe narratores profeſſis,erit materies ac ſilua in qua propter admirabilem copiam, vel infantiſſimus laudem eloquentię venari poſſe videatur. Conuenientérque hoc loco inuerteretur Alexādri magni ſententia, cui Achilles viſus eſt beatus, eò quod ſuæ virtutis præconē inueniſſet Homerum, retro enim contráque felices illi potius quibus contigerit in tuis ac familiæ tuæ laudibus in orbis terræ memoriā ſempiternā ſpargendis ac diſſeminandis verſari. Ego ſi abundantia ingenij præſtarem, ſtudiíſq; humanitatis circūfluerem, cæteríſque rebus inſtructus ac paratus eſſem quæ perſcribere aliquid variè copioſéque inſtituenti neceſſarię ſunt, pugnarē ac eniterer Iouienſis familiæ rebus geſtis dare teſtimoniū laudis æternum, ſed aliū illæ præconē, aliam in ſcribendo virtutem & copiam deſiderant; nec vulgari aliquo & obſoleto, ſed accurato exquiſitóque, ac bonis artibus inſtituto genere orationis exſequendæ ſunt, vt rerum ipſarum ſplendor & dignitas verbis retineatur. Ne tamen voluntas mihi potiùs quàm facultas deeſſe videretur, quòd potui Valerij Martialis poëtæ ingenioſiſſimi epigrammata, quibus amphitheatrum Titi Veſpaſiani, editæ'que in eodem à Domitiano fratre venationes, traditæ ſunt immortalitati, à mendis repurgare, ac planiora facere inſtitui, vt quoniam poëtę munus altius quiddam eſt, quam quò nos humi ſtrati ſuſpicere poſſimus, interpretandis ſaltem huius poëtę ſcriptis, particeps fierem illius diuinitatis, de qua vir ſapientiſſimus Plato poſuit in Ione. Poetas à Muſis diuino quodam ſpiritu adflari, à poetis autem eadem vi excitari interpretes; perinde vt magnes lapis ad ſe anulum

ferreum allicit ac trahit, à quo pari efficacitate alij arripiuntur atque alij, quibus inter ſe aptis & nexis, catenę ſpecies ac ſimilitudo quædam exprimatur.

Offero igitur hoc tibi mearum vigiliarum munus, Henrice Iouienſis Comes illuſtriſſime, ídque tibi vel Martialis poetæ cauſa cuius ingenio delectari potes, vel mea qui tuę dignitati faueo, ſine vlla diligentiori commendatione placiturum eſſe non diffido.

Et quoniã ad te hæc ita ſcribuntur, vt etiam in aliorũ manus ſint vẽtura, dicendũ eſt paucis quod in hũc locũ reſeruaui, & tacitæ quorundã admirationi occurrendũ, quib⁹ alienũ ab interpretis, officio videbitur, quod interpretationis lucẽ perpaucis tãtũ epigrãmatis adferre volui, ac nõ explicare opus totũ, vt omnibus elegantiſsimi poetę ſcriptis ſub vno quaſi adſpectu poſitis, vberior ex eis fructus caperetur. Ego verò ita facere conatus eſſẽ, ſi vel ita fieri oportere vidiſſẽ, vel frõtẽ perfricare, ac meũ inſcribendo pudorẽ dimittere potuiſſem. Verùm & hoc epigrãmatum quaſi corpus quoddam eſt, quod vel poeta ipſe vel ſenatus criticorum ſeiunxit à cæteris: & in libris huius poetæ reliquis multa ſũt, reſeruãda iis qui fremunt ex Martiale aut Petronio fieri verueces ſectarios.

Ad te nunc animũ refero Comes illuſtriſſime, quẽ ſi hæc minuta περισσοφώνοις delectauerit, etſi nũquam aliorum de me iudicia contẽſi, tamẽ ſi noſtrum hoc qualecunque munus adſpernentur ac reſpuant, tuo ſuffragio contentus, fructũ mihi videbor diligẽtiæ meę vberrimũ cepiſſe. Vale. Lutetiæ, x v. Cal. Ian. C I Ↄ. I Ↄ. XXCIII.

Illuſtriſſ. tuæ dignitati deuinctiſsimus,

Theodorvs Marcilivs.

LECTORI MEO S. D.

Theodorvs Marcilivs.

ADoleſcentiæ limine ipſo cum Lutetiam Pariſiorum veniſſem, ſpecimen daturus ingenij, epigrammata quæ Valerius Martialis in Domitiani Amphitheatrum ſcripſit, interpretari auſus ſum, veſtigia priſcorum in his populi voluptatibus rituum perſequens, quorum Poëta hic pleniſſimus. Partum illum iuuenalis ingenij pro nato ſimul & denato deinde ſemper habui, neque dignum qui tolleretur vnquam putaui. Sed vt in comœdijs expoſiti, poſtmodo etiā viuere & vigere deprehenduntur: ſic præter ſpem, commentario huic libello vita vitalis fuit. Ergo & vt comici patres ſolent qualem qualem agnoui, familiæque & agnationi ſuæ reſtitui: togula etiam recentata veſtiui, & curaui pro re noſtra nitidiuſculè. Hoc eò magis quod miſellus in illa ipſa quaſi orbitate, qui inſultarent reperit, quos refellit hæc iam tertia editio, ſed ſine felle, ſine conuicio & carinatione, leniter, dictis bonis. *Diſputare & de literis συζητεῖν ſolens ego, non* merſare maledictis, *aut* quáuis adſpergere, *& πλυνεῖν. Alijs hæc laurea eſto, conuicia* plenis intorquere ſoracis *acria, multa, mala, quorum* (Plaut. prol. Amph.; Attius. Horat. Sat. iv. lib. i.)

> Οὐδ᾽ ἂν νηῦς ἑκατόνζυγος ἄχθος ἄροιτο. (Neque centiremis onus capiat. Iliade xx.)

plura

> Quàm audiuit vnquam Clinia ex Demetrio (Plaut. Bacchidib.)

b

Odio mihi & diuidiæ ſemper fuit etiam alios cum audirẽ ſi forte ἰαμβίζειν, & mimicè vitam moreſque alienos tagere, cùm φωνομαχία tantùm critica, & caprinum prælium expectaretur. Nam quæ inſipientior ſapientia quàm literas & humanitatem profeſſos ſcurrilibus velitari maledictis, &
Ioann. Sareſb. Vigilius martyr. *funeſtum* ducere contentionis funem, orbemque *illum petulantis linguæ & ſtili* circum agere? *An hæc Muſarũ*
T. Liuius lib. XLII. *ſacra conſtare aliter non poſſunt obſecro? aut aliter diſputationis ſerram reciprocare non eſt, quàm ſi ad maledicta confugiens, delires, de ratione ὥσπερ ἀπ' ὄνου καταπεσών; Apage*
Ioann. Caſſian. Optat. Mileu. *literas, ſi* ventilare veritatem *volenti*, de fonte leuitatis maledicta refundunt. *Ego ſi cuius famam verbulo vno aut apice læſi vnquam, & non viceuerſa quibus ſcirem ac poſſem, ſartam tectámque habui, aut ſi legem illam migraui quæ ſapienter apud comicum a Baccho vatibus poſita eſt,*
Ariſtoph. Veſpis. ἔλεγχ' ἐλέγχου, *indicinam facito aliquis, & arguito, iam nunc paratos inueniet, calumniæ reum illum aliquem agere peragere, vt frons ei ferrea conuulneretur, ſi hodieq; ex vetere Quiritium lege formula ſiue actiò detur. Vltro à me illã veteris Comœdiæ* pudendam & puniendam, *peſſimam*
Minut. Fel. Peſtimus. λοιδορίαις Flor. I. *peſtimámque licentiam, ſiue literata ſcriptáque illa, ſiue vocalis. Inquit L. Apuleius.* Barbarè alios inſectari audientium contumelia eſt. *addo ego,* & legentium. *Rationem Apuleius ſubnectit elegantem.* An non, *inquit,* ſummam contumeliam vobis imponit, qui vos arbitratur maledictis, optimi cuiuſque gaudere? vobis, *quà auditores, quà lectores. At honeſtiſſimus de literis*
D. Auguſtin. *controuerſandi campus eſt,* vbi res cum re, cauſa cum cauſa, ratio cum ratione certet. *in hunc ſi quis vocauerit*

Digitized by Google

— quiſqui' ſiet, cuiati' ſuat — Ennius annali IIX.

Suaue mihi *eſt, erit*, venire, *Petronij verbum audis*, & ne diutius amico illi abſentiuus ſim, omnes mihi alius modi ex literis voluptates negare. *Quidni autem amicum illum mihi talem, non aduerſarium dixero? In Mercurij caduceo dracones duo acriter mutua ſe intuentes, quod* τῆς διαλεκτικῆς τὸ σύνθημα, *teſſera dialecticæ & diſputationis: ſed ijdem & nodo quaſi federis amicitiaque vincti & impliciti ſunt: ſic in muſico certamine, obtutu mentis acri opus & alterno: ira odio tranſuerſim agi nefas. De literis certaturi, vt* Iamblich. epiſt ad Dexippum.

Luſuri nummis, animos quoque ponere debent.

Qui ſi vt claudi ad equum, ad mimica & ſcurrarum de triuijs maledicta confugerint, ex me quidem Plautinum verbum, præterea nihil audient, Patruo ſc. vii.

Iſti eſt theſaurus ſtultis in lingua ſitus, Iſti pro iſtic.
Vt quæſtui habeant, malè loqui melioribus.

Quin & perſtiterint ſi forte, nec hilum offendar magis, quàm equus canum adlatratibus: quos audit, contemnit. Benè ſapientérque meo quidem animo L. Seneca. Æquo animo audienda ſunt imperitorum conuicia, ad honeſta vadenti contemnendus eſt iſte contemtus. *Nã quid melius? anne ringi & hirrire cõtra incipere? Aſinus in via te prætereuntẽ, luto adſperſit forte an: tu in illum de cœno aliquid regeres, an te abſtergebis? Qui minus feras illos* μώμοις τοῖς ἀμώμοις προσάπτειν ἐθέλοντας; qui culpare, inculpabiles ſtudent? *Mihi quidem hercle non tam* inquinatæ manus ludere *vt digner* luto: *& quàm arietare caput, cum aliquo ſincipite neſapo, mentémque cum alius amentia com-* Epiſt. lxxvi. Herenn. Phil. lib. de mutat. nominum. Plaut. Millte Sc. iv.

mittere incipiam, Bionis Boriſthenitæ conſilio vti præoptem, & opico meo conuiciatori verſus Homeri occeniam: mellitiſſimos.

> Ξεῖν' ἐπεὶ οὔτε κακῷ, οὔτ' ἄφρονι φωτὶ ἔοικας,
> Οὖλέ τε καὶ μάλα χαῖρε. θεοὶ νύ τοι ὄλβια δοῖεν.

Hi mea latinitate ſic tinniunt.

> Hoſpes, nam malus aut fatuus non eſſe videris,
> Viue, vale: ſempérque beent Di te omine læto.

Quo & te lector amice, omine tam læto nunc proſequor deſinens, ſimul & quaſi manum de tabula tollo, reſpectanſq; obiter tamen, quaſi lineolam ſuperduco. Mihi doctoris cæleſtis exemplar illud ſcriptum in animo eſſe, Qui cum maledicerετur non maledicebat. *A quo nullius me vnquã animus infrunitus, & lingua infrenis deducet. Hoc meus*

Petri. II.

> Sperat quidem animus, quò eueniat Dei in manu eſt.

Plaut. Bacchid. Sc. Iamdudũ.

Lutetiæ Pariſiorum. IIX. Id. Nouemb. cIↃ. IↃC.

AD M. VALERII MARTIALIS COQVI EPIGRAMMATA

In Amphitheatrum & Venationes Cæſaris Domitiani.

INSCRIPTIO quidem huius libri peruagata eſt; In Amphitheatrum Cæſaris, nempe, Domitiani. Sed Epigrammata quidem pænè omnia conſcripta ſunt de venationibus ijs, quas Domitianus in Amphitheatro edidit, nõ de Amphitheatro. Itaque ſpectaculorum liber dicitur à nõnullis, ſed ea inſcriptio latiùs patet, quàm libri materies. Iratâ criticâ, voluêre aliqui omnia huius libelli Epigrãmata à Domitiano ad Titi ſpectacula trãsferre, Amphitheatri c.vij. ſed planè omnia Domitianum ſpectãt, vt patet Epig. vj.xv. xxiij.xxiix.&c. Hinc & Epig. iij. dixit. *in vrbe tua*. nẽpe, à te reſtituta poſt incendium, Epigr.vij.lib.v.

Amphitheatrũ hoc Fl. Veſpaſianus cõſtruxit iij. regione vrbis. P. Victor. Titus deinde Veſpaſiani F. dedicauit; Domitianus Titi frater, in eo plurimas edidit venationes. Sueton. Veſpaſ. c.ix. Tito c.vij. Domit. c.iiij. Dio in Tito. Caſſiodorus tamen epiſt. xlij.lib.v. Amphitheatri ſubſtructionem Tito F. Veſpaſiani attribuit. Nam (vt hoc quaſi in tranſcurſũ dicamus) ſic in Caſſiodoro diſtinguendi ſunt libri, vt duo ſint variarum formularum; cæteri variarum epiſt. Itaque diſtinguuntur in vetere M.S. Aurelius autem Victor in Tito, Amphitheatri opus à Tito perfectum fuiſſe ait. At verò Eutropius lib. vij. Amphitheatrum à Tito perfectum & dedicatum fuiſſe ait. *Hic*, inquit. *Romæ Amphitheatrum ædificauit, & quinque millia ferarum in dedicatione eius occidit*, Quod ijſdem verbis adnotatum eſt in Chronicis Euſebij & Caſſiodori. Martialis tamẽ ædificati Amphitheatri laudem transfert in Domitianũ. Etſi Domicius Calderinus hoc Epigramma pertinere ad fratrem Domitiani Titum putauit. Fruſtra ille. Sed quoniam hęc de Amphitheatro inſcriptio eſt, de nomine Theatri atq; Amphitheatri, duco altiores pauliſper lineas.

DE NOMINE THEATRI ET AMPHITHEATRI.

THEATRVM à Caſſiodoro, Viſorium Latinè dicitur; à Seruio in lib. v. Æneid. Spectaculum: ſic Plaut. Milite. *Spectacula ibi ruunt.* Sic & Cornel. Fronto. Theatrum enim à verbo θεᾶσθαι quod eſt Spectare. Etſi à nomine θεὸς dictum exiſtimauit Plutar. in libro de Muſica.

Sed quare Theatrum à videndo magis, quam ἀκροατήριον ab audiendo? Fortaſſe quia cùm quatuor ludorum genera ſint, Gladiatores, Circenſes, Venatio, Scænici, tria propriè ad oculorum adſpectum pertinent: Scænici ſoli ad aures. Quanquam in his etiam ipſis Theatri nomen rectè vſurpari, ex Donati verbis planum eſt, in prologum Hecuræ. *Ideo*, inquit, *Theatrum, ideo ſpectatores, ideo actores, quia maior pars in geſtu eſt, quàm in verbis.* Aliam rationem adfert Cæſar Scaliger c. xxj. lib. j. Poëticæ, nempe, Bonis temporibus corporum certamina tantum ſpectari ſolita, non autem ingeniorum. Dio tamen Chryſoſtomus orat. xxxij. Theatrum eſſe ait populi auditorium. Δήμου γὰρ ἐστὶν ἀκοὴ τὸ θέατρον. id eſt. Populi enim auditus theatrum eſt. Sed aliorſum hoc trahi pote, ſcilicet, non vt in theatro ludi, ſed conciones.

Theatrum Græcanico ritu, non ſpectandi ſolùm, ſed & concionandi locus. Itaq; & Menander c. iv. lib. xj. Partit. Epideicticar. ἐρῶ, inquit, κατὰ μέσον θεάτρων. Rectè ſcripſeris, ἐρῶ κατὰ μέσον θέατρον, *Dicam in medio theatro.* Interpres malè. *Dicam in medio ſpectantium.* Menander idem c. v. θέατρα λόγων *Theatra concionum.* Vitruuius c. v. lib. vij. *Trallibus*, inquit, *minuſculum theatrum, quod* ἐκκλησιαστήριον *apud eos vocitatur, &c.* Tangitur hic ritus Græcienſis & à Cicerone pro Valerio. Idem & Romæ in theatro Pompeij ritus aliquandiu, vt Dio Nicæus obſeruat, lib. xxxix. Idem & in Prouincijs, vt Lemouici Galliæ. Aurelianus in vita D. Martialis. *Sanctus*, inquit, *Martialis cum diſcipulis ſuis perrexit ad theatrum, prædicare Euãgelium regni.* Sic. L. Apuleij Floridæ in Theatro Carthaginienſi.

Amphitheatrũ quaſi ἀμφὶ θέατρον, quia omni ex parte ſubſellijs cluſum abſque ſcæna. Sic enim Dio lib. xliij. agens de Cæſare Θέατρόν τι κυνηγετικὸν ἰκριώσας, ὃ καὶ ἀμφιθέατρον, ἐκ τοῦ πέριξ πανταχόθεν ἕδρας ἄνευ σκηνῆς ἔχειν, προσερρέθη. Itaque Ouid. lib. 2. de mut. form.

—Structoque vtrinque theatro
Ut matutina ceruus periturus arena.

Et Caſſiodorus ep. xlij. lib. v. Theatrum hemiſphærium, id eſt, orbem dimidiatum eſſe ait: Amphitheatrum verò conflatum ex duobus theatris. Rectè quidem Caſſiodorus, ſi quidem oblonga ſpecie Amphitheatrum fuiſſe intel-

ligamus, non planè rotunda. Eaque amphitheatri figura, quò eſſet accommodatius ad gladiatores & venationes. Patet Caſſiodori loco antedicto: A ſpecie illa & noui Romani pro amphitheatro *Phialam* dixêre, vt Cedrinus in Iuſtiniano Pogonati F. Eutrop. lib. xix. in Iuſtiniano.

Ac principiò quidem à C. Cæſare, iterũ dictatore Amphitheatrũ ligneũ exſtructũ fuiſſe, auctor Dio lib. xliij. Primus verò Statilius Taurus, Auguſto IV. Cos. Amphitheatrum excitauit in campo Martio lapideũ, idque venationibus editis conſecrauit. Dio lib. li. Poſt & Nero ligneum exſtruxit. Sueton. Nerone c. xij. C. Tacitus annal. xiij. & hiſtoriar. ij. Victor in Nerone.

Et quoniam hæc de venationibus Domitiani ſcripta Epigrammata ſunt, de venatione paucis, repetita vetuſtatis memoria dicere pergo.

DE VENATIONE.

In theatro ludi ſcenici edebantur: in amphitheatro gladiatores ac venatorij. Quocirca theatrum Veneri ſacrum fuit; amphitheatrum verò Marti. Saluianus Maſſilienſis, lib. vj. de Prouid. & Tertull. c. vj. lib. de ſpectaculis. Lactan. autem c. xx. lib. vj. *Venationes*, inquit, *Saturno primitus fuiſſe attributas.* Qui locus homini polito in Saturnalib. c. v. lib. i. cũ verbis Saluiani pugnare viſus: ſed caprinum illud prælium. Nam etſi venationes, & gladiatores ludi Saturno ſacri, amphitheatri quidem locus ipſe nihilominus Marti conſecratus: perinde vt ludi ſcenici Libero ſacri fuerunt, vt eſt apud Lactantium loco citato; at verò theatrum ipſum Veneri ſacrum fuiſſe negari non poteſt.

Venationes Saturno primitus attributas fuiſſe refert Lactantius c. xx. lib. vj. Saluianus verò Maſſilienſis lib. vj. in arenis coli ait Martem; quoniã ſcilicet ludi quidem ipſi, nempe venationes, ac gladiatorij Saturno ſacri, amphitheatrum autẽ ſacrum Marti. Nam venationes antequàm repertũ eſſet amphitheatrum, edebantur in circo: dico ad Epigram. xx. Sic ludi ſcænici etiã Romæ vſitati, priuſquàm theatrum Veneri dedicatũ fuiſſet à Cn. Pompeio. Tertull. c. vj. lib. de Spectaculis. *Itáque tametſi theatrum propriè ſacrarium eſſet Veneris, tamen etiam Liberi domum fuiſſe* inquit Tertullianus loco citato. Cereri verò etiam in theatro locum fuiſſe declarat Cæcilius Cyprianus ep. ciij. qui ſcænicos inquit ludos ſacros fuiſſe Libero & Cereri. Etiam Apollo, Muſæ, Minerua, Mercurius in theatro pręfecti themelicis, ſiue, vt inquit Tertull. c. vij. lib. de Spectac. *ijs quæ voce, modis, & organis tranſiguntur.*

Saturno autem primitùs ſacrum munus vtrúmque nempe, venatio & gladiatores; quia is Deus apud Romanos antiquiſſimus. Legendus Tertull. c. xj. Apologetici aduerſus gentes. Prudentius lib. j. aduerſus Symmachum.

Sed alia dubietas, eccilla de Prudentii verbis lib. j. contra Symmachum, qui munus gladiatorium Diti ſacrum eſſe ait:

Reſpice terrifici ſcelerata ſacraria Ditis:
Cui cadit infauſta fuſus gladiator arena, &c.

Nec tamen reſponderim vt nonnulli, Ditem & Saturnum eiuſdem eſſe Dei numen; ſed munus idem etiam alia ratione Diti ſacrum eſſe, quia ſanguine gladiatorum profuſo placabantur Dij manes; qua de re idem planè Tertullianus c. x. lib. De ſpectaculis. Ad ſummam itaque dixeris Saturno vt antiquiſſimo Deorum, munus ſacrum fuiſſe primitùs: Diti eadem, quia munera Deorum manium; Marti poſtmodo munus gladiatorium; Dianæ venationem attribui cœptam, cum ab exequiis ad honores viuentium, ſcilicet magiſtratus, editiones tranſlatæ ſunt. Legendus Tertull. c. x. lib. De Spectaculis.

Dicitur autem à Cicerone *venatio*, vt ep. i. lib. vij. ad famil. Suet. Cæſaris c. xxxix. & paſſim. Gellio c. xiiij. lib. v. Trebellio Pollione in Gallienis, *venatio ludicra*. Θεάτρου κυνήγια & θεάτρου κυνηγέσια Nouel. c v. & τὰ κυνήγια. Socrati Eccleſ. hiſtor. c. xxij. lib. vij. Lampridio *venatus*, in Maximo & Balbino. Martiali ep. c v. lib. i. Vlpiano *ludus venatorius* l. viij. De pœnis. L. Seneca ep. lxxj. *Ludus beſtiariorum*. Caſſiodoro, *Ludus crudelis*, ep. xlij. lib. v. Sed ludi nomen propriè ad exercitationem pertinet. De qua Auidius Caſſius; qui, vt eſt apud Vulcat. Gallicanum, dicere ſolitus, *Miſerum eſſe cum exerceantur athletæ, venatores, & gladiatores; non exerceri milites.* Sic Tertulliani Apologet. c. xxxv, *Scholà beſtiariorum.*

Dicta autem venatio amphitheatrica, à ſimilitudine venationis vulgaris; vt planum ex Lampridio, qui refert Alexandrum Seuerum dicere ſolitum, *Venatores, & ſcenicos, & aurigas ſic alendos quaſi ſeruos noſtros, aut venatores, aut muliones, aut voluptarios.*

Venationis ludicræ genus duplex: Vnum pugnæ; in amphitheatro edi ſolitæ: alterum direptionis quæ fiebat in Circo. Prius illud genus antiquius eſt, eoque pertinent hæc Epigrammata Martialis; alterum recentius, & primitùs, opinor, à Gordianis, ac Probo vſurpatum. Venationis hoc genus quale fuerit, Fl. Vopiſcus exprimit in vita Probi. *Venationem in Circo,* inquit, *ampliſſimam dedit, ita vt populus cuncta diriperet. Genus autem ſpectaculi fuit tale. Arbores validæ per milites radicitus vulſæ, connexis longè latéque trabibus adfixæ ſunt, terra deinde ſuperiecta, totuſque circus ad ſiluæ conſitus ſpeciem, gratia noui viroris effrondult. Immiſſi deinde per omnes aditus ſtruthiones mille, mille cerui, mille apri, mille damæ, ibices, oues, feræ, & cætera herbatica animalia, quanta vel ali potuerunt vel inueniri. Immiſſi deinde populares. Rapuit quiſque quod voluit.* Neque diſſimilis venatio apud Iulium Capitolinum in Gordianis.

Hæc iſta ſpecios venationis πάγκαρπον nouis Romanis, vt Nouel. c v. c. i. Plebeia ibi ſcriptura eſt παγκράτιον. Sed bene alij libri πάγκαρπον. Cenſet legis Romanæ ſummus interpres in Nouellarum expoſitione, πάγκαρπον ſiluam illã Circenſem vocari ex varietate arborum, & D. Auguſtinum teſtẽ laudat qui c. xxiij. aduerſus Secundinum ſcripſerit, *Pancarpum ludicris muneri-*

bus edi propter omnium generum quæ inerant herbas, &c. Sed locus ille D. Auguſtini totus relegendus eſt. *Niſi fortè non quidem caſtè tangere humani corporis membrum, ſed pudet iurare per Deum tam turpiter vinctum, tanta illic deformitate captiuũ. Nomine pancarpi, qui in ludicris muneribus edi ſolet, propter omnium generum quæ inerant beſtias exagitatis arcam Noë, quæ per omne genus animalium, futuram ex omnibus gentibus figurabat Eccleſiam, &c.* Sic verba illa D. Auguſtini rectè ſana erunt, quæ hodiéque in libris omnibus accepta peſſimè.

Vt & illo ipſo capite locus qui ſequitur, *Itaq; ille non pancarpus, ſed planè compartus factus eſt, qui omni feritate diſcerptus eſt.* Mendi quidem locus hîc manifeſtarius. Fruſtra conati eluere maculam illam nuperi operum D. Auguſtini editores. Relegunt nempe, *concerptus*, aut, *pancarpus.* Neutrum facit. Manus D. Auguſtini fuit pancartus, à πᾶν & κείρεσθαι, παγκεκαρμένος, *omnino diſcerptus*, ſiue vt ille ipſe ſanctiſſimus pater interpres ſibi eſt, *omni feritate diſcerptus.* Eleganti luſit paragrãmate, apicis vnius verſi πάγκαρπος, πάγκαρτος pancarpus, & pancartus.

Bene Ioannes Caſſianus c. xiv. Collat. v. Pancarpũ dictum oſtẽdit à varietate beſtiarum, quæ in ſilua eiuſmodi: *Vt*, inquit, *fieri ſolet ab his qui corã regibus mundi huius omnigenis congredi beſtijs, præmiorum contemplatione conſueuerunt, quod ſpectaculi genus vulgo Pancarpum nuncupatur. Hi, inquam, feras quaſcunque fortiores robore, vel feritatis rabie conſpexerint diriores, aduerſus eas primæ congreſsionis certamen adripiunt, quibus extinctis, reliquas quæ minus terribiles, minuſque vehementes ſunt, exitu faciliore proſternunt.*

Iam verò illud quoque diſcrimen venationum obſeruari poteſt. Eas fuiſſe vel hominum & ferarum, idque duobus modis. Nam vel cum feris depugnabant armati venabulo, aut telis, vt Epigrammate huius libri xij. xv. xxiij. vel inermes, vt Caſsiodor. ep. xlij. lib. v. aut etiam deligati ad ſtipitem aliqui, vt Epig. vij. viij. xxj. Quos Fl. Vopiſcus in Aureliano vocauit *ad ſtipitem ſurrectos homines.* Sueton. in Nerone c. xxix. *ad ſtipitem deligatos.* Xiphilin. in Nerone σταυροῖς προσδεδεμένοι, ijque obijci beſtiis dicebantur, quod Polybio lib. i. eſt ἐκπροσβάλλειν τοῖς θηρίοις. Dioni lib. lviij. τοῖς θηρίοις ἐκ καταδίκης δίδονται. Copioſè hoc V. C. Petrus Faber in Semeſtribus c. xj. lib. ij. Neq; ſẽper tamẽ ad ſtipitẽ illi. Dico ad Epigr. xxij. Vel feræ inter ſe pugnabãt vt Epigr. ix. xviij. xix. xxij. Quod genus impropriè dixeris licet, venationem.

In venationibus verò amphitheatri, cum beſtiis depugnare ſoliti, primùm quidem ac propriè ij qui ſerui eſſent pœnæ, & damnati ad beſtias. Eoque dicti *beſtiarij*, vt à Cic. pro Sextio, in Vatin. & ad Q. Fratr. lib. ii. à L. Seneca ep. lxx. & c. xix. lib. ii. de beneſic. Tertulliano Apologet. c. xlii. Atque idem c. x. lib. de Spect. dixit, *Damnatos in ludum*, & *Harenarios*, quemadmodum & Symmach. ep. lvii. lib. v. Sic *Harenaria fera.* Ammiani Marcell. lib. xxix. Græci θηριομάχους vocant, vt in Gloſſem. Græc. θηριομάχος Beſtiarius. Socrati Eccl. hiſtor. c. xxii. lib. vii. ſunt παράβολοι, quaſi teme-

rarij & audaces. iidem παραβαλλόμενοι. Heſych. παραβαλλόμενος, ἐναποκινδυνεύων, ὅ ἐστι παράβολος μαχόμενος. Rectiùs. ὅ ἐστι παραβόλως μαχόμενος. Non vt alii tentauêre. θηρίοις μαχόμενος Bene Claudianus Latinè *Audaces* vocauit, in Panegyrico de Manlij Theodori Conſulatu.

Audaces legat ipſa viros, qui colla ferarum
Arte ligent, certoque premant venabula niſu.

Hinc fortaſſe Parabolani l. xviii. C. de epiſcop. & cler. l. xlii. & ſeq. C. eod. quòd eſsét Parabolis audacia ſimiles. quia cum periculo curarent ægrotos ſi lues publica ſiue contagio eſſet. Tangit beſtiariorum audaciam Nouella c v. θηρίοις, inquit, προσμαχομένοις ἀνθρώποις, καὶ εὐδοκιμοῦσας τῇ τόλμῃ. *Cum beſtijs depugnantes homines, & nobiles audacia &c.* Dicti Beſtiarij, & *Contiſices.* Gloſſæ *Contiſices* παράβολοι. Fl. Vopiſcus in Probo *Contiſicijs interimere feras.* Contifices illi beſtiarii, quia periti cõtis feras interficere. Hinc & *Cõfectores* dicti, vt Suetonii Auguſto c. xliii. Sic κομφέκτορα dixit Euſebius Eccl. hiſtor. c. xvi. lib. iv. Aliqui Beſtiarios propriè & κατακοπτομένους dici putant à Dione lib. lx. Sed latiùs κατακοπτομένου nomen patet.

Deinde verò pugnarunt quoque cum beſtiis qui bello capti eſſent, vt Tertull. c. x. lib. de ſpectac. Dion. lib. xliii. ἐμάχοντο δὲ ἐν πᾶσι τοῖς ἀγῶσιν οἵ τε αἰχμάλωτοι, καὶ οἱ θάνατον ὠφληκότες. Eius autem generis beſtiarii Germani de quibus Seneca ep. lxxi. neque diſſimiles gladiatores Saxones apud Symmach. ep. xlvi. lib. ii.

Sed cùm fortaſſe non ſuppeteret copia, eorum qui damnati ad beſtias, aut qui in bello capti, alii emebantur aut conducebantur. Caſſiodor. ep. xlii. lib. v. Vlpianus l. i. ad S. C. Tertull. *Qui operas ſuas vt cum beſtijs pugnaret, locauit.* Et arbitrati aliqui, hos tantùm dici propriè beſtiarios.

Ad extremum ita Romani venationibus delectati, vt ſponte liberi homines cũ beſtiis dimicaturi ſe offerrent; neque plebeii tantùm, ſed & equites, viri prætorii, ſenatores, quodq; miremur magis, etiam mulieres. Legendus Dio lib. xliii. & liiii. Infra dicendum hoc pleniùs, Epigr. vi.

Interdum & ipſe muneris editor cum beſtiis pugnauit, vt Prætor P. Seruilius, Dionis lib. liii. Idémque ſic de Nerone. Hinc venatorius habitus Taciti Imperatoris apud Vopiſcum in vita Floriani: nõ quia ipſe pugnauerit, ſed quia ſic mos faciendi vt editores in venationibus ſuis habitu præſiderent venatorio. Habitus ille venatorius cincti. Vnde venator nudus Iuuenali Sat. iv.

—Albana nudus arena Venator.

Hi omnes communi nomine venatores. Venandi hanc cupiditatẽ carpit Cæcilius Cyprianus ep. i. ad Donatum. *Quid illud oro te, quale eſt, vbi ſe feris obijciunt, quos nemo damnauit ad beſtias; ætate integra, honeſta ſatis forma, veſte pretioſa, viuentes in vltroneum funus ornantur. Malis ſuis miſeri etiam gloriantur. Pugnant ad beſtias, non crimine, ſed furore. Spectant filios ſuos patres: frater in cauea & ſoror pra-*

Digitized by Google

ſto eſt, & ſpectaculi licet pretium, largior muneris apparatus amplificet, vt mœroribus ſuis mater interſit.

Duplex autem ratio cum feris confligendi. Pugnabant enim vel de ſuperiore loco, ſiue ἄνωθεν, vt eſt apud Xiphil. in Nerone; vel ex æquo ſiue plano; Quod Herodian. Commodo dixit ἐξ αὐτοσταδίας. Καὶ θηρίων ἐξ αὐτοσταδίας μάχας ἐπαιδεύετο. Sic *apros excipere, contra leonē ſtare*, ait Spart. in Caracallo. Ac de ſuperiore quidem loco iaculandi peritiā oſtentabant, expertes periculi, vt Tiridates apud Xiphilin. in Nerone. ἐτόξευσεν ὁ Τηριδάτης ἄνωθεν ἐκ τῆς ἕδρας θηρία. Et Commodus, de quo ſic Herodian. τῷ δὲ Κομμόδῳ περίδρομος κύκλῳ κατεσκεύαστο, ὡς μὴ συστάδην τοῖς θηρίοις μαχόμενος κινδυνεύοι. ἄνωθεν δὲ καὶ ἐξ ἀσφαλοῦς ἀκοντίζων, εὐτοξίας μᾶλλον, ἢ ἀνδρείας παρέχοιτο δεῖξιν. Circuitus enim quidam erat ſupernè in Amphitheatro, ex quo tela conijciebantur, eumque Herodian. in Commodo περίδρομον vocauit; Xiphilin. in Commodo περιβολὴν τῆς κρηπῖδος.

Duplex verò animantium genus in venationibus. nempe θηρία, id eſt, feræ: & βοτὰ, id eſt, vt Vopiſcus cōuertit in Probo, *Herbatica animalia*. Sic Dio lib. li. oppoſuit θηρία & βοτά. Xiphilin. autem in Caracallo etiam ἵππους & βοτά. Sunt autē θηρία, vt leones, pantheræ, & cætera quæ ζῶα γενναῖα, id eſt, *animantia generoſa* vocauit Herod. in Comm. βοτὰ verò, ſiue *herbatica*, vt cerui, capreæ, & id genus.

Erant autem eæ quæ dabantur in venatione animantes, in cauea concluſæ, quam Græci Δεξαμενὴν vocant. Xiphilinus in Seuero. Statius lib. ii. Silu.

—Stat cardine aperto

Infelix cauea. Cardine, id, eſt. porta. Plaut. Perſa

Faceres, quod partim faciunt argentarij:
Vbi quid crediderís, citius ex templo à foro
Fugiunt, quàm ex porta ludis cùm emiſſu'ſt lepus.

Cornificius ad Herenn. lib. iv. *Statim ſicut è cauea leo emiſſus.* Ex eaque cauea emittebantur in Amphitheatri caueam, Symmachus ep. xij. lib. iiij. & Ammian. Marcellinus, qui *Amphitheatralem circulum*, & *Amphitheatralem caueam* vocauit, vt lib. xxxj. *centū leones in Amphitheatrali circulo ſimul emiſſos.* Et lib. xxix. *In amphitheatrali cauea cum adſuturus ſpectaculis introiret. Mediam arenam* ipſe nominat poſteriùs, Epigr. xvj.

Emittebantur autem vel ſimul, quod vna miſſione exhibere dixit Vopiſcus in Probo. & Iul. Capitolin. in M. Antonino: aut ſingulæ, vt Caſſiod. ep. xlij. lib. v. Trebell. Poll. in Gallien. Sueton. Tiberij c. lxxij. & alios paſſim.

Iam verò quemadmodum inermes cum beſtiis depugnauerint, copioſè depingit Caſſiodorus loco citato. Et Prudentius Hamartigenia. Eò pertinet nomen τοιχοβάτου, de quo Fl. Vopiſcus in Carino. *Exhibuit & Toichobaten qui per parietem vrſo eluſo cucurrit.* Cum leonibus etiam ſine armis dimicandi ratio qualis & vnde fluxerit, Plinius docet, c. xvj. lib. viij.

AD EPIG. I.

BARBARA] Inductione docet, omnib. orbis terrarum ſpectaculis, Amphitheatrum hoc iure anteponi. Prima laus amphitheatri, Miraculum.

Memphis] Huic enim proximæ pyramides. Legend. Plin. c. xii. lib. xxxvi. Propriè autem, barbara Memphis ſileat: Neque enim barbarorum eſt loqui. Itaque barbari ἀντὶ τοῦ ἀφώνοι, id eſt, pro mutis. Interpr. Ariſtoph. in aues. Suidas in βαρβάροις. Dictum argutum huius Coqui, fere vt argutatus Euripidi Philoctetes Tullii iii. de orat. *Turpe ſibi eſſe tacere, barbaris autem loqui.* Minus rectè alii *barbara miracula* intellexere.

Sileat] Reſpicit forteaſ ad Echonem pyramidum, vt ſi diceret, Sile Memphis, quamquam & ipſæ pyramides tuæ loquuntur. Plutarc. c. xx. lib. iiii. de Philoſ. decret. Nempe pro voce vna ex pyramidibus alias quatuor, aut quinque reddi. ἐν γοῦν ταῖς κατ' Αἴγυπτον πυραμίσιν, ἔνδον φωνὴ μία ῥηθεῖσα, ἢ τέτταρας, ἢ καὶ πέντε ἤχους ἀπεργάζεται.

Pyramidum] De Pyramidib. Herodot. lib. ii. Ariſtot. c. xi. lib. v. de Republ. Diodor. lib. i. Strabo lib. xvii. Plin. cap. xii. lib. xxxvi. Solin. c. xxxv. Propert. el. i. lib. iii. Seru. in xi. Æn. Ioſeph. lib. ii. Origin. Iudaic. Zonaras lib. i. Amm. Marcellin. lib. xxii. Auctor. Etymol. qui has fuiſſe ait ὡρεῖα τοῦ Ἰωσήφ, horrea Ioſephi. Itaque dictas Pyramides παρὰ τὸ πυρὸν à tritico. Aliter Ammian. loco prædicto.

Miracula] Vt Epigr. xxxvi. lib. iix. *Regia Pyramidum Cæſar, miracula*——— Plinius c. xii. lib. xxxvi. *Hæc ſunt Pyramidum miracula.* Pyramides nempe inter ſeptem orbis terræ miracula. Sic enim Plin. ca. v. lib. xxxvi. & Valer. c. vi. lib. iiii. *Septem miracula.* Caſſiod. formula xv. lib. ii. *Septem fabricarum in terris miracula.* Græcis τὰ ἑπτὰ θεάματα. Strabo lib. x. xvi. xvii. Plutar. lib. de animal. ſollert. Sic latinè Vitruuius in proœmio lib. vii. *Septem ſpectacula.* Diodorus verò etiam τὰ ἑπτὰ τὰ ἐπιφανέστατα ἔργα. lib. i. & ii.

Nec] Altera amphiteatri laus, τὸ ἐργῶδες ſiue operoſitas. Admonet Geographus duas tantùm Pyramides in miraculis eſſe.

Aßiduus labor] vt Antipater c. liiii. lib. i. Antholog.

Καὶ μέγαν αἰπεινῶν Πυραμίδων κάματον. hoc eſt,
Et qui aeriarum ingens Pyramidum labor eſt.

Aſſiduus autem labor, vel frequens, vel longus in Babylone operibus exornanda. Herodot. lib. xi. Marcellin. lib. xxiii. Sic Propert. el. i. lib. iii. Non placet interpretatio quæ in Aduerſar. c. xi. lib. xvii. Minus Andreæ Alciati ad tres poſteriores Codicis libros critica, reſcribens, Aſſyrius labor. A multis nempe Aſſyriorum regibus condita Babylon paullatim, vt bene Herodotus, lib. xi. iniuriàque Stephanus Herodotum reprehendit, quaſi qui à Semiramide ſola exſtructam dixerit. At Ammian. Marcellin.

Digitized by Google

cellin. lib. xxiij. Mœnia quidem Babylonis à Semiramide conſtructa fuiſſe, arcem autem à rege antiquiſſimo Belo. Quæ ſententia & Ouidij iiij. Mutat. form. Ioſeph. origin. Iudaic. c. v. & vi. Zonaras lib. i. Cedrin. Babylonem ædificatam primùm à Nabrode filio Nochi.

Iactet Babylona] Sic Babylon ſuperba, epigr. xxix. lib. iix. Lucani lib. i. Claudiani Panegyr. Mâlij Theodori & ὑψόφρονας Βαβυλῶν. Anthol. c. i. lib. iv.

Nec] iij laus amphitheatri, venationes.

Molles honores] Sacrificia mollia templi Epheſiæ Dianæ, de quibus Angelus Politianus Miſcellan. c. li.

Dixit nempe molles honores noſter hic, opponens Ionicis Dianæ ſacris illis, Martias venationes arenæ. Vtq. templum Dianæ amphitheatro vincitur, ſic venationib. ſacra mollia.

Honores pro ſacris vſurpare ſolentes Poëtæ. Grammatici notauêre, vt Marcellus & Seruius ad iij. Æneidem. Iupiter ipſe Homericus Iliade vlt. Sacrificia inquit eſſe γέρας ſiue præmium & honorem dijs.

——τὸ γὰρ λάχομεν γέρας ἡμεῖς.
—— *Nobis honor vnicus ille.*

Arnobius lib. vii. *Nidoribus cohoneſtatis Deos & ſuccis.* Et C. Taciti Annali xvi. *Sine honore*, id eſt, Sine ſacrificio. Parum accurratè in aduerſarijs accepti *molles honores*, ſtructura Ionica. Nam hæc quidem laudi eſt, at Coquus noſter vituperare intendit.

Dixeris verò & in Coquum ipſum, contentiones ſimilium creſcere debere: atqui Pyramides longè admirabiliores templo Dianæ, vt ex Herodoti verbis intelligere licet libro 2. vbi omnibus Græciæ operibus antepoſuit Pyramides Ægyptias. Sed Martialis Callimachi Poëtæ ſententiam ſecutus videtur hymno Dianæ, vbi templo Dianæ nihil præcellentius conſpici ait, à ſole oriente. Et Antipatri, qui c. liiij. lib. j. Anthologiæ, templum hoc non dubitauit ſpectaculis omnibus anteponere.

Laudentur Triuiæ templo] vel templo pro templi Atticè, vt Odyſſ. ij.

μήτεῖ μοι μνηστῆρες —— pro μου.

Interpres Eurip. ad Hippolytum. Vel templo, pro, cum templo; cum articulus Atticè tacetur, vt Æneide ix. —— *Omnibus armis*. hoc eſt, cum omnibus armis. Thucyd. lib. vij. Ναῦς αὐτοῖς ἀπώλεσαν pro σὺν αὐτοῖς. Demoſth. ἱππέας αὐτοῖς ὅπλοις pro σὺν αὐτοῖς L. Suidas in αὐλαῖς διαβολαῖς.

Et ara] iv. laus amphitheatri, ſtructura, vt aræ Deliacæ.

Frequens cornibus] κεραπνὸς βωμός. Ara Cornea. De hac Callimach. hymno in Apoll. Ouid. epiſt. Cydippes. Plutar. Theſeo. & lib. de animal. ſollert. Laërt. Pythagora. Angelus Politianus in Miſcellaneis cap. lij. Eamque aram in Delo fuiſſe omnes pænè fatentur: excipe Euſtathium, qui vnus ad Iliad. iix. vacillans opinor memoria poſuit hanc Epheſi.

Digitized by Google

Ἀδῆλαι γοῦν καὶ Παλαιὸς βωμὸς ἐπὶ μεγέθει, καὶ Ἐφέσιος δὲ κερατινός.

Nec] v. amphitheatri laus, altitudo. Significanter Cares. Nam Cares βαρβαρόφωνοι Homer. Catalogo nauium. Hinc & prouerb. Carica Muſa. At laudatio munus eſt viri eloquentis.

Omnis] Concluſio inductionis, nempe à rebus ſingulis ad vniuerſum. Non diſſimiliter epigr. xxcv. lib. v. *Inter cuncta* &c.

Cæſareo amphith.] διαφεριτικῶς Cæſareo. Nam & alia Romæ amphitheatra, vt amphitheatrum Statilij Tauri, Amphitheatrum Caſtrenſe, P. Victor quinta regione vrbis. Statilij verò amphitheatrum in campo Martio, Dio. lib. lj. Errant qui repoſuêre in montem Cælium. Nam & P. Victor fuiſſe ait ix. regione vrbis, vbi & campum Martis poſuit.

Fama loquatur] Imitatio Catulli ad Rūffum.

—— Nam te omnia ſecla
Noſcent, & qui ſis fama loquetur anus.

Vt & carmine ad Manlium. Poëta vetus apud Priſcianum, Τοὺς σοὺς ἀγῶνας αἰὼν λαλήσει. Fama loquitur. Nam os & linguam ei Poëtæ adpingunt, vt Virgil. Æneid. iv. vbi legend. Seru.

Pendentia] Mauſoleum ſubnixum quidem columnis, ſed tali ingenio, vt ſine fulmento videretur ſuſpenſum in aëre. Tropicéque pendens in aëre, altum acceperis, vt Virgilij Ecl. i. *Pendentes capellæ*, & Martial. epigr. c. lib. xiij. *Saxa pendentia* ex vetere Poëta, Tullij Tuſcul. i.

Aëre vacuo] vt Papinius Thebaïde iix.

—— Te velox machina cæli
Aëre pendentem vacuo ——

Mauſolea] à Mauſeolo Carico ſepulchra omnia magnificè constructa vocari cœpta Mauſolea, vt Mauſoleum Auguſti Romæ. Geographus lib. v. & in imitatione illa Propertij, *Et Mauſoleum miſeræ ſolatia mortis.* D. Hieronym. lib. ii. aduerſus Iouinianum Aurel. Caſſio. epiſt. xv. lib. vij. Malè aut loquelariter Aggeni Vrbici lib. de limitib. agror. *Moeſilea* pro *Mauſolea*. vt Iul. Frōtini lib. de limitibus. vbi *Moeſilea loca religioſa*.

Intereſt tamen Mauſoleum & ſepulchrum. Mauſolea ſplēdida ſepulchrorum tecta: ſepulchra vbi corpus conditum. Itaq. Curius Fortunat. lib. ij. *Loco*, inquit, *religioſo, vt Mauſoleo, ſepulchro.* Locus ſcilicet religioſus eſt Mauſoleum, aut ſepulchrum.

Carici verò Mauſolei legere hiſtoriam volenti, copia eſt Geographi lib. xiv. Vitruuij c. iix. lib. ij. Plin. c. v. lib. xxxvi. A. Gell. c. xiix. lib. x. Pomp. Melæ c xvj. lib. i.

Opus] Opus reapſe quidem Veſpaſiani & Titi. Sueton. Veſpaſ. c. ix. Titi c. vij. Caſſiodor. epiſt. xlij. lib v. Victor in Tito. Euſeb. & Caſſiodor. Chron. Sed operis huius laudem Domitianus in ſe transferri voluit, vt & parti imperij. Sueton. Domit. c. iv.

AD EPIGR. II.

Hæc vulgaria inſcriptio eſt; ſed plenius fortean, de operibus Domitiani. Vt epigrammate primo amphitheatrum adſcripſit Domitiano quanquam Titi eſſet: ita nunc alia Veſpaſiani patris & Titi F. opera transferre pergit in Domitianum, adſentatiuncula poëtica.

Hic] Primum opus. Coloſſus tranſlatus ex domus Neronis aureæ veſtibulo in viam ſacrã. Narrat Sueton. Nerone c. xxxi. Veſpaſiano, c. xxxi. Dio item Veſpaſiano. Nempe Claudius Nero conſtruxit primitus Coloſſum. Plinius c. vij. lib. xxxiv. & poſuit in veſtibulo domus aureæ, Sueton. Nerone c. xxxi. Veſpaſianus deinde locauit in via ſacra, & Soli dicauit, effigie Solis, cum antè ſpecie figuraq; Neronis fuiſſet. Plinius loco antedicto.

Hinc Sueton. Veſpaſ. c. xviii. *Coloſſi refectorem ait inſigni congiario, magnáque mercede* à Veſpaſiano *donatum*. Sed Ælius Spartianus in Adriano Coloſſum Soli conſecratum fuiſſe refert ab Adriano. *Et Coloſſum*, inquit, *ſtantem atque ſuſpenſum per Detrianum architectum tranſtulit de eo loco, in quo nunc templum vrbis eſt, ingenti molimine, ita vt operi etiam elephantes viginti quatuor exhiberet. Et cùm hoc ſimulacrum poſt Neronis vultum cui antea dicatum fuerat, Soli conſecraſſet, aliud tale Apollodoro auctore facere Lunæ molitus eſt.* Templum vrbis intellige templum Romæ: de quo Prudentius lib. j. aduerſus Symmach.

Ergo pugnare videtur cum Plinio Spartianus; niſi fortaſſe poſt ætatem Veſpaſiani caput Neronis repoſitum fuit, rurſuſque demtum ab Adriano, & eius vice additum caput Solis. Quod ex verbis Lampridij in Commodo videtur elici poſſe, qui etiam à Commodo Neronis caput ait Coloſſo demtum fuiſſe, ac ſuum eius loco impoſitum.

Vbi] Quarta regione vrbis. Dio Veſpaſiano. Martialis Epigr. lxxi. lib. i. P. Victor iv. regione vrbis. Poſitus ibi Coloſſus à Veſpaſiano vi. Tito iv. Coſſ. Dio in Veſpaſ. Tamen etſi Caſſiodorus Chronicis aliter, nempe Coloſſum exſtructum Veſpaſiano iix. Tito vii. Coſſ.

Coloſſus] παρὰ τὸ κολούειν τὰ ὄσσα, quia oculorũ acies celſitate eius nimia quaſi infringitur. Auctor Etymologici. Tangit & Cedrinus. Sic Stat. lib. i. Silu. de equo Domitiani

---Vix lumine feſſo
Explores, quàm longus in hunc deſpectus ab illo.

Fugit ratio Feſtum qui Coloſſum à Charetis aut Coleti architecti nomine vocatum cenſet, à quo exſtructus. Principio enim à Charetis nomine Coloſſi nomen duci poſſe non videtur: deinde verò Charetem aut Coletum Coloſſi non fuiſſe architectum apertiſſimè Sex. Empiricus declarat lib. i. de Philoſophia; cùm ait, Charetem deſperatione mortem ſibi conſciſſe ante

opus inchoatum, quòd centuplò pæne minore pecunia id opus redemiſſet quàm ad perfectionem eius requireretur. Itaque Charete mortuo redemtum fuiſſe opus ab alijs architectis. In quibus fortaſſe Laches, à quo Coloſſum Rhodium exædificatum eſſe poſuit Simonides in epigrammate c. vi. lib. iv. anthologiæ. Corrigit Brodæus, Chares, ne rectè. Vicenerſa Plinij c. vii. lib. xxxiiii. pro Charete reponendum nomen Lachetis. Ni doceamur in beneficij loco datum hoc à Rhodijs Chareti mortuo, vt nomẽ eius Coloſſo etiam ab alijs perfecto inſcriberetur.

Quæ fuerit autem huius Coloſſi longitudo, diuerſæ pugnanteſque ſententiæ ſunt. Euſebius & Caſſiod. in Chronicis, pedes centum & ſeptem fuiſſe aiunt. Pompeius Feſtus pedes cv. Xiphilin. Veſpaſ. c. cxxiv. P. Victor, cii. & ſemis. Plin. c. vii. lib. xxxiv. P. cx. idemque c. v. lib. xxxv. P. cxx. Quemadmodum & Suetonius in Nerone c. xxxi.

Sidereus] Radiatus, vt Epigr. lxxi. lib. i.

----Miri radiata Coloſſi Moles----

Veſpaſianus enim capite Neronis demto, impoſuit *caput ſolis, inſigne radijs vij. quorum ſinguli pedum xxij. & ſemis.* P. Victor in quarta regione vrbis. Sed poſtea ſolis capite demto, ſuum caput impoſuit Commodus, vt Xiphilin. & Lamprid. in Commodo. Sidereum itaque Coloſſum dixit Martial. quia ſimilitudinem habeat ſolis, quemadmodum epig. lx. lib. xii. Solem ipſum, *Deum ſidereum.* Sic Lamprid. de Diadumeno: *Quaſi ſidereus & cæleſtis emicuit:* Aut ſidereus quaſi geminus germanus ſiderum: & ſiderum choro inſertus propter nimiam celſitudinem, de qua prædictum eſt.

Propius videt aſtra] Expolitio. videt propius, quia ſidereus: vel quia ſol & planeta, ſiue errones videre dicũtur, ſiue βλέπειν. L. Seneca epiſt. xxciix. Hinc χηματισμοὶ & βλέψεις. De quibus Galliæ decus Budæus lib. i. de Aſſe.

Et creſcunt pegmata] Pegmata quẽadmodũ creſcerẽt patet L. Senecæ epiſt. xxciix. *Pegmata,* inquit, *per ſe ſurgentia, & tabulata tacitè in ſublime creſcentia, &c.*

Vt creuere ſic & decreuere pegmata. Claudian. Panegyr. Manlij Theodori.

Mobile ponderibus deſcendat pegma reductis.

Decreuêre aut ſenſim, ſiue ſubſidendo, vt illud Claudiani; aut repente & ruina, quam Petronius Arbiter pingit, & Geographus lib. vi. vbi de Seluro Ætnæ filio.

Pegmata item alia theatri. De his nunc Martialis, & epigr. ſequente xxi.

Repſerunt ſcopuli ----Iuuenal. Sat. iv. alia triumphi. De his Ioſephus captiuit. Iudaicæ c. xvii. lib. vii.

Libani hæc paucula de pegmate, ne tironi res inſolens eſſet: atenim Valerius noſter nunc eiuſmodi pegmata non tangit, ſed ἐπεξεργαζόμενος dixit *Coloſſum ſidereum, pegmata celſa*, Pegma non automatum accipi volens, ſed poëticè Coloſſum, qui ex varijs fragminibus & fruſtis confixus, ſiue συμπα-

Digitized by Google

γεῖς. vt eleganter Lucianus expreſſit. Gloſſæ *configit* συμπήσσω. συμπηγνύω *Configo.* πῆγμα *Confixum.*

Quemadmodum autem coloſſus pegma ſiue confixum ſit, pingit Lucianus eleganter in Gallo ſiue ſomnio ſuo. Tyrannos eſſe perſimiles τοῖς μεγάλοις ἐκείνοις κολοσσοῖς, οὓς ἢ Φειδίας, ἢ Μύρων, ἢ Πραξιτέλης ἐποίησεν. Ἐκείνων γὰρ ἕκαστος τὰ ἐκτὸς, ὁ μὲν Ποσειδῶν, ἢ Ζεὺς ἐστὶ πάγκαλος, χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος συνειργασμένος, κεραυνὸν, ἢ ἀστραπὴν, ἢ τρίαιναν ἔχων τῇ δεξιᾷ. ἢν δὲ ὑποκύψας ἴδῃς τὰ ἔνδοθεν, ὄψει μοχλούς τινας καὶ γόμφους, καὶ ἥλους διαμπὰξ πεπερονημένους, καὶ κορμοὺς καὶ σφῆνας, καὶ πίτταν ὑπὸ πηλὸν, καὶ τοιαύτην τινὰ πολλὴν ἀμορφίαν ὑποικουροῦσαν. ἐῶ λέγειν μυῶν πλῆθος, ἢ μυγαλῶν ἐμπολιτευόμενον αὐτοῖς ἐνίοτε. τοιοῦτόν τι καὶ βασιλεία ἐστίν. Dico Latinè: *Vegrandibus illis coloſsis quales aut Phidias, aut Myro, aut Praxiteles fecêre. Nam horum quiſque extrorſum, aut Neptunus, aut Jupiter eſt eximia pulchritudine, auro, eboréue compaginatus, fulmen dextra tenens, aut fulgetram, aut fuſcinam: introrſum autem capite miſſo inſpice, mox in oculis tibi vectes, & paxilli, & claui quibus hinc inde confixi. Tum caudices, cunei, pix ſublutea ſiue luto miſta, aliáque id genus plurima fœditas, intus quaſi domi ſeruans. Mitto memorare muſculorum & muſaraneorum popellos, quorum ſubinde ibi Reſpublica. Euſdem ſortis eſt fortuna regia.* Dixit Lucianus. *Cuneos* autem ſiue σφῆνας cape vincula, qualia Vitruuij c.xiix. lib.x. in fabricatione baliſtæ. *Cuneoli ferrei*, ἐπιζυγίδες.

Geminus germanus locus huic Lucianico, ille Arnobij lib. penult. aduerſ. gent. *O vtinam liceret in ſimulachri alicuius medias introire pêdigines.* Et mox. *Iamdudum iſtos videretis Deos laminarum flatilium eſſe crates, particularum coagmenta deformium, à ruinarum caſibus, & diſſolutionis metu, ſubſcudibus, & catenis, vncis, atque anſulis retentari, &c.*

Eſto, inquies, pegmata illa Coloſſus, ſed quomodo eiuſmodi pegma ſiue Coloſſus creſcit? Creſcit poëticè & figuratè quia poſitus in ſacra via. Sacra via cliuus môtis Capitolini. Itaque pro ſacra via, *cliuum ſacrum* dixit Horatius oda ii. lib. iv. Martialis epigr. lxxi. lib. j. & *cliuum Capitolinum* Cicero Philipp. ii. adſcendentibus itaque ſacra via viſus paullatim, vt fit, creſcere Coloſſus, ſiue attolli, vt Maro Æneide iii. dixit

Quarto terra die primum ſe adtollere tandem
Viſa——Sic idem, *aperiri montes*, Et noſter hoc iſto epigrammate. *Erigi amphitheatrum.* At liber de amphitheatro c. xxii. cenſet amphitheatralibus pegmatis in ſacra via quaſi apothecam, ſinę horreum fuiſſe, vnde in amphitheatrum oportunè promerentur. Hoc ſi eſt, ſtultè noſter hic creſcere pegma dixit. Nec enim intenta, ſed ſoluta pegmata reponi ſolita, neque creuere aliter quàm in ſpectaculis. Auctariolum eſto. Negat placere ſibi Martialis, pegmata illa ſiue ſolutiles machinas nunc proferri, cum ipſe opera Domitiani recenſere velit, quibus Romam ornauit, *Coloſſum, amphitheatrum, thermas, porticum Claudiam.* Vide lector & ride inter hæc opera locum dari

pegmatis vel automatis,vt inter aues noctuæ.

Media via] Adpoſitè mediam ſiue manifeſtam viam dixit, eò reſpiciens quod Coloſſus antea in veſtibulo domus Neronianæ poſitus,quaſi latitauit: nunc in aperto eſt poſitus via publica. Media verò via manifeſta ſiue aperta vt ii. Æneid. *Media morte*, & vi. *Hoſte medio*. Sic *media via*, Propert. eleg. iii. lib. iii. Ouid. Ponti. el. i. lib. i. Seruius ad Æneid. v. Bene & alio ſenſu *ſacra via media via*. Media nempe inter Capitolium portamque triumphalem. Horat. epoda vii. T. Liuius lib. xlv.

Radiabant] Radiabat domus Neronis,quoniam inaurata. Itaque ipſe Nero eam domum auream indigetauit Sueton. Nerone c. xxxi. Plin. c. xv. lib. xxxv. Xiphilin. Vitellio.

Inuidioſa atria] Vt Horat. oda x. lib. ii. Inuidenda aula. Et oda j. lib. iii. Inuidendi poſtes. Atrium autem Martiali,quod Suetonio veſtibulum, Nerone c.xxxi. in veſtibulo enim domus aureæ poſitus à Nerone Coloſſus. Veſtibulum autem à pleriſque idem putari eſſe cum atrio. A. Gellius c. vi. lib xvi. Plin. epiſt. xvii. lib. ii.

Feri regis] Iniqui, vt ii. Æneid. Ferus Iupiter. Inuidioſè autem,regis. Nam id nomen Romanis odio. Iuſtin. lib. xxxviii. orat. Mithrid. Latinus Pacatus Panegyr. Theodoſij.

Et vna domus] Luſit fortean ad epigramma ſcriptum de aurea Neronis domo. Sueton. Nerone c. xxxix. *Roma domus fiet*. Plin. c. iii. lib. xxxiii. *Aurea domus ambientis vrbem*. Vitellius tamen ea in domo habitare ſibi viſus anguſtè. Legend. Xiphilin. in Vitellio. De aurea Neronis domo, Sueton. Nerone c. xxxi. Tacit. annali xv. Plin. c. xv. lib. xxxv. Dio Pruſæus oratione.

Stabat in vrbe.] Inuidioſè dictum, *vna*, & *ſtabat*. Nempe quaſi cæteris conſumtis Neroniano incendio. Item odioſè *vna domus*. Quippe vrbs & ciuitas multarum viciniarum eſſe debet, in vicinia multæ domus. Ariſtoteles c. ii. lib. j. de Rep. Itaque Nero peruertit naturam vrbis.

Hic vbi] ii. Domitiani opus amphitheatrum. *Hic* verò accipe in media vrbe. Suet. in Veſp. c. ix. & iii. regione vrbis. P. Victor.

Erigitur] Erigi amphitheatrum dixit, altitudinem eius declarans. Vt ante, *pegmata creſcere*. Sic Virg. Æneid. iix. *Inſidam erigi fumantibus arduam ſaxis*. De amphitheatri altitudine Ammianus Marcellinus lib. xvi. *Amphitheatri molem ſolidatam lapidis Tiburtini compage, ad cuius ſummitatem, ægrè viſio humana conſcendit*.

Moles venerabilis] Vt Ammianus *Amphitheatri molem* dixit. Vt *erigi* refert ad altitudinem hic noſter, ſic molis nomen ad amplitudinem. De qua P. Victor iii. reg. vrb.

Venerabilis autem ea *moles*, quoniam ſacra Marti. Tertyll. c. vi. de ſpectac. Saluian. Maſſil. lib. vi. Item dijs alijs aut potiùs omnibus. Itaque Amphitheatrum Tertylliano, omnium dæmonum templum. De ſpectacul. c. x.

Digitized by Google

Stagna Neronis] Tacit. xv. Sueton. Nerone c. xxxi.

Hic vbi miramur] iii. opus Domitiani Thermæ Titianæ, tertia regione vrbis. P. Victor.

Thermas] De his thermis ipſe, epigr. xxxiii. lib. vii. Cariſij lib. i. & Euſebij Chronicis, *Therma Titiana*.

Velocia munera] Quia exſtruct. celeriter. Sueton. Titi c. vii.

Superbus ager] Sueton. Nerone c. xxxi. c. Tacit. annali xv.

Claudia porticus] iv. opus. *Porticus Claudia*. Porticus Liuia, de qua C. Tacitus annali vi. Plin. c. i. lib. xiv. Ouid. i. nequitiæ, & Faſtor. vi. Dio lib. lvi. Hanc P. Victor in iiii. vrbis regionem adſcripſit, Sex. autem Ruffus variè modo, in regionem Iſidis & monetæ: aliàs in regionem fori Romani.

Ac Domitius quidem Calderinus interpres ſic porticum Claudiam pro Liuia porticu accepit, ſed veriùs dixeris intellegi porticum aliquam patris Veſpaſiani, cuius reſtitutæ gloriam ſibi Domitianus adſcripſerit. Nam & Claudij Cæſaris monimenta Veſpaſianus reſtituit. Sex. Aurel. Victor in Veſpaſ. & porticus inter opera Domitiani recenſet Eutropius lib. vii.

Explicat vmbras] Porticus enim ad vmbram. Horat. oda xv. lib. ii. Sic *vmbra Pompeia*, quæ porticus Pompeiæ. Propert. eleg. iix. lib. iv.

Reddita Roma] Partibus Romæ reſtitutis; Romam totam ſibi redditam eſſe. Sic epigr. vii. lib. v. epigr. lx. lib. vii.

Te præſide] Cæſar, *præſes mundi*, vt epigr. iii. lib. v. epigr. xix. ep. lxxx. lib. viii. epigr. iix. lib. xii. ii. lib. vi. Ouid. fine lib. xiv. Plin. c. xvi. lib. vii. vel præſes ſpectaculorum. Imperator enim præſidere ſolitus in ſpectaculis, vt apud Suetonium Auguſtus c. xlv. Nero. c. xii. vbi intereſt *ſpectare & præſidere*. Et Domitianus c. iiii. & Claudius apud Tacit. lib. xii. Quibus ex locis intelligere licet, quæ ratio fuerit in ſpectaculis præſidendi. Herodianus in Commoodo, id vocauit, προεγκαθίζαι ἐν τῇ βασιλείῳ ἕδρα, id eſt, *præſidere in ſede regia*. Regia verò ſedes collocata inter ſellam vtriuſque Conſulis. Dio lib. liiii. & liii.

Deliciæ populi] Spectacula vocauit delicias populi; quemadmodum Iulius Capitolin. in Gordiano iuniore. *Poſt hæc tamen voluptatibus & delicijs populus Rom. vacauit*. hoc eſt. ſpectaculis. Et Symmachus ep. xlvi. lib. ii. ep. ix. lib. x. Vopiſcus in Aureliano. Trebellius Pollio in Gallienis. Caſſiodorus ep. xlii. lib. v. Tertullian. lib. de hab. mulieb. & c. x. lib. de ſpectac. Et Imp. l. i. C. de ſpectaculis, vocauit populi ſtudia & voluptates. *Sic* paulo poſt. Integra voluptas. Sic enim legendum eſt.

Quæ fuerant domini] odioſè Neronis *domini*, quaſi habentis ciues pro ſeruis L. Suetonius Auguſti c. liii. Tiber. c. xxvii. Dio in Tiberio, lib. lvi.

Digitized by Google

AD EPIGR. III.

Quæ tam ſepoſita] iii. Hoc epigramma de frequentia & varietate ſpectatorum, in Domitiani ſpectaculis. Sueton. Domit. c. iv. Significanter autem *ſepoſita*, & *barbara* dixit. Nam eiuſmodi gentes veniſſe magnum eſt. Sepoſitas quia non deterritæ labore itineris: barbaras, quia potuere guſtatum habere aliquem eiuſmodi voluptatum.

In vrbe tua] Roma vrbs Domitiani, vel quoniam ab eo reſtituta, epigr. vii. lib. v. vel quia domicilium ac ſedes Imperatorum. Itaque Dionyſ. Afer de ſitu orbis.

Ῥώμην τιμήεσσαν, ἐμῶν μέγαν οἶκον ἀνάκτων.

Romam quæ in terris regum domus alta meorum eſt.

Et quia ſedes imperij Roma. P. Victor x. reg. vrb. Amm. Marcellin. lib. xvi. Maximus A. Herodiani lib. iix. Ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει, ἧ τῆς βασιλείας ἵδρυται τύχη. *In vrbe illa vbi dedicata eſt fortuna imperij.* Nam recta ſcriptura eſt. Pompeianus tamen apud Herod: Commodo. ἐκεῖ τε ἡ Ῥώμη ὅπου ποτ᾽ ἂν ὁ βασιλεὺς ᾖ, Roma, inquit, eſt vbi princeps.

Orpheo Hæmo] Quia inde parentes Orphei. Plinius c. ii. lib. iv. Solin. c. xvi.

Cultor Rhodop.] Vt vetus Poëta, Cariſij lib. j. *Cyclops Ætneus cultor.* pro Aetnæ accola, vt nunc Rhodopæ accola.

Epoto Sarmata paſtus equo] Eleganter Clemens Alexandrinus Pædagogi iii. lib. iii. τὸν ἵππον λαβὼν Σκύθης ἀνὴρ, ἀναβὰς φέρεται οἷ βούλεται· κάμνων δὲ ἄρχι λιμῷ αἰτεῖ τὸν ἵππον τροφάς· ὁ δὲ ὑπέχει τὰς φλέβας· καὶ ὃ κέκτηται μόνον, τῷ κυρίῳ τὸ αἷμα χορηγεῖ. Dixeris Latinè, *Homo Scytha equum capit, eóque inſcenſo geſtatur quo vult, & ſi fame cõflictetur, equum cibaria poſcit: at ille venas exhibet, quemque ſolum poſſidet, domino ſuo ſanguinem impendit.* Narrat & Geographus lib. vii. & Plinius c. x. lib. xiix. Nicetas annalibus. ὁ δ᾽ αὐτὸς ἵππος καὶ τὸν Σκύθην ὀχεῖ, ἀλλὰ πολέμου φέρων τοῦ πολυάϊκος, καὶ τροφὴν χορηγεῖ χαλωμένης φλεβός. *Equus idem & vehit Scytham, geſtátque per belli vices & clamores, & fameti Scythæ cibum præbet, venam eius aperienti.* Imitatus autem hic noſter Maronianum illud ex fine iii. Georg.

Et lac concretum cum ſanguine potat equino.

Et qui bibit] Accola fontium Nili, vt apud Horat. Oda xv. lib. iv.

Non qui profundum Danubium bibunt.

Hoc eſt, Accolæ Danubij. Accolæ autem Nili fontium, extimæ Mauritaniæ populi. L. Seneca Natural. Quæſt. c. iix. lib. vi. Plin. c. ix. lib. v. Dio in Seuero: Aliter Heliodorus Æthiop. lib. ii.

Significantérque dictum, *bibit*. Iucundè ſcilicet Nilus bibitur, quoniam aqua eius dulciſſima. Itaque de Nilo Diodorus lib. i. γλυκύτατος, inquit, πάντων τῶν ποταμῶν. *Omnium fluuiorum dulciſſimus.* Et Heliodorus Æthiopicis

picis lib. ii. πιεῖν τε ἐςὶ γλυκύτατος. *Potuiq. dulciſſimus eſt.* Identidem verò de Nili dulcedine ſcriptores vt Cteſias Athenæi lib. ii. Plutarch. lib. de Iſide. Ailius Spartianus in Peſcennio. Interpres Aeſchyli Ἱκέτιδας. Leucippæ lib. iii. & ſeq. Euſtath. ad Dionyſium. Aëtius lib. iii. Andronicus imperator apud Nicephor. Gregoram hiſtoriæ Romanæ lib. j.

Turbida & limoſa tamen Nili aqua eſt, nec idonea potui, ni percoletur. Scriptor hiſtoriæ belli Alexandrini. Galenus lib. j. de temperatione ſimplic. medic.

Prima flumina] Ariſtotel. meteorol. c. xiii. lib. j. Τοῦ Νείλου τὸ ῥεῦμα πρῶτον.

Deprenſi Nili] Flumina prima Nili, vbi emergit primùm ac deprenditur. Nam diu Nilus iam fluxit antequàm deprehendatur, vnde nomina illa Nili quæ Plinius tradit c. ix. lib. v.

Deprenſos autem ſiue inuentos Nili fontes Dio narrauit in Seuero, & Iuba rex apud Plin. loco prædicto. Ariſtot. meteorolog. c. xiii. lib. j. Et huius ſæculi ſcriptores, vt Hieronym. Oſorius de rebus geſt. Luſitanor. Et Petrus Maffeius hiſtoriæ Indicæ lib. j.

Priſci verò, pauculis quos prænotaui exceptis, pænè omnes de his fontibus, deprehendi potuiſſe negant, vt Herodot. lib. ii. Arrian. principio lib. vi. de reb. geſtis Alex. L. Seneca Natural. Quæſt. c. iix. lib. vi. Papinius Siluar. lib. iii. Amm. Marcellin. lib. xxii. Claudian. lib. j. de laudib. Stilicon. Sidon. Panegyr. Auiti. Eâq. mente Virgilius in iix. Nili latebroſa flumina, dixit. Et Horat. oda xxxvii. lib. j. *Latentes Nili oras*, & oda xiv. lib. iv.

Te fontium qui celat origines
Nilus.

Bene & parœmiacè de re obſcura dixeris, *Nili fontes.*

Fortean autem & Nili fontium hiſtoriam Cicero guſtauit in poemate quod *Nili* nomine inſcripſit, de quo Iulius Capitolinus in Gordianis. Non obſeruatum poëma his qui Ciceronis reliquiarum collectas fecere, vt neq. poëma eius cui nomen *vxorius*, neque item poëma *de inſtitutione Matheſeos*, de quo Iul. Firmicus præfatione lib. ii.

Et quem ſuprema] Supremæ Tethyos dixit, antitheto ludens, *Prima flumina Nili.* &c. *Suprema Tethyos vndam.* Intelligi autem voluit Domit. Calderinus Morinos, de quib. eſt Aeneid. iix.

Extremiq. hominum Morini.

Sed magis eſt vt Hiſpanos Martialis deſignet, nam ij extremi ſunt ad Solem obeuntem. Sic enim Strabo eos μάλιςα ἑσπερίους vocat lib. j. Et Salluſtius Criſpus inimicus Ciceronis in epiſtola Mithridatis ad regem Perſarum; *Romanis*, inquit, *ad occidentem pergentibus finem Oceanus fecit.* Inimicum Ciceronis Salluſtium vocaui ſecutus D. Hieronymum lib. j. aduerſus Iouinianum; vbi de vxore Ciceronis; *Illa interim coniux egregia*, inquit, *& quæ de fontibus*

Tullianis hauſerat, nupſit Salluſtio inimico eius, & tertiò Meſſalæ Coruino, & quaſi per quoſdam gradus eloquentiæ deuoluta eſt. Ergo & in hiſtoria, de Tullij laudibus & reb. geſtis multa Criſpus ille reticuit. Itaque fruſtra & mimicè peruagata de Salluſtij cum Cicerone inimicitijs opinio, in Satura Menippæa ridetur. Anteriùs tamẽ diuortio Terẽtiæ, amici Tullius & Criſpus, vt epiſt. xvii. lib. xi. ad Att. epiſt. xi. lib. xiv. ad famil.

Feſtinauère Sabæi] Imitatus Virgilium Aeneid. iix.

Omnis Arabs, omnes verterunt terga Sabæi.

Sabæos autem dicit maris rubri accolas, de quibus Stephanus.

Et Cilices] Cilices, inquit, maduêre nimbis ſuis, id eſt ſparſione croci. Croci enim optimi prouentus in Cilicia. Plin. c. vi. lib. xxi. Dioſcor. c. xxv. lib. j. Solin. c. xli.

Cenſuêre aliqui & *Cilicum pomaria* epigr. xiv. lib. iix. ad crocum Ciliciũ pertinere. Domitio quidem alta ibi ἀγχυξία. Non oportuit. Nam digna illa res interprete, cur penſiles horti Valerio noſtro dicti, *Pomaria Cilicum*. Si quid mei iudicij eſt. inter vii. orbis miracula ſiue ſpectacula, de quib. ad epigramma j. prænotaui. Fuit & hortus Babylonis penſilis ſiue κρεμαστὸς κῆπος. Strabo principio lib. xvi. & vbertim Diodor. lib. ii. Medi autem olim Ciliciæ pars, & poſtmodo ab Aſſyrijs ſubacta Cilicia, Iul. Solin. c. xli. Ex huiuſmodi ergo adfinitate, *Cilicum pomaria* dixit Valerius, pro Babyloniorum penſilibus hortulis, & hos penſiles hortulos generatim tropicè pro cuiuſmodi etiam Romanis hortulis eiuſmodi.

Nimbis ſuis] Nimbos Ciliců dixit pro ſparſione Crocina theatri, vt *nimbum Corycium* epigr. xxxix. lib. ix.

Lubrica Corycio quamuis ſint pulpita nimbo.

Et *nimbum rubrum*, epigr. xxvi. lib. v.

Hoc rogo non melius, quàm rubro pulpita nimbo
Spargere, & effuſo permaduiſſe croco.

Imbrem odoratum] Antonius Muſa, vt meminit M. Seneca Proœmio Controuerſ. lib. x. *Odorum imbrem* Apuleius Mileſiar. lib. x.

Aliorſum & *imber* pro miſſilium ſparſione Poëtis, vt Valerio noſtro epigram. lxxvii. lib. iix. & Papinio Silua vlt. lib. j. de quo imbre ne rectè interpretati hunc epigrãmatis huius locum in aduerſarijs c. iix. lib. iii. & quẽ M. Senecæ Antonius Muſa *imbrem* dixit *odoratum, imbrem*, ipſi *adoratum* fecere, neque de crocina illa, ſed miſſilium ſparſione accipiunt, vtróque deuii vt prænotatum mihi anno xxciii, poſtnotatum & alijs Amphitheatri c. xvi anno xcxiv.

Nec verò interpres Domitius rectam inſtitit viam hoc epigrammate nimbum accipiens illum de quo eſt epigramma cxii. lib. xiv. vbi lemma, *Nimbus vitreus.* Et qui, *Aureus imber.* Corippi lib. ii.

Hic maduere] Croco enim aquâ diluto per latentes fiſtulas quaſi nimbo

Digitized by Google

ſiue imbre ſparſa theatri ſcæna, aut amphitheatri cauea. L. Seneca epiſt. xcj. *In immenſam altitudinem crocum latentibus fiſtulis exprimere.* Et Natural. Quæſt. c. ix. lib. ii. *Nunquid dubitas quin ſparſio illa, quæ ex fundamentis media arena creſcens, in ſummam altitudinem amphitheatri peruenit, cum intentione aquæ fiat?* Apuleius fine lib. x. in ſcæna Corinthia. *Tunc,* inquit, *de ſummo montis cacumine per quandam latentem fiſtulam, in excelſum prorumpit vino crocus diluta, ſparſimq. defluens paſcentes circa capellas, odoro perpluit imbre.* &c. Meliùs ibi *depluens.* Hoc primum. Deinde ſcripſêre alij *vnda troco diluta*, quod ferri non pote. Non quia vt eſt illius de quo prædictum Amphitheatri c. xvi. crocus illa ſparſionis aqua non dilueretur, nam ita ſolitum liquet L. Senecæ loco quem prænotaui ex Natural. Quæſtion. c. ix. lib. ii. ſed quia turbidè dictum eſt, vnda croco diluta. Nec enim vinum aut aqua croco, ſed crocus aqua vinóue diluitur. Minorum deliciarum ſparſio illa croci aqua diluti, maiorum vino. vt Apuleij loco antedicto, & illo C. Plinij c. vi. lib. xxi. *Crocum vino mirè congruit præcipuè dulci, tritũ & ad theatra replenda.* Bene ſic libri vulgarij: at illius Amphitheatri c. xvi. & articulum extriuit, Plinio hercle irato, cui mens illa eſt, *Crocum mirè vino congruere dulci præcipuè* condito ad ſaliuam: *tritum* verò & *ad theatra replenda* odore. Vide ſis Lector alterplicem croci cum vino dulci vſum, conditura & trituræ, ſaliuæ & odoris, menſæ & ſcænæ. Illi verò amphitheatrici extorſere Plinio vſum qui prior eſt. Dioſcorides c. xxv. lib. j. χρόκος ἀχραίπαλός ἐστι μετὰ γλυκέος πινόμενος. *Crocus defendit crapulam, qui cum dulci vino biberit.* Et Plinius ipſe c. xvi. lib. xiv. inter condita vina, & croco conditum recenſet. Maximarum autem deliciarum ſparſio mixturæ croci & balſami Ail. Spartian. in Hadriano. *In honorem*, inquit, *Traiani balſama & crocum per gradus theatri fluere iuſſit.*

Sed iam relego veſtigia mea, dixi primitùs, *per latentes fiſtulas:* addo & per ſigna effuſam ſubinde ſparſionem. Lucanus lib. ix.

Vtq. ſolet pariter totis ſe effundere ſignis
Corycij preſſura croci ——

Dixi *ſparſam theatri ſcænam, aut amphitheatri caueã.* Dico & nunc, ne cui anſa fruſtrationis ex amphitheatrico illo c. xvi. in quo ita perſcriptum. *Tubi ſiuè fiſtulæ, quæ in imo & ſummo amphitheatro diſpoſita ea arte & fini, vt odoratum quẽdam humorem eiacularentur leuiter, & inſpergerent in ſedentes.* Immò enim ſparſio illa non ea fini vt ſedentes madeſcerent, ſed vt ſparſionis odor, Plautinè dicam, *naſo ſpectantium obſequeretur.* Propert. j. eleg. lib. iv.

Pulpita ſolennes non oluere crocos.

Ergo neq. caueam aut gradus theatri ſed pulpita ſiue ſcænam ſpargi legis Horat. epiſt. Auguſti

Rectè nécne crocum floréſq. perambulet Atta
Fabula ——

Lucret. lib. ii.

Et cum ſcæna croco Cilici perfuſa recens eſt.

Propert. loco quem prædixi. Ouid. j. Nequitiæ

Non fuerant liquido pulpita rubra croco.

Et his æmulus Martialis quanquam verſo tunc ritu,

Lubrica Corycio quamuis ſint pulpita nimbo.

Sic & Apuleiaſini lib. x. non ſparſi croco ſpectantes, ſed paſcentes circum montis pegma capellæ.

Quid ergo, inquies, hoc epigrammate vult Coquus noſter, cùm ait,

Et Cilices nimbis hic maduere ſuis?

Nihil enim apertius, quàm ſparſos ſiue perfuſos & illos qui ſpectauêre. Sanè ſed ſparſio illa exorbitans & dominica, vt Neroniana, aut Domitianica: ſed nihil eiuſmodi principes quibus ſanum ſinciput, Auguſtus, cæteri. Sic & illud cape epigr. xxvi. lib. v.

Hoc, rogo, non melius, quàm rubro pulpita nimbo
Spargere, & effuſo permaduiſſe croco?

Propriatim dictum ſpargere. Itaq. & Gloſſæ *ſparſio.* χρόκος ὁ ῥαγρό ιδμος.

De ſcæna antem & arena migrauit ſparſio & in triclinia, vt triclinium Othonis, de quo Plutarchus commemorauit in Othone: & Neronis de quo C. Suetonius c. xxxi. & fortean vt plurimum ſparſio illa vnguenti crocini ad exemplum odoris ſcænici. De crocino vnguento Propert. el. iix. lib iii.

Et crocino nares murrheus vngat onyx.

Crocino vnguento, non vt aliqui crocino odore. Sic & Plauti Caſina ſc. ii.

Tu Crocinum & Caſia es.

De Crocino vnguento item Athenæus lib. xv. Dioſcorides c. lxv. lib. i. Plin. c. i. lib. xiii.

Crinibus in nodum tortis] De Sigambris hoc Valerius noſter, vt & Sidonius epiſt. ix. lib. iix.

Hic tonſo occipiti ſenex Sigamber
Poſtquam victus es, elicis retrorſum
Ceruicem ad veterem nouos capillos.

Sed & communiter dixeris idem de Germanis L. Seneca c. xxvi. lib. iii. de ira, *Non eſt Æthiopis inter ſuos inſignitus color, nec ruffus crinis & coactus in nodum apud Germanos.* Et epiſt. vlt. *Capillum Germanorum nodo vincire.* Sic & Valerius ipſe epigr. xxxix. lib. v. dixit

Rheniq. nodos ——.

Speciatim Sueuis tribuit hunc ritum C. Tacitus in Germania. *Inſigne,* inquit, *gentis obliquare crinem, nodoque ſubſtringere.* Et poſteriùs. *Apud Sueuos vſque ad canitiem horrentem capillum retro ſequũtur, ac ſæpe in ſolo vertice religant.* Quid hoc, *retro ſequuntur?* Anne εἰς τ' ὄπισω διώκουσι? Nugæ. Cornelii haud dubiè manus, *Apud Sueuos vſq. ad canitiem, horrentem capillum, retrorſum, ac ſæpe in ſolo vertice ligant.* Ex illo *retrorſum* aut *retrouorſum* librarii *retro ſequuntur* effinxêre.

Digitized by Google

Notat Cornelius duplicem Sueuis capillitii ligaturam, *retrouorſum* ſiue relicinam, & *in vertice* ſiue in nodum. Sic Galli veteres Diodori Siculi lib. v. τὰς τρίχας ἀπὸ τῆς μετώπου ἐπὶ τὴν κορυφὴν καὶ τοὺς τένοντας ἀνασπῶσιν *Capillitium à fronte in verticem & ceruices reuocant*. Taliter & Apuleii Miles. lib. j. Capillus *ponè verſum coarctus*. rectè in membranis. *Ponè verſum coactus*. Indidem. *Crines conglobatos in ſummũ verticem nodus adſtrinxerat*.

Præter nodum autem illum verticis, ſiue *capillum*, vt loquitur Tacitus, *in ſolo vertice religatum*, etiam capillus fronti propior, cirratus ſiue calamiſtratus ſiue calamiſtro vibratus Germanis, non calido vt Romanis, ſed madido, dum rutilant ſcilicet capillos. De qua Germanorum calamiſtratione Iuuenal. Sat. xiii.

Cærula quis ſtupuit Germani lumina, flauam
Cæſariem & madido torquentem cornua cirro?

Cornua, capillus cirratus & relicinus, vt bouis cornua. Pingit hoc Diodorus loco quem dixi. Gallos nempe priſcos rutilare calcis ablutione capillum adſiduè, & in verticẽ reuocare, ita vt Satyrorũ ac Panum ſpecie ſint. παχύνονται γὰρ, inquit, αἱ τρίχες ἀπὸ τῆς κατεργασίας, ὥς τε μηδὲν τῆς τῶν ἵππων χαίτης διαφέρειν. Dico Latinè. *Craſſeſcunt enim adſidua rutilatione capilli, & à ſetis equinis non differunt*. Sic itaq. & Germanis quorum ritus Gallicis gemini germani, capilli rutilatione adſidua hirti & craſſi & relicini quaſi cornua. Hos ex rutilatione cirros Germanicos, & Tertyllianus libro de virginib. velandis vt inſigne gentis poſuit. *Pennas Garamantum, crobylos barbarorum, cicadas Athenienſium, cirros Germanorum*. Qui notas in Taciti Germaniam procudêre. *Cirros* eiuſmodi malè ad *nodum* referunt.

Atq. aliter tortis] *Aliter*, contra. Nempe torti Sigambrornm capilli arte ſiue rutilatione & nodo: Æthiopum capilli natura, & ardore Solis, ſiue criſpi. Aethiopes nempe ingenio cæli ſolique οὐλότριχες. Differit Ariſtoteles c. iii. lib. v. de ortu animal. Problem. iv. lib. xiv. Sic *Maurus retorto crine* epigr. xxxvi. lib. vi.

Vox diuerſa ſonat populorum] Sic, *populi voces*, epigr. xi. lib. iix. Hæ popelli adclamationes in ſpectaculis, vt Suetonii Claudio c. vii. *Feliciter*. Domitiano c. xiii. *Domino & dominæ feliciter*. Dionis Neroni ὁ καλὸς Καῖσαρ, ὁ Ἀπόλλων. Et ὀλυμπιονίκα οὖα. πυθιονίκα οὖα. Αὔγουστε. Αὔγουστε. Νέρωνι τῷ ἡρακλεῖ. Νέρωνι τῷ Ἀπόλλωνι, &c. *Olympionica oua. Pythionica oua. Auguſte, Auguſte. Neroni Herculi Neroni Apollini* &c. Indidem & anteriùs ὁ καλὸς Καῖσαρ, ὁ Ἀπόλλων, ὁ Αὔγουστος εἷς, ὡς πύθιος. μά σε Καῖσαρ. οὐδείς σε νικᾷ. *Formoſus Cæſar, Apollo. Auguſtus vnus inſtar Pythij. Per te Cæſar. Nemo te vincit*. Et eiuſdem Commodo κύριος εἶ, καὶ πρῶτος εἶ, καὶ πάντων εὐτυχέστατος, νίκας νικήσεις ἀπ' αἰῶνος. Ἀμαζόνιε νικᾷς. *Dominus es, & primus es, & omnium feliciſſimus. Victorias vinces ſiue reportabis. Æternum Amazonie vincis*. Interpungo enim. νίκας νικήσεις. Ἀπ' αἰῶνος Ἀμαζόνιε νικᾷς. Et Traiano Plinij Panegyr

Formoſus Cæſar. Fortiſſimus Cæſar.

Hi Aurel. Caſſiodoro *clamores mellifluí*, quia modulati ſiue Muſici. Pingit hos eleganter Caſſiodorus loco quem prædixi. Hinc & Plinius clamorem eiuſmodi, concentum vocauit. Et C. Tacito annali xvi. hoc ita expreſſum, *Perſonare certis modis*. Dioni in Pertinace εὐρύθμως ἐκβοᾶν. Neque ineleganter Corippus de concentu hoc iſto arenario lib. ii.

Diſponunt cantus, modulos & cantibus addunt.

Eſt vox tamen vna] ὀξυμώρως. Vox diuerſa & vna.

Verus patriæ pater] Quia reſtituit Romam poſt incendium, vt prædixi. Quia expulit delatores.

AD EPIGRAMMA IV.

Turba grauis paci] Expulit enim delatores Domitianus. Sueton. c. ix. Expulerat & ante Titus. Sueton. c. iix. Malè quidem Domitius interpres, & qui pronuper amphitheatra ſcripſêre, hoc epigramma referunt ad Titum.

Bene autem delatores fiſcales definit *turbam grauem paci*. Rebus enim pacatis ſiue in pace, hi tamen *graſſantur* quaſi latrocinio, *& violant pacem & turbant ſecuritatem* l. xix. l. xxv. & l. penult. C. Theodoſ. *De petis & vltro dat. & delat.* Rectéq. C. Tacitus annali iv. *Delatores*, inquit, *genus hominum publico exitio repertum.* Et Syneſius epiſt cxxi. συκοφάνται κοινοὶ ἀλάστορες τῆς χώρας. *Calumniatores fiſcales, patriæ communes genij mali.* Et Conſtantinus A. l. ii. C. Theodoſ. eod. *Maximum vitæ humanæ malum delatorum exſecranda pernicies.* Et Valentinianus & Valens AA. l. ii. C. Theod. eod. *Delatores humani generis inimicos.*

Sollicitabat opes] A poſſeſſorib. ad fiſcum transferebat. *Solicitare, ſolo citare*, id eſt mouere. Feſtus. Dixeris &, *patrimonia deferebat.* vt l. v. C. de delatorib.

Traducta eſt Gætulis] Sic aliqui libri, errore manifeſtario. Alij, *Tradita Gætulis*, ſenſu nec idoneo. Alij *Traducta eſt Gyaris*, cui lectioni fidem facit Suetonius Titi c. iix. *Delatores*, inquit, *mandatoréſque nouiſſimè traductos per amphitheatri arenam, partim ſubijci in ſeruos, ac venire imperauit: partim in aſperrimas inſularum auehi.* Aſperrimæ illæ inſularum, haud dubiè Gyarus & eiuſdem ſortis aliæ quas recenſet L. Seneca conſolatione Heluiæ c. vi. vt Sciathus, Seriphus, Coſura. In has enim quia aſperrimæ, ſiue C. Taciti verbis, *immites, & ſine cultu hominum*, mos mittendi exſules. Iuuenal. Sat. x.

* Gyari. *Vt Gyaræ* clauſus ſcopulis, paruâq. Serypho.*

Vbi vetus interpres, *Inſulæ*, inquit, *ſunt anguſtæ exſulibus aptæ.* Et L. Seneca conſolatione Heluiæ c. vi. *Deſerta*, inquit, *loca, & aſperrimas inſulas Sciathum & Seriphum, Gyarum & Coſuram.* Deinde, *Nullum*, inquit, *inuenies exſilium.* &c. Aſperrimas illas inſularum, exſilia vocat, quia miſſiculati in has exſules. Et Iuuenal. Sat. iii.

Digitized by Google

Aude aliquid breuibus Gyaris & carcere dignum.

Vt ſi diceret, dignum exſilio & carcere. Gyari Iuuenali vt & nunc Valerio communiter & poëticè inſulæ omnes quæ receptacula exſulum. Fruſtra ille eſt, qui reſcripſit in Iuuenale, διαλύτως

Aude aliquid breuibus, Gyaris &c.

Et breuia interpretatus loca maris vadoſa. Nam *breues Gyari*, anguſtæ: vt bene vetus interpres. Sic *breuia* oppida Amm. Marcellino. *ædes breuiſſima* Spartiano in Seuero. & C. Tacito *Breues naues. Centuſſes, breues nummi ex ære.* Feſtus in *Centenaria.* & eius ſortis alia quæ tirones ipſi notauerint facilè. Gyarũ autem exſilijs frequentatum indicio & L. Piſo eſt C. Taciti annali iii. ſententiam de Silano in ſenatu dicit, *aqua atq. igni* Silano *interdicendum, ipſumq. in inſulam Gyarum relegandum.*

Nec cepit nocentes] Non recepit. Quippe indignos. Amphitheatrum enim ſacrum vt prædictum eſt, hi autem ſcelerati & impij.

Arena] *Arena* propriè cauea amphitheatri, quoniam arena eam perſpergere ſoliti, & quidem credibile, plerumq. auroſa, qua & Auito ſparſa itinera Ail. Lamprid. in Alagab.

Arenæ illa ſparſio in amphitheatri, cauea, ne lubricaretur ſãguine: vnde & pueri arenã illã raſtris motitare ſoliti & renouare. noſter hic epig. lxxv. lib. ii.

Nam duo de tenera puerilia corpora turba,
Sanguineam raſtris quæ renouabat humum.

Arenam illam vocauit *humum ſanguineã*, vt & his ſpectaculis inferius epigr. xi. *ſanguineam arenam*, quia, Claudiani verbis dicam Panegyr. Theodori

——Largo diteſcit arena
Sanguine—— Itaq. & Prudent. lib. j. contra Symmach. *Funebrem caueæ puluerem* dixit.

Quid puluis caueæ ſemper funebris?

Hinc ergo iam liquet cur nomen *arena* vſurpatum pro amphitheatro vt hoc epigr. Et Ouid. fabul. lib. ii. Saluiani lib. vi. de prouid. D. Hieronymi epiſt. ad Marcell. Ail. Lamprid. Alagab. Alij.

Hinc & *arenaria fera*. Ammiani Marcellini lib. xxix. Et *arenarius* pro gladiatore, vt verſu Lucilij quem Marcellus habet in *Quiritare.*

Concurſans veluti arenarius, clarèque quiritans

Lege

Concurſans vt arenarius &c.

Læuorſum venationis circenſis ſcribæ c. xxx. verſum illum de venatore capiunt: reſtat eis Lucilius ipſe cùm ait concurſans. Concurſatio militum & gladiatorum eſt. Sic in arena ſiue amphitheatri cauea *concurrentes* Aurel. Caſſiodori epiſt. xlii. lib. v. Generatim quiqui in arena ſpectantur ij arenarij, vt toto iure ciuili. Speciatim autem & venatores amphitheatrales, dicti arenarij. Quemadmodum Iul. Firm. c. x. lib. iix. oppoſuit *arenarios & gladiato-*

res. Sed proprijſſimè quidem arenarij qui inermes cum feris commiſſi, aut & obiecti feris ad ſtipitem. De qua differitate veſtibulo ipſo & limine harũ notationum dixi. Atq. hac mente Firmicus loco quem prænotaui diſtinctim poſuit, arenarios, & cum feris in cauea pugnantes,

Impenſis vitam principis adnumeres.

Inter ea quæ princeps Domitianus tibi plurima impendit, numera & vitam ſiue ſalutem tibi datam, delationum nempe viſco & retibus explicitam. Et *impenſas* dixit, pecunias à Domitiano ſpectaculis impenſas. His, inquit, adnumera & vitam tuam.

Propriatim autem & Sueton. Titi c. iix. & nunc Valerius traducendi verbo vſi. Nam & ſi traducere eſt quoq. educere vt in gloſſis *Traducit* ἐξάγει. *Traductio* ἐξαγωγή. Magis tamen eſt vt reſpexerit ad ritum maleficos per amphitheatri caueam traducendi vt ſpectaculo eſſent ſi in exſilium mitterentur vt hoc epigrammate aut circumducendi ſi plectendi in cauea ipſa ſiue circulo amphitheatri, vt Euſebij Eccleſiaſt. hiſtor. c. i. lib. v. in epiſtola Eccleſiæ Lugdunenſis, Attalus medicus quia Chriſtianus, περιαχθεὶς κύκλῳ τοῦ ἀμφιθεάτρου, πίνακος αὐτὸν προάγοντος, ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο Ῥωμαϊστί. Οὗτός ἐστιν Ἄτταλος ὁ χριστιανός Dico Latinè. *Circumductus per amphitheatri circulum, titulo eum præcedente, in quo ſcriptum Romanicè. Hic eſt Attalus ille Chriſtianus.* Dixi, titulo præcedente, vt Suetonius Caij c. xxxii.

Atque hoc epiſtola eadem eſt θεατρίζεσθαι καὶ ἐκπομπεύεσθαι τοῖς ὄχλοις. *Per theatrum ducere, atq. oſtentare popello.*

Sic & gladiatores aliiq. arenarii, Caſſiodori verbo dicam, *pompati* per caueam vt gladiatores tranſeuntes Iulii Capitol. M. Antonino. Fabius decl. ix. *Iam oſtentata per arenam periturorum corpora, mortis ſuæ pompam duxerant.*

Et quoniam hæc pancarpia, & quaſi demultia eſt, pergo & illud intexere. Pagella C. Taciti eadem poſt paullo mendam hodieq. ſupinam cubare. *Capito*, inquit, *inſignior infamiâ fuit, quod humani diuiniq. iuris ſciens, egregium publicum, & bonas domi artes dehoneſtauiſſet.* Membranæ. *Capito inſigniore infamia fuit, quod humani diuiniq. iuris ſciens, ſe, Rempubl. & bonas domi artes dehoneſtauiſſet.* Belliſſima reſcriptio. Triplicata infamia Capitoni, *Quod ſe* iuris auctorem & *Rempubl.* quippe de iure publicè reſponſitare ſolens, & *bonas domi artes*, ius ciuile & eloquentiam adulatione feda dehoneſtauiſſet.

AD EPIGR. V.

Blanditur Cæſari] Stultulè poſitum hoc lemma. Verum fuiſſet. De ſpectaculo Paſiphaes. Nam illud. *Blanditur Cæſari*, cupreſſus, aut lecythus, & quaſi cothurnus eſt, in omnia huius ſegmenti epigrammata veniens, ſi velis. Itaq. & ſæpe adpingitur, vt epigr. ſeq. & epigr. xx. & xxiix.

Junctam Paſiphaen] Eiuſdem ſortis ſpectaculum & à Nerone datum. Sueton.

Digitized by Google

ton. Neronis c. xii. De Paſiphaës amore eleganter Lucian. lib. de Aſtrologia, eum referens ad amorem cognoſcendi taurum, ſignum cæleſte.

Nec ſe miretur] Sua eſſe aliqua miracula putet: nam hæc tua iſta magis miracula, vt & Cæſaris arenæ *miracula* tribuit epigr. xxc. lib. iix. xxcv. lib. ix. Et peculiariter de Paſiphae *mirari* & *miraculum*. *Miracula* monſtra. Marcell. in *Mira*.

AD EPIGR. VI.

Blanditur Cæſari] Altera cupreſſus. Fatuelle quiqui es, quin ita? *De venatione mulierum.*

Quod Mars tibi ſæuit] *Tibi*, in ſpecie figuráque tua. Vt in ſpecie Auguſti, ſi Horatio fides, graſſatus Mercurius, oda ii. lib. j. in ſpecie Alexandri Iupiter Amphictyonum decreto, & Apollinis oraculo, Socrates eccleſiaſt. hiſtor. c. xxiii. lib iii.

Sæuit & Venus] Non viri tantùm, ſiue Martis clientes tibi venatores: ſed & feminæ Veneris clientæ, venatrices. Sueton. Domit. c. iv. *Venationes gladiatoreſq. & noctibus ad lychnuchos: nec virorum modo pugnas ſed & feminarum.* Ne recte aliter hic locus in venatione circi c. penult. Tangit & Iuuenalis Sat. j. Hic itaq. nũc feminæ Domitiano venatrices: vt & ante fuerant Tito. Dio in Tito. Et Neroni, Dio in Nerone. Etiam feminæ Domitiano gladiatrices. Vt Suetonij loco antedicto, & Papinij Silua vlt. lib. j.

Hos inter fremitus, nouoſque luxus,
Stat ſexus rudis inſciuſq. ferri,
Et pugnas capit improbus viriles &c.

Male ibi Saturnalia c. iv. lib. ii. reſcripſere

------ *nouoſq. luſus.*

Nec enim luſus anteceſſit, ſed luxus, ſparſio nempe miſſilium, ſiue nimbus, vt dictus epigr. lxxvii. lib. iix. Et prænotaui ad epigr. iii. Commiſſas à Domitiano mulieres notatum & Dioni in Domitiano Καὶ ἔστιν ὅτε καὶ νόννας καὶ γυναῖκας συνέβαλλε. *Fuit cùm & nonnas, & mulieres committeret.* Sed Dionis manu νάννους, *nanos.* Nam & Pumili ad gladium exhibiti Domitiano. Papin. Silua prædicta.

Hic audax ſubit ordo pumilonum,
Quos natura breui ſtatu peracto
Nodoſum ſemel in globum ligauit.
Edunt vulnera, conſerúntque dextras,
Et mortem ſibi qua manu minentur
Ridet Mars pater & cruenta virtus,
Caſuraq́ vagis grues rapinis,
Mirantur pumilos ferociores.

D

Digitized by Google

Sic omnes criticæ mentes & manus hunc locum. Sed Papinij ſtilus.

Edunt vulnera conſeruntq. dextras.
En mortem ſibi qua manu minentur;
Ridet Mars pater, &c.

Adclamatoriè & δεικτικῶς. *En mortem* &c.

Sed illæ Domitiani arenariæ Veneres, peculiariter cultu ſpecieq. Amazonum verſatæ in arena. Itaq. Iuuenal. Sat. j.

——— *Mauia Tuſcum*
Figat aprum, & nuda teneat venabula mamma.

Et Papinius Sil. vlt. lib. j. de gladiatricibus Domitiani Saturnalitijs.

Credas, inquit, *ad Tanaim ferúmq. Phaſin,*
Thermodontiacas calere turmas.

Ipſa] Significanter, ipſa Venus ſæuit. Nec enim ſæuitia & arena Veneri facit: ſed amores & theatrum. Neq. feminas, ſed viros bella & pugnæ decēt. Itaq. Iliade j. negat Iupiter Veneri data eſſe

——— πολεμήϊα ἔργα
——— *Facta impigra belli.* Et Turnus Æneide vii.
Bella viri pacemq. gerant ——— Ouid. lib. xii.
Bella relinque viris ———
Et vaſta in valle leonem.

Scripſit, opinor, Valerius.

——— *Et vaſtum in valle leonem.*

Ad exemplum Maronis Æneide iix.

——— *Tu Creſsia mactas*
Prodigia, & vaſtum Nemeæ ſub rupe leonem.

Sic *vaſti leones* Propert. lib. ii.

Forte an autem & ſine articulo verſum Valerius fecerat.

Proſtratum vaſta Nemees in valle leonem.

Otioſa nempe, *&*, articuli iteratio.

Vallis verò illa inter Mycænas & Nemeam. Diodor. lib. iv.

Nobile & Herculeum opus] Nobile hoc inter opera Herculis. Nam operoſius cæteris, & prius. Hoc certamine aptus pellem leonis eſt, qua deinde tectus. Diodor. lib. iv. Sidonius Panegyr. Auiti. Sic & Theocriti ecl. xiii. opere hoc denotatus Hercules.

AD VII.

Pœna Laureoli] A Nerone, Domitiano, alijs, qui damnati in arenam eſſent, ita ſubinde adfecti pœna, vt eopſe ſupplicio aliqua ex monimentis annalium hiſtoria, aut fabula ex poëtis repræſentaretur, vt nunc reus hic in arena diſcerptus ſub perſona Laureoli, iuſſu non Titi, vt voluere c. xi. lib. iii.

Digitized by Google

decruce: ſed Domitiani: ſic & infra epigr. ſeq. alius ſpecie Dædali. Alius epigrammate xxi. tanquá Orpheus. Alius tanquam Mucius Scæuula epigr. xxx. lib. iix. epigr. xxv. lib. x.

Etiam ſine hiſtoria aut fabella, miſeri aliarum quoque rerum ſpecie in arena ſupplicio adfecti, vt à Nerone Chriſtiani ſpectaculis nocturnis ita combuſti, vt arderent pro cereis: Iuuenal. Sat. j. & ibi vetus interpres. C. Tacitus annali xv. Ex eoq. Sulpicius Seuerus hiſtoriæ ſacræ lib. ii.

Neque his perſonatis tantùm, ſed & apertis ſupplicijs locus in ſpectaculis ſiue viſorijs, vt viuicomburio, & id genus alijs. Plutarchi lib. de numinis ſera vindicta. Tertylliani c. x. De ſpectaculis. Philonis Iudæi in Flaccum. D. Hieronymi Catalogo in Polycarpo. Euſebij eccleſ. hiſtor. c. j. lib. v. in epiſtola eccleſiæ Lugdunenſium.

Notat inſuper loco antedicto Plutharchus reos in ſpectacula ſolitos mitti ſplendidè ad ſpeciem & pompam ſubornatos, τοὺς κακούργους, inquit, ἐν τοῖς θεάτροις ἐν χιτῶσι διαχρύσοις καὶ χλαμυδίοις ἁλουργοῖς ἐστεφανωμένους καὶ πυρριχίζοντας. Dixeris Latinè. *Maleficos in theatris, tunicis auro intextis, & ſagulis cæruleis, coronatos & ſaltantes pyrrhicham &c.*

Qualiter Prometheus] Quod Prometheo Caucaſus, id huic Laureolo crux: & viceuerſa Caucaſus quaſi crux Promethei. Ergo & Lucianus Deor. dial. Prometheum σταυρωθέντα vocauit, ſiue *crucifixum*. Et Tertyllianus c. j. lib. j. aduerſus Marcionem, *cruces Caucaſorum* dixit. Et Manilius lib v. de Andromeda ſcopulo adfixa, eam *cruce pependiſſe* ait.

Deinde quod Prometheo vultur, aut vt alij aquila: id Laureolo vrſus.

Religatus] Vt Attius, in Prometheo, Ciceronis Tuſcul. ii.

——Adſpicite religatum aſperis
Vinctumq́ ſaxis——

Religatus autem ſic ibi Prometheus ad Caucaſum à Mercurio, ſi Seruio fides ad Eclog. vi. aut à Vulcano, vt Æſchylus ipſe in Prometheo, & Apollodor. lib. j. aut ab vtroq. ſi Lucianus rectè in Deor. dialogis.

Atq. hanc de Prometheo fabellam explicat Tullius v. Tuſcul. Seru. loco prædicto. Eandem aliter Strabo lib. xi. Aliter & interpres Apollonij ad ii. Argonaut.

In Scythica rupe] In Caucaſo. Nam hunc Scythæ accolunt. Interpres Æſchyli ad Prometheum.

Aſſiduam aue-] Aquilam, vt Seruius loco antedicto, & Attius in Prometheo, Tullij ii. Tuſcul. Vulturem verò, vt Petronius Arbiter apud Fulgent. lib. ii.

Pectore pauit] Corde, vt Seruius indidem. Iecore, vt Attius Prometheo, & Petronius locis antedictis. Bene autem *pauit*, non *paſcit*. Quippe ſolutus iam pœnis Prometheus. Catull. epith. Pelei, vbi de Prometheo.

Extenuata gerens veteris veſtigia pœnæ.

Digitized by Google

L. Lucian. Dial. Iouis & Promethei. Sed alij Prometheo & ad inferos pœnam illam ſtatuunt. vt Ariſtoteles c. xiix. de poet. Horat. oda xiii. lib. ii.

Nimio] Significanter, *Nimium pectus*, ex quo nimius cruciatus Prometheo: & nimium, ſiue adſiduum pabulum vulturi ſiue aquilæ, vt Æneide vi. Maro de Prometheo.

——— Fecundaq. pœnis Uiſcera.

Nimium ſæpe pro magno, & *nimis*, valde. Catullus epithal. Manlij

O nimis optato ſaclorum tempore nati.

Claudian.

O nimium dilecte Deo.

Iul. Capitolin. Maximo & Balbino. *Nimia ſanctitate ac verecundia.* pro, maxima. Gloſſæ. *Nimis.* ἄγαν, πάνυ, κομιδῆ, σφόδρα. Hæc pro vulgaria lectione, ſed melius alij libri, *nudo pectore.* Nam Valerius ipſe quaſi opponens dicturus eſt, *Nuda Caledonio ſic pectora* &c.

Sic Laureolus] Sic maleficus hic ſub nomine perſonáque Laureoli. Laureolus, nobilis olim latronum dux, de cuius in crucem acti ſupplicio celebratiſſimus Romæ, & identidem actitatus mimus. Suetonius Caij c. lvii. *Cum in Laureolo mimo, &c.* Ioſephus originum c. i. lib. xix. καὶ γὰρ μῖμος εἰσάγεται καθ' ὃν σταυροῦται ληφθεὶς ἡγεμών. *Nam mimus inducitur, in quo dux captus cruci figitur.* Iuuenal. Sat. iix.

Laureolum velox etiam bene Lentulus egit.
Iudice me, dignus vera cruce——

Vbi vetus interpres. *In ipſo*, inquit, *mimo, Laureolo figitur crux.* Tertullian. c. xiv. aduerſus Valentinian. *Quia nullum Catulli Laureolum fuerit exercitata.* D. Hieronym. epiſt. ad Sabinianum. *Hæc tibi ridicula forte videantur, qui comœdus & lyricis ſcriptoribus, mimis & Lentulo delectaris. &c.* Expreſſim itaq; Catullo hũc mimũ Tertullian⁹ adſcripſit: falſi ſunt, qui arbitrati hãc tragœdiã eſſe Næuij.

Pectora præbuit vrſo] Malefici in amphitheatro ſic in crucem ſubinde acti, vt in eapſe cruce lacerarentur à beſtijs, vt nunc Laureolus, martyres Lugdunenſes Euſebij Ecclеſ. hiſtor. c. i. lib. v. Mneſtheus apud Vopiſcum, in Aureliano. Artemidor. Dald. c. xlix. lib. v. Ἔδοξέ τις μεταμορφωθεὶς, ἀρκόχειρ γεγονέναι· καταδικασθεὶς τὴν ἐπὶ θανάτῳ, προσδεθεὶς ξύλῳ, βρώθη ὑπὸ ἄρκου. &c. *Uiſus ſibi aliquis vrſimanus, ſiue vrſi manum habens: damnatus capitis cum beſtijs pugnauit, & ligno deligatus, ab vrſo diſcerptus eſt.*

Crux illa, ſtipes ad quem deligati & ferarum morſib. expoſiti. Hos Fl. Vopiſcus Aureliano, *ad ſtipitem ſurrectos homines*, vocauit. Sueton. Nerone c. xxix. *ad ſtipitem deligatos.* Dio Nerone σταυροῖς προσδεδεμένους. *Crucib. alligatos.* Itaque vrbanè Tertyllian. lib. de pudicit. eiuſmodi crucem vocat, *ſtipitem leoni conceſſum.* Euſebius autẽ loco prædicto populariter, *lignum*, vbi de Blandina ἐπὶ ξύλου, inquit, κρεμασθεῖσα *in ligno ſuſpenſa.* Eodemque ſignificatu mox *Crucem* dixit ἣ καὶ διὰ τοῦ βλέπεσθαι σταυροῦ σχήματι. *Quæ quod ſpecie*

crucis ſpectaretur &c. Sic & Artemidor.Dald. c.xlix.lib.v.προσδεθεὶς ξύλῳ *deligatus ligno*,id eſt,cruci.

Pendens] Nam deligati ad ſtipitem altiuſculè à terra, vt ferarum mordicibus adpeterentur.Itaque & canib. ac lupis ſubinde pabulum cruciarij, vt Apuleiaſini lib.vi.*Patibuli cruciatum,cum canes & vultures intima protrahunt viſcera.*Eoque Catullus ludens epigrammate in Cominium optans,*vorent* eius

Inteſtina canes,cetera membra lupi.

Non falſa in cruce]Non mimica, ſed vera cruce. Qui mimum Laureolum actitarent, his mimica mors. Patet Suetonij Caio c. lvii. & Iuuenal. Sat. iix. vbi de Lentulo & Laureolo,& Ioſephi orig. c. i. lib. xix. At iuſſu Domitiani latro hic,ſpecie & nomine Lauteoli in veram actus crucem,quippe dignus malo cruce.Nam latro hic.Latronibus autem crux pœna.Vt l. xxiix. §. penult. D. De pœnis. *Famoſos latrones in his locis vbi graſſati ſunt, furca figendos compluribus placuit.* L. Seneca epiſt. vii. *Latrocinium fecit aliquis. Quid ergo meruit?vt ſuſpendatur.*Petronius.*Imperator prouinciæ iuſſit latrones crucib.adfigi.*Apuleiaſinus lib. iii. *Latronem iſtum, miſerorum pignorum meorum peremptorem cruci adfigatis.*Sic & in literis ſacris iuxta crucem dominicā, latrones in crucibus. Et ſalus ipſa ibi noſtra in cruce tanquam latro. Nam & latronis dimiſſi vicē Chriſtus ad crucē poſtulatus:patet in hiſtoria ſacra.Et ſeruator ipſe Matthæi c.xxvi.ὡς ἐπὶ λῃστὴν ἐξήλθετε. *Prodiſtis tanquam ad latronem.*&c. Notauêre ad L. xxxiix. §. *Auctores.* D. eod. crucem Chriſto ſupplicium fuiſſe, vt ſeditionis auctori. Nam hoc ei crimen obiectari Lucæ c. x. Sed illa criminatio reuoluitur ad latrocinium. Nam Iudaicæ gentis moribus iidem plerumq. & ſeditionum auctores & latrones, vt patet hiſtoria Ioſephi.

Repoſuit autem Tribunianus d.l. xxiix. §. pen. *Furcam* pro cruce, vt toto iure ciuili. Dico ad xii tabulas. c. lx.

Inq. omni nuſquam corpore corpus erat] Ὀξυμώρως & epigrammaticè. vt epigr. lx. lib. vii.

Inq. ſuo nullum limine limen erat. Eiuſmodi & illa. *In Sicilia Siciliam quærere.* Tullius Verrina iii. Et, *Samnium in ipſo Samnio requiri.* L. Florus c. xvi. lib. i. Vult Valerius ita diſcerptum Laureolum vt nuſquam aliqua ſpecies corporis paréret quale & illud Ammiani lib. xiv. *Qui ita euiſceratus vt cruciatibus membra deeſſent.*

Denique] ἐπεκτατικῶς *Deniq.* Seru. ad Æneid. ii.

Quæ fuerat fabula] In aliis mimi Laureoli actorib. mimicum ſupplicium illud: in hoc latrone verum.

AD IIX.

De Dædalo] Meliùs de pœna Dædali. vt epigrammate antecędente,ita & hoc iſto mimica pœna verſa in legitimam.

Meliùs & hoc epigramma quinto iugatum fuiſſet, quia conſimilis vtrũque argumenti, & iunctæ fabellæ Paſiphaës & Dædali. Itaq. & Domitianus ea ſpectacula videtur iunxiſſe vt & Nero Suetonii c. xii.

Ab vrſo Lucano] Vrſi propriatim Lucani, Varro iv. de ling. Lat.

Quàm velles pennas tunc habuiſſe tuas] Ne ſcilicet in ipſo periculo & conatu volandi decideres, vt Icarus, Suetonii Nerone c. xii.

AD IX.

De Rhinocerote] Fuiſſet plenius lemma. De pugna tauri ac rhinocerotis. Eiuſdem verò argumenti epigramma poſt xxii. & item alterum liii. lib. xiv.

Prælia quæ non promiſit] Quia non potuit aliquandiu à venatoribus irritari. Hi venatores, *amphitheatrales magiſtri.* De quibus poſt dicendi meta epigr. xxii.

Rhinoceros] *Rhinocerotem*, inquit Feſtus, *quidam eſſe aiunt bouem Ægyptium.* Fortean autem ita rhinocerotes indigetati Romæ, quia triumpho Auguſti Ægyptiaco primitùs Romæ in ſpectaculis. Dio lib. liii. Sueton. Auguſti c. xliii. At Plinius c. xx. lib. iix ſpectatos rhinocerotes Romæ anteriùs, nempe ludis Cn. Pompeij.

Falſos autem Quirites in hac ὀνομασίᾳ liquet. Nam longiſſimè intereſt bos Aegyptius & rhinoceros. Liquet bonis Nilotici picturâ, Leucippæ lib. ii. Itaq. & Aelian. c. xliv. & ſeq. lib. xvii. de animalibus ſeparat rhinocerotas à tauris Æthiopicis. Contrà Pauſanias lib. ix. rhinocerotes vocari ait tauros Æthiopicos.

Enimuerò ne ſunt quidem rhinocerotes aliqui Ægypto, ſed Æthiopiæ. Itaque Lucilius in iv. *Rhinocerus velut Æthiopus* ——

Priſcian. lib. vi. Integrior ex Nonio hic locus in Broncus. Lucil. Satyr. lib. iii.

Broncus nouit lanius, dente aduerſo eminulo, hic eſt Rhinoceros. Relego,

Broncu' bouis lanius, dente aduerſo eminulo, hic eſt Rhinocerus velut Æthiopus ——

Reſcripſere alij. *Broncus ouat.* Vt Iunius. Alij *Bronchu' bouillanus*, vt Turnebus. Alij, *Bronchu' nouus lanius*, vt Mercerus. Alij, *Branchus obit*, vt qui fragmenta edidêre. Mera nugalia iſta quidem. At vrbaniſſimè Lucilius, vt adſolet, comparationem fecit bronci lanij bouem diſcerpẽtis cum rhinocerote bouem lacerante. Nam lanio illi prominulus dens, vt cornu rhinoceroti, atq. vt lanius ille in macello, ſic rhinoceros in ſpectaculis bouem lacerat.

Sed pergo paucula & de rhinocerote. Peccat Iſidor. c. ii. lib. xii. rhinocerotem & monocerotem intereſſe non putans. Nam Dio quidem lib. liii. rhinocerotem eſſe ait figurâ elephanti. Artemidorus autem Strabonis lib. xvi. Conſimilem eſſe ſui ſilueſtri ſine apro.

Plenior hiſtoria rhinocerotis legere volenti eſt locis antedictis & Oppiani lib. ii. de venatione. Diodori lib. iii. Iul. Solini c. xxxiii.

Digitized by Google

Exarſit in iras] Proritatus à venatoribus ſiue magiſtris, vt poſt epigr. xxii. Vbi de hoc ritu dicendi campus.

Quantus erat cornu] Cornu quod in naribus extimis, à quo & nomen eſt inditum rhinocerori. De qua originatione Dio lib. liii. Aelian. de animalib. c. xliv. lib. xvii. Diodor. Sicul. lib. iii. Iſidor. c. ii. lib. xii. De Cornu hoc, item Plinius c. xx. lib. iix. Solinus c. xxxiii. Oppianus lib. ii. de venatione. Geographus idipſum Cornu, eſſe ait rhinocerotis naſum. lib. xvi. ἡ ῥὶς, κέρας σιμὸν στερεώτερον ὀστέου παντός *Naſus, eſt cornu ſimum, oſſe quouis durius.* Et noſter ſic epigr. iv. lib. 1. *Naſum* dixit.

Quantus autem *cornu*, vt Aeneide i. *Magnus armis.*

Cui pila taurus erat] Similiter de rhinocerote epigr. liii. lib. xiv.

Hic erit ille tibi cui pila taurus erat.

Et poſteriùs in his ſpectaculis epigr. xix.

Suſtulerat raptas taurus in aſtra pilas, & epigr. xxii.

Iactat vt impoſitas taurus in aſtra pilas.

De his pilis Aſcon. ad principium Cornelianæ. *Simulacra*, inquit, *effigieſque hominum ex feno fieri ſolebant, quib. obiectis ad ſpectaculum præbendum tauri irritarentur.* Et quia his pilis tauri proritati Gloſſæ interpretant. *Pilæ* ταυρελάσιοι, ταυροκαθάπται. Irritati nempe tauri pilis, vt leones atq; vrſi mappa. L. Seneca c. xxx. lib. iii. de ira. Vrbanè itaque luſit Valerius in pila & tauro. Tauri pilis proritantur, at rhinoceroti taurus ipſe pro pila fuit. Neque diſpar luſus Prologo Captiuorum Plautinæ.

Enimuero Di nos quaſi pilas homines habent.

Tauris pilæ homines fenei: Diis pilæ homines ipſi.

Alius modi pilę, de quib. Feſtus in *pilæ*. Alius & oſcilla, Macrobii Saturn. c. vii. lib. i. Alius & maniæ Feſti in *Maniæ*.

AD X.

Læſerat leo.] *Læſerat* nempe in proritatione, de qua dico ad epigramma xxii.

Perfidus] Significanter hoc *perfidus*, vt & epigr. lxxv. lib. ii. de leone

---Crudelis, perfide, prædo. Sic enim lego. Nempe aliâs leo ζῷον πρᾶον, καὶ δίκαιον, καὶ φιλόστοργον πρὸς ὃν ὁμιλήσῃ. *Animal mite, iuſtum, & eorum, quibuſcum degit, amans.* Ariſtot. in Phyſiognomicis.

Ore ingrato] Et hoc leo ille contra ingenium ſuum. Nam leonum animi grati, vt in narratione A. Gellii de Androdo c. xiv. lib. v. ſiue is Androcles, vt Aeliano de animalib. c. xliix. lib. vii. Et in narratione de Elpide Samio Plinii c. xvi. lib. iix. Sic gratus leo in magiſtrum ſuum, L. Senecæ c. xix. lib. ii. De benefic. *Leonem*, inquit, *in amphitheatro ſpectauimus, qui vnum è beſtiarijs agnitum, cum quondam eius fuiſſet magiſter, protexit ab impetu beſtiarum.* Huiuſmodi

& Orſymanduæ Syrorum regis leo, de quo Tzetzes.

Magiſtrum] Hic *cuſtos*, L. Senecæ epiſt. xxcv. Græcis λεοντοκόμος. Auctor Etymol. Idemque Manſuetarius, Lampridij Alagab. Iul. Firmic. c. xvii. lib. iix. *Manſuetarij, qui vrſos, tauros, vel leones feritate depoſita, humanis conuerſationibus ſocient.* Gloſſa ἡμεροποιός *Manſuetarius*; etiam elephanti magiſtrum ſiue διδάσκαλον Strabo dixit lib. xv.

Tam notas manus] *Notas*, in os eius ſæpe inſertatas. Itaque & ſignificanter illud. *Læſerat ore.* De hac manuum in os leonis inſertatione eſt epigrammate lxxv. lib. ii.

Verbera ſecuri ſolitus leo ferre magiſtri
Inſertámque pati blandus in ora manum.

Papinius Silua v. lib. ii. manſueti laudes canens: neque hanc præterit.

Inſertáſque manus laxo dimittere morſu.

L. Seneca c. iii. lib. i. de benefic. *Leonum ora à magiſtris impune tractantur.* Et epiſt. xxcv. *Leonibus magiſter manũ inſertat: oſculatur tigrim ſuus cuſtos.* Et c. xxxi. lib. ii. de ira. *Adſpice elephantorum iugo colla ſubmiſſa, taurorum pueris pariter ac feminis perſultantibus terga impunè calcata, & repentes inter pocula ſinuſque innoxio lapſu dracones, & intra domum vrſorum leonúmque ora placida tractantibus, adulanteſque domino feras.* Relege. *ora placida tractantes.* Et hoc quidem patet, illud cæcum eſt & latens, quod ait *intra domum.* Anne placidiora intra, quàm extra domum, ſiue foris vrſorum leonumque ora domini? annon ad currum iuncti M. Antonio leones? annon placida eis ora in ſpectaculis? Planiſſimè quidẽ cucurbita illa eſt *intra domum.* Quicum velit pignus poſuero ego L. Senecæ mentem manúmque eſſe, *intra damnum.* Siue innoxiè, ſiue ita vt nihil patiantur damni. Sic Tullij epiſt. iv. lib. iv. *Intra modum.* Rectè A. Gellius, *id eſt*, inquit, *non ad ipſum modum, ſed retro paulùlum & citra modum.* c. xiii. lib. xii. Similiter itaque *intra damnum.* Siue vt non veniatur ad dãnum, vt Tullij epiſt. iv. lib. iv. *intra modum. Id eſt*, inquit, A. Gellius c. xiii. lib. xii. *non ad ipſum modum, ſed retro paululum & citra modum.* Siue vt nõ veniatur ad modum. Horat. ad Piſones. *Intra ſpem veniæ cautus*, vt peruenire nihil opus ad ſpem veniæ. Vult Flaccus intellegi, intra ſpem veniæ cautum eſſe Menandrum, ſine nihil peccare, ita nec opus ei ſperare veniam. Plautum peccare, ſed cum ſpe veniæ. Arietinæ mentes locum Horatij reſcribillant. *Extra ſpem veniæ cautus.* Ipſi illi reſcriptores extra ſpem veniæ incauti. Inſultat his Antonius Muretus Variis c. v. lib. xiii. L. Florus c. xi. lib. iv. *Nam pulchritudo Cleopatræ, intra pudicitiam principis fuit.* Pertingere non potuit ad principis pudicitiam, ſiue eò peruenire vt expugnaret principis pudicitiam. Fabius Declam. cclx. *Intra conceſſos adoleſcentiæ luſus.* Sed iam vt & nobis hæc intra modum ſint, pergamus paucula de manſuetariis. Manil. fine lib. v.

Non inimica feræ tali ſub tempore natus
Ora feret: placidas reget in commercia gentes.

Digitized by Google

Sic vulgarii, ſed benè in aliis,

Non inimica feræ tali ſub tempore natis
Ora ferent: placidaque gerent commercia gentes.

Eo ſidere natis feræ ora ferent non inimica, quippe manſuetariis: & commercium gentib. illis ſiue ſeclis ferarum erit cum his magiſtris. Quod Iul. Firm. c. xvii. lib. iix. dixit *vrſos, tauros, leones humanis conuerſationib. ſociari.* Vt & Manil. fine lib. v. Manſuetariorum artes pingens feras, inquit, *Junget amicitia ſecum.* Conuerſationis ferarum elegans pictura Valerij noſtri epigr. cxlix. lib. i.

Vt docerent autem feras ita conuerſari, & commercia gerere magiſtri ſiue manſuetarij, vſi verbis & herbis. Verbis, nempe adloquijs. Plin. c. xvi. lib. iix. *Mulceri adloquijs feras.* M. Manilius lib. iv. inter manſuetariorum officia recenſet. *Exorare tigres.*------ Et mox.

Cumque elephante loqui, tantámque aptare loquendo
Artibus humanis varia ad ſpectacula molem.

Herbarum autem quoque manſuetarijs auxilia fuiſſe, facilis coniectura ex Æliani de animalib. c. xxxiix. lib. i. C. Plinij c. iv. lib. xxix. c. xi. lib. xxvi. Vſi & rebus metallicis vt chalcantho. Plinius idem c. xii. lib. xxxiv. *Nuper inuentum*, inquit, *vrſorum in arena & leonum ora adſpergere illo: tantáque eſt vis in adſtringendo, vt non queant mordere.*

Adde & palpandi & demulcendi vſos arte & illicio manſuetarios. Itaque Philoſtratus Apollonij lib. vii. leonum magiſtros ait debere nec verberare nec obſecundare, nam inde feris odium, hinc ſuperbiam naſci, ſed καταψῶντας ἐς εὐάγωγα ἤθη ἄγειν *demulcendo perducere ad morum facilitatem.* Et Manil. fine lib. v. inter manſuetariorum artes poſuit.

--*Palpare lupos.*------Eleganter autem Corippus lib. iii. & ipſo frequentis in cauea populi conſpectu tigres aliaſque feras quaſi adtonitas & manſuetiores fuiſſe.

Et qui non tulerat verbera] *Non tulerat* contra nempe quàm leones manſueti, ſiue cicures. Nam his ſolitum pati verbera magiſtrorum, epigr. lxxv. lib. ii.

Verbera ſecuri ſolitus leo ferre magiſtri.

Et epigr. cv. lib. i. iunctæ ad currum tigres *Indulgent patientiam flagello.* Et L. Seneca epiſt. xli. *Leo ad patientiam recipiendi ornamenta cogitur fatigatus.* Ex patientia verò hac iſta ferarum quas manſuetarij cicurauiſſent, ſtolones & hebetes dicti *cicuris* ingenij homines. D. Hieronymus lib. ii. aduerſus Ruffinum. *Sed vos*, inquit, *ſimplices homines & cicures Enniani, nec illius ſapientiam, nec tuam qui interpretatus es intelligere poſſumus.* Sic vulgarij. Sed ſcripſiſſe D. Hieronymū ſcilicet, *ſimplices homines, & cicurini, &c.* vet⁹ Poëta Varronis vi. de ling. Lat. *Cicur ingenium obtineo.* Vbi Varro & ſubnotauit. Hinc Veturios dictos

E

Cicurinos. At Tertyllian.c.xxxvii. aduerſus Valentinian. Cicurinum ingeniũ pro Capitali & ſollerte dixit ironicè. *Accipe alia ingenia circurianiana inſignioris apud eos magiſtri*. Sic libri vulgarij. Sed non nauci illud *circuriaziana*, eſt; Vt neque criticæ reſcribillationes. Nam alii lyncuriana, vt B. Rhenanus; alii cercuriana vt Latinus Latinius: alii cicuria Enniana, vt Pamelius, item Iunius, qui & de Ennianis ingeniis riſiloquium illud. Simplicia & craſſa ingenia, Enniana vocari. Quo pacto? Quia, inquit, Ennius Palingeneſiam prędicauit. Hoc ergo nugamentum cui tam delirum probetur, dici recte ingenium Ennianum. Viden' lector indolem argumenti? At Tertyllianus ita: *Accipe alia ingenia cicurina inſignioris apud eos magiſtri* &c. Cicur aut mãſuetum eſt, aut ſapiens. Paccuuius. *Conſilium cicur*. id eſt. *ſapiens* Feſtus in *Incicorem*. Ita & *cicurinus* manſuetus & hebes, vt loco illo D. Hieronymi: aut ſapiens & capitalis, vt Tertylliano. Inſcitia priſcæ vocis Cicurinus peperit cicuria illa Enniana, & cicures Ennianos, de quib. & pompabiliter in venatione circenſi eſt c. xxi.

Et quia Tertylliano dari cœpta iam hæc opella eſt, pergo & notare hoc, etſi notum, ingenia Septimio eſſe, machinamenta, vt & *ingenia pœnarum* lib. de reſur. car. c. iix. Et *artium ingenia* c. x. lib. de ſpectac. Et lib. de Pallio c. iv. *Ingenia veſtificinæ*, pro inuentis & molitionibus veſtificum. magis quàm pro veſtificibus ingenioſis. Et veſtifices cape non tam vt plebecula hodie ſartores, quàm textores. Ex eodem ſignificatu hodiéque loquelariter *ingenia* pro machinis, & *ingeniatores* pro mechanicis, ſiue machinariis. Sic & Apuleius Florida iv. cum ait *ingeniatus ad aſtutiam*, explicem ego, tanquam ingeniis, ſiue machinis inſtructus ad malitiam.

Quos decet eſſe hominum] Vt L. Seneca. c. xxxi. lib. ii. de ira. *Pudebit cum animalibus permutaſſe mores*.

AD XI.

De vrſo] Neque hoc ſatis expreſſim. Multimodis enim de vrſo eſſe epigrammata poſſunt: ſed hoc quidem peculiariter *de vrſo, qui captus viſco* nouo nouitio videlicet genere venationis.

Præceps dum ſe rotat vrſus] Significanter dictum *præceps*, & *rotat*. Nam ſolentes vrſi præcipites in caput ſe volutare, atque ita ſe de retib. euoluere, quod ἐκκυβιστᾷν Plutarchus dixit in cauſis, Quæſt. xxiix. Et volutationes ſiue rotationes illas τὰς ἐγκαλινδήσεις vocat. Alia mente dictus *præceps aper*. Epigr. xv. lib. i.

Implicitam viſco perdidit ille fugam] Vrſus hic volutatione ſiue rotatione ſua elapſus de reti, in paratum ſibi viſcum inuolutus eſt & captus. Inſolens itaque hoc & inuiſum ante ſpectaculi genus placitum Cæſari oſtẽtare tunc, nempe vt poſito in arena reti, euolueret ſe vrſus, viſco autem caperetur.

Plebes tamen viſcum hoc verſu rete accepit, ne rite illa quidem, vt ne-

que Marcellus in *viſcum* recte viſcum eſſe rete in verſiculis ex Varronis Terentii Parmenone.

Lepuſculi timentis hoc quadrangulum
Dedit Diana, rete nexile, arcuas,
Viſcum, ſagenam, lineámque compedem.

Bene ibi, *viſcum, ſagenam* &c. Vocat rete lepuſculis capiẽdis viſcum, ſagenam, & lineam compedem, omnia tropicè & per ſimilitudinem. Quod auiculis eſt viſcum, quod piſcibus verriculum, ſiue ſagena, quod homini compedes: id lepuſculis illud quadrangulum. Nulla itaque hic palma illis qui ad Terentii Varronis iv. de lingua Lat. reſcripſere *viſcum fugela.* ἀπηχέστερον & illud in Aduerſar. c. xix. lib. xix. *viſcum, fugámque.* &c. Sic & arcuas figuratè dixit. nempe, quod leoni, vrſo, ceruo ἄρκυες id lepuſculis quadrangulum illud. Scriptor Etymologici. Ἄρκυς εἶδος δικτύου ἐκ παχέως σχοινίου, ὃ ἱστᾶσι πρὸς θήραν λέοντος, ἢ ἄρκτου, ἢ ἐλάφων. Latinè. *Arcus retis quædam ſpecies, ex funiculo craſſo, quam tendunt venatui leonis, aut vrſi, aut ceruorum.* Eleganter Apuleius lib. ludicror. *Abſtemius eſt, immò ſcit quo rete leporem tenebat, lupum non teneri.* Marcell. in *Abſtemius.*

Sed pergamus operam dare Valerio. Huic quidem viſcum eſt non rete, ſed propriatim viſcum quo capiuntur aues. Teſtis Valerius ipſe in clauſula epigrammatis. *Si captare feras aucupis arte placet.*

Expreſſit τὸ χαυνοπρεπὲς venationis Domitianicæ, Ante aues capi ſolitas viſco: nunc capi feras. vt & Maro in Georgicis oppoſuit laqueos, & viſcum, lib. i.

Tum laqueis captare feras, & fallere viſco
Inuentum ----- Feræ ſunt vel quadrupedes, vel aues. Illæ magis laqueo falluntur: hæ viſco, ἰξῷ. Nugas ibi Marcellus in *viſcus*, notans dictum viſcus, pro viſcere, & *viſco* eſſe, *tractu viſceris.* Bene Seruius inibi viſcum refert ad aues. Auium hæc propriè captura. Plin. c. xliv. lib. xvi.

Splendida iam ceſſent] Si fiſco feras beſtias vt aues capimus, pauſa iam deinceps eſto venabulis, telis, contificiis, lanceis.

Tecto venabula ferro] Sic & libri editi, & membranæ, item pleræque omnes. Sed quare venabulis *tectum ferrum?* Lolio victitauêre non videntes manum Valerij eſſe

-----*recto venabula ferro.* Benè oppoſuit *rectum venabuli ferrum, lancea torta.* Venabuli ferro beſtiæ rectâ figuntur: lancea torquetur.

Nec volet, inquit, *excuſſa lancea torta manu.* & Lucanus lib. i.

----*Tum torta leuis ſi lancea Mauri*
Hæreat----- Rectiſſimè itaque reſcripſeris, *recto ferro.*

At alia mente P. Virgil. Æneide iv. dixit

-----*Lato venabula ferro.* Nempe quia venabuli ferrum vtrinque pinnas habet, quas Iul. Pollux c. iii. lib. v. πτέρυγας ſiue alas vocauit. Hinc & *ſa-*

gittarum venabula Plinius dixit c. ix. lib. iix. *Prætereuntib. ſagittarum*, inquit, *venabula inſigunt.* Nempe vt venabulorum, ſic ſagitrarum ferro πτέρυγες ſiue alæ. Ne dixeris autem tectum venabuli ferrum eſſe Valerio, quia his alis quaſi tectum ſit. Nam ad epigrammatis argutias magis facit ἀντίθεσις quam expreſſi, *rectum venabuli ferrum, & lancea torta.*

Nec lancea] Venabulum & lancea in venatu arma præcipua. Itaque Plinius epiſt. vi. lib. i. *Ad retia ſedebam. Erant in proximo non venabulum, aut lancea, ſed ſtilus & pugillares.* Hinc & duplex ratio feras in venatione figendi. Vna venabulo & cominus, altera eminus lancea aut haſta. Venabulo & cominus figuntur ſues, vrſi, leones, pardi: lãcea eminus cerui. Itaque Philoſtratus imaginib. c. inſulę, oppoſuit ἐλαφηβόλοις, ſiue *qui ceruos venãtur*: & ἀγχεμάχοις καὶ θρασεῖς, ſiue *cominus pugnantes & audaces.* Illis λόγχας, ſiue *lanceas* tribuit: his μαχαίρας καὶ κορύνας. *cultros venatorios & clauas.* Et Iul. Pollux c. iii. lib. v. notat beſtias quæ figuntur venabulo ἀγχέμαχα θηρία vocari. nempe quod cum his pugnetur cominus. Sic & *cominus figere* dixit Iuuenal. Sat. iv.

Profuit ergo nihil miſero, quòd cominus vrſos

Figebat Numidas. Herodian. in Commodo dixit σταδίην μάχεσθαι. Spartianus in Caracallo, *contra ſtare.* Item. Excipere. *Excepit*, inquit, *apros frequenter: contra leonem etiam ſtetit.* Aliud eſt μάχεσθαι ἐξ ἀντιστάσεως, aliud σταδίην, illud tantùm ex oppoſito pugnare: hoc autem excipere, & contra ſtare. Illud ſine periculo fieri pote: hoc non item. Ergo apud Herodianum docetur Commodus ἐξ ἀντιστάσεως μάχεσθαι, ſiue ex oppoſito: ſed ita vt in arenæ ambitu eſſet ſiue peridromo & in tuto: at beſtiarij pugnauêre σταδίην. Dixi hoc diſcrimen & à principio vbi de venatione. Poſtmodò bleum exſcripſére, ſed turbidè. Et quod Herodianus de Commodo dixit καὶ θηρίων ἐξ ἀντιστάσεως μάχας ἐπαιδεύετο vertêre. *Diſcebat Commodus in plano contra leonem ſtare*, ſtupidè hoc illi quidem. Nec enim hoc diſcebat illa populi peſtis, ſed pugnare ex tuto. Itaque cum ſpectaculorum dies iam eſſet, non pugnauit de plano, ſed de ſuperiore tutóque loco, & ambitu arenæ, vt poſt pagellas Herodianus aliquam multas ibi narrauit, quem locum exſcriptores cum illo de Commodi exercitatione quaſi coherẽtem ſarcinauere. Eſt aliquid ex mente Lucilij videlicet,

Sarcinatorem eſſe ſummum, ſuere centonem optimè.

Non eſt autem σταδίην, ſiue de plano extra periculum. Itaque libro illo primo Herodianus oppoſuit σταδίην μάχεσθαι & ἐξ ἀσφαλοῦς βάλλειν. *de plano pugnare, & petere ex tuto.* Vbi de ſeditione populi in Cleandrum.

Excuſſa manu] Lucan. lib. iii.

Iam non excuſſis torquentur tela lacertis.

AD XII.

Inter Cæſareæ Dianæ] Tropicè Diana pro venatione amphitheatrali. Nam Diana præſes venationibus amphitheatri. Tertyll.c.x. lib. de ſpectac. *Martem & Dianam vtriuſque ludi præſides nouimus. vtriuſque* nempe gladiatorum & venationum. Claudian. Panegyr. de conſulatu Manlij Theodori.

Amphitheatrali faueat Latonia pompa.

Etiam noſter epigram. ſequente xiii.

Experta eſt numen moriens vtriuſque Dianæ.

Diſertim autem Caſſiodor. epiſt. xlii. lib. v. non cuiuis Dianæ ſed Tauricæ venationes arenarias propriatim vult eſſe ſacras. *Spectaculum*, inquit, *tantum fabricis clarum, ſed actione deterrimum, in honore Scythicæ Dianæ repertum, quæ ſanguinis effuſione gaudebat.* &c. Relege, *teterrimum.* Quæ & in Feſti literis erratio in *Petrones.* Quē locū quia emēdo, adpingā. *Petrones*, inquit, *ruſtici fere dicuntur propter vetuſtatem, & quod deterrima quæque ac prærupta* ....*iam agri petræ vocantur, vt rupices ijdem.* Repono expleóque, *Petrones ruſtici fere dicūtur propter aſperitatē, & quod teterrima quæque ac prærupta, etiam agri, petræ vocantur, vt rupices ijdem.*

Nec Dianæ tantùm, ſed & Saturno venationes ſacræ, vt in veſtibulo ipſo huius interpretamenti & quaſi proludens de venatione, dixi. Lactantius c.xx. lib. vi. *Et primitus quidem venationes, quæ vocantur & munera, Saturno adtributæ ſunt.* Sic melius quàm eſt Saturnalibus c. v. lib. i. aut venatione circenſi c. vii. Nempe. *vocantur & munera*, generis ſui nomine. Genus eſt munus, huic generi formæ, gladiatores, venationes, naumachiæ, ludi theatrici. Dico ad epigr. ſequens xxiv.

Ioui denique ſacri venatus illi amphitheatrici, vt Tertyll. Apologet. c. iix. *Romæ*, inquit, *Iupiter quidam, quem ludis ſuis humano proluunt ſanguine: ſed beſtiarij inquitis.* Hæc nebula picta in pariete ad venationem circi c. vii. Sed alia Septimio mens. Venationes quidē Ioui non editas, ſed Ioui Latiari homines immolatos. L. Tertyll. in Scorpiaco c. vii. Minucius Felix in Octauio. Lactanr. c. xxi. lib. i. D. Athanaſius orat. contra gentes καὶ οἱ πάλαι δὲ Ῥωμαῖοι τὸν καλούμενον Λατιάριον Δία ἀνθρωποθυσίαις ἐθρήσκευον, *& priſci Quirites Iouem Latiarem victimis humanis coluère.* Porphyr. lib. ii. περὶ ἀποχῆς ἐμψ. Ἀλλ' ἔτι καὶ νῦν, τίς ἀγνοεῖ κατὰ τὴν μεγάλην πόλιν τῇ τοῦ Λατιαρίου Διὸς ἑορτῇ, σφαζόμενον ἄνθρωπον. *Quin & noſtro ſæculo, quis neſcit in magna ciuitate,* Romæ, *Iouis Latiaris feſto die, immolari hominem?* nihil ea res ad amphitheatrum & venationem. Iunge quæ dixi ad epigr. vii. Neque D. Cypriani locus ex libro de ſpectaculis, de ſacerdote cruorem iugulati hominis in faciem idoli iactante, facit venationes Ioui ſacras fuiſſe. Apertiſſimus enim ille Cypriani ſermo de ludis theatricis. Significantérque illud ſacerdotis miniſterium, *latrocinium*

vocauit. Vide lector Cypriani locum, & ride reſcribillantes, *patrocinio ſacerdotis*. Benè quidem in venatione illa circenſi c. vii. differitas, mihi prædicta anno xxciv. poſtdicta illis anno iic. Arenam ipſam Marti ſactam fuiſſe, gladiatores Saturno, venationes Dianæ, ſanguinem autem profuſum Diti, ac dijs manibus. Nam his conueniens ea libatio, quippe Diis malis & propitiandis ſanguine. Tangit Labeo D. Auguſtini c. ii. lib. ii. de Ciuit. Dei.

Et quia in hunc me ludum vltrò aut dedi, aut dari ſini, pergo & *punctatoriolam* illam *pugnam*. Cùm rectè ritèque Tertyllianum Apologetici c. xxxv. vbi eſt, *ſchola beſtiarum*, reſcripſiſſem, anno xxciv, *ſchola beſtiariorum*, venatio illa circi poſt anno iic. *parùm*, inquit, *ſcitè*. Immò enim & ſcitè & ſcienter, niſi & inſcitus L. Seneca, qui ludum beſtiariorum dixit epiſt. lxxi. vt prænotaui p. iiii. & niſi ex potiori parte rebus nomina poni æquum,

Diſcrimina] Nam venatio φιλοκίνδυνος Iul. pollux c. iii. lib. v. Hoc de ruſtica venatione ille, magis vero & conuenit in amphitheatralem.

Cum leuis haſta] Venabulo ſues figuntur, vt prædixi ad epigr. ſuperius: itaque & ipſe de venabulis epigr. xxx. lib. xiv.

Excipient apros] Patet idem Tullij epiſt. i. lib. vii. ad famil. vt inſolens itaq; notat Valerius quod ſuem haſta confixerit.

Grauidam ſuem] Luſit antitheto. *Leuis haſta, grauidam ſuem.*

Exſilijt partus] Vt epigr. ſeq. xiv. *Nec iacuit partus*, &c.

Omnibus vt natis] Benè omnibus. Multipara enim. Plin. c. li. lib. iix. vt & ſus domeſtica. Ariſtot. c. xxiix. lib. vi. hiſtoriæ animal.

Quis negat] Rectiùs, Quis neget, vt epigr. in Neronem Sueton. c. xxxix. *Quis neget Ænea*, &c. Et Horat. oda xxix. lib. i.

AD XIII.

Iſta graui telo] *Graui telo*, haſta. Nā aliud leuius ex arcu τόξευμα. l. ccxxxiii. D. De verb. ſign.

Confoßáque] A Confoſſo dicti arbitrati *Confoßiorem*, Plauti Bacchid. Sc. Meamne. Atque ita relatum in Aduerſar. c. xi. lib. xxiv. Sed bene libri veteres.

----*Confeßiorem ſoricina nenia*. Magis fatentem ſe victum, quàm ſorex qui captus. Propert. el. vi. lib. iv.

Hic referat ſero confeſſum fœdere Parthum.

Pariter vitam perdidit atq. dedit] ὀξύμωρος, vt Plaut. Epid. Sc. Malè. *Perdidiſti & repperiſti me ſoror.*

Quáq. ſoluta parens, quáque perempta fera eſt] Crebræ ſcriptorib. iterationes eiuſmodi, vt Ciceroni epiſt. xix. lib ij. & epiſt. xiix. lib. xv. ad Attic. T. Liuio lib. x. Plinio epiſt. v. lib. iii. Propert. lib. ii. eleg. *Prætor.* Mamertino Panegyr. Iuliani. Vopiſco in Aureliano.

AD XIV.

De ſue prægnante] Eſſe potuit meliùs. *De eâdem.*

O quantum eſt ſubitis caſ. ing.] Quàm multa fiunt caſu, quæ nullo ingenio, nulla machina effici potuiſſent: Sic Plin. c. xvi. lib. iix. *Principatu Claudij caſus rationem docuit*, &c.

AD XV.

Quantula Carpophori portio] In aliis. *Eſt quota Carpophori portio*, vt epigr. lxvi. lib. v.

Iſta tua Cæſar quota pars ſpectatur arenæ?

Carpophorus autem hic venator, ſiue confector ferarum. De quo ſequitur epigr. xxiii. & xxiix. in his ſpectaculis.

Vrſo, primus in Arctoi] Vrſo qui primus in cælo ad polum arctoum, ſiue arcticum, ſiue noſtrum, vbi vrſæ duæ maior & minor. Fingit poëticè, in vrſis polaribus illis domicilia eſſe vrſorum maximorum, deque his primum, ſiue maximum cælo demiſſum in arenam Domitiani & interfectum à Carpophoro, vt epigr. lv. lib. iix. agens de leone in amphitheatrica Domitiani venatione confecto.

An magis Herculeo Germanice miſit ab aſtro,
Hanc tibi vel frater, vel pater ipſe feram?

Auſus hoc ita fingere Valerius, quia & iam olim aliqui commenti eſſe in luna οἰκήσεις ἄλλην, ποταμοὺς τε καὶ ὅσα ἐπὶ γῆς. καὶ τὸν λέοντα τὸν νεμαῖον ἐκεῖθεν πεσεῖν. *Alterum habitandi locum, & flumina, & item alia quæ in terris. Et vero Nemeæum leonem quoque inde lapſum in terras.* Achilles Statius in Aratum c. de luna. Interpres autem Apollonij ad libr. α. ἀργοναυ. Anaxagoræ commentum hoc tribuit, qui lunam eſſe dixerit χώραν πλατεῖαν, ἐν ᾗ δοκεῖ ὁ Νεμαῖος λέων πεπτωκέναι. *Latam regionem, ex qua videri & Nemæum leonem cecidiſſe.* Tetigêre & alij, vt Ælian. de animalib. c. vii. lib. xii. Hyginus fabulis c. xxx.

Rapuêre hanc fabellam deinde Poëtæ, vt Seneca Hercule furente.

Sublimis altas luna concipiat feras.

Vt autem Martialis fingit vrſum cæli polo, ſiue arce lapſum: ſic & Claudinus Panegyrico Manlij Coſ. vrſos arenarios cum vrſa cæleſti comparat vt his minore.

Conueniant vrſi magna quos mole ruentes
Torua Lycaonis Helice miretur ab aſtris.

Alia interpres Domitius, ſed proletaria.

Arce poli] Polus arcticus, quaſi arx cæli. Theo Alexandrin. ad Arati Phænomena Ἄρκτους vocari quaſi ἄκρας καὶ κεφαλὰς τοῦ κόσμου, vt apices & vertices mundi.

Ignota mole leonem] *Ignota mole*, quaſi non ſpectari ſolita in terris, ſed quæ lapſa ex orbe lunæ, vt prædixi de leone Nemeæo.

Porrexit] Porrexit tropicè, pro confecit. Quia fera confecta & moriens porrigit ſe, ſiue extendit. vt de in acie cæſis Homerus Iliade iv.

> ----παρ' ἀλλήλοισι τέταθεν.
>
> ----*Seſe porrecti in puluere iuxtim.*

Et Sophocles Γέροντα μόρῳ ἐκτανύσαι. Hoc & Martialis reſpexit epigr. xxcvii. lib. ix.

> *Tu langore quidem ſubito fictóque laboras,*
>
> *Sed mea porrexit ſportula Paulle pedes.*

Dicere vult, mortua eſt. Sic & Papin. Thebaide i. *Explicitum* ſerpentem dixit pro emortuo. Neque diſſimiliter *Collocare ſues* pro conficere, noſter dixit epigr. lxvi. lib. v.

Longo vulnere] Quo tranſuerberauit totum, vt Commodus, elephantum, de quo Æl. Lampridius. Sic beſtia tranſuerberata, Tullij epiſt. i. lib. vii. ad famil.

Volucrem pardum] Interpres Ariſtoph. in Plutum. Claudian. Panegyr. Coſ. Manlii. Iſidor. c. ii. lib. xii.

Præmia cùm laudis] Præmia victoriæ, ſiue palmaria, ſiue corollaria. De his præmiis Aurel. Caſſiodor. epiſt. xlii. lib. v. *Sed vos quibus neceſſe eſt talia populis exhibere, largitate manus fudite præmia, vt hac miſeris faciatis eſſe votiua,* &c. *Miſeris,* venatoribus, ſiue beſtiariis nempe qui nõ damnati ad beſtias. Sic & de venatorib. Symmachus epiſt. lvii. lib. v. *Inepta eſt enim munificentia quæ præſtatur indignis* &c. *Munificentia* nempe ſiue munitas in venatores. Ita quod Claudius Suetonii c. xxi. *offert victoribus aureos.* Commune & gladiatorib. eſt, & beſtiariis. Vbi cùm ait Sueton. *Nec vllo ſpectaculi genere communior, Communior* intellige, comior. Communem pro eo dixêre, qui quanquam ſuperior, tamen aliis comitate ſe parem facit. Cæcilius Cratino apud Priſcian. lib. vi.

> ----*Modo fit obſequens.*

Hilaris, comis, communis, concordis, dum id quod petit potitur. Mamertinus Panegyrico Iuliani *Semperque ſeriis imperatoribus gratia; communib. defuerit induſtria* &c. Bene oppoſuit imperatores ſerios & communes. Serii enim maieſtatis ſuæ retinentes: communes remittunt. Neque ineleganter D. Petrus Chryſologus Serm. cxxxvi. oppoſuit communem & ſingularem. *Diues humilibus ſe faciat eſſe communem, quem diuitiæ reddunt ſingularem.* Neque diſſimiliter κοινὸν Attici dixere vt Phocylides. ἔστω κοινὸς ἅπας ὁ βίος— *Eſto vita tibi communis tota*----Et Claudium, quem Suetonius in ludis communem fuiſſe ait, Dio dixit κοινὸν καὶ ἐπιεικῆ. Idémque κοινωνικός. Gloſſæ *Communis* κοινωνικός. Herennius Philo legatione ad Caium ἴσος τε καὶ κοινωνικὸς εἶναι νομισθεὶς ὁ Γάϊος. *Ciuilis & communis exiſtimatus Caius*, id eſt, æquãs ſe & communicans cum ciuibus.

Sic

Sic communem accipi à Suetonio, in prælectionibus quotidianis publicè prænotata mihi anno xcv: poſtnotata deinde aliis ad Suetonij Claudiũ anno xcvi. & in venatione Circi, anno iic.

AD XVI.

De tauro] Tralatitium & hoc lemma. Dici pote expreſſiùs, *De tauro qui Herculem ſuſtulit in cælum.*

Raptus taurus] Raptus hic taurus, Domitianus latens in ſpecie figuráque tauri, & in cælum ſtatuam ſubuectans Herculis, tãquam Herculi cælum ipſe donaret, non Iupiter; neque Iouis, ſed Domitiani beneficio Hercules cælum teneret.

Æmulus nempe Domitianus Herculis, vt epigr. lxvi. & civ. lib. ix. vbi adſentatoriè, & vt laudicœnum Poëtam decuit, Herculem ipſum Iouis filium, Alciden minorem vocat: Domitianum Alciden maiorem.

Et verò ſtatuas etiam Domitiani ad effigiem Herculis factas liquet epigr. lxv. & vno item alteróque ſequente, & epigr. civ. lib. ix.

Media arena] Ex amphitheatri cauea, de qua prædixi p. vii. Dioni in Commodo eſt τὸ τῦ κύκλυ ἔδαφος.

Ad æthera] Æthera ſiue cælum accipe, faſtigium amphitheatri, quæ κορυφὴ Dioni lib. xlix. id eſt apex. & ἁψὶς in Nerone ὅτε δὴ, inquit, καὶ ἐλέφας ἀνήχθη ἐς τὴν ἀνωτάτω τῦ θεάτρυ ἁψῖδα. *Quo tempore & elephas in ſummum theatri faſtigium euaſit.* In hoc itaque tauri Domitianici ſpectaculo, amphitheatri faſtigium illud effigiatum ad ſimilitudinem cæli, eoque taurus Domitianus extulit Herculem.

Non diſſimiliter Iuuenal. Sat. iv. dixit ------ *Pueros ad velaria raptos.* Adludit Ganymedis in amphitheatro rapti ſpectaculum.

Non artis, ſed pietatis opus] Pietatis in Herculem diuinatum, ſiue ἀποθεώμἀτιον.

Cæſaris atque Iouis] Cæſaris in tauro vehentis Herculem: Iouis in tauro vectantis Europam.

Confer nunc ſtemma] Sic plebei, errore manifeſtario illi quidem. Voluit Ianus Doeza.

----*Confer nunc ſchema iuuencos.* Refellit Valerius noſter ſubnectens
----*altius iſte tulit.*

Nec enim altitudo vectionis ad ſchemam tauri facit. Quouis pignore certem ego Valerii manum eſſe.

Cæſaris atque Iouis confer nunc ſcamma: iuuenci
Par onus vt tulerint, altius iſte tulit.

Tralatitiè ſcamma pro interuallo, ſiue ſpacio vectionis. Ioui ſcamma eſt fretus: Cæſari ſcamma, intermedium, & quaſi *intermetium* (τὸ μεταξὺ τῆς

χαμαιπήγιον Gloſſæ)terræ & cæli amphitheatrici. Altiùs ergo ſcamma Cæſari.

Eſt verò ſcamma locus certaminis, ſiue ſtadium,ſiue curriculum.Græcanica illa vox,ſed tanquam ſua vſi Latini. Gloſſæ Iſidori, *Scammata,arena vbi athletæ luctantur.* Meliùs ibi,*arena.* Gloſſæ Philoxeni *Scama.* σήκωμα. κόπρου. δεῖγμα. Lege *Scama.* σήκωμα, κοπρῶν. δεῖγμα. Et intellege triplicem huic voci ſignificatum eſſe. Primum σήκωμα, ſiue ſeptum, ſiue foſſum caſtrenſe aut athleticũ,vt gloſſis iiſdem σκάμμα *Foſſum.* V.C.Petrus Faber in Agoniſticis c.i. lib.ii.reſcribit *Foſſam.* Fruſtra.Nam veteris Romæ ciues olim *Foſſam* caſtrorum magis dixere, noui Romani *Foſſum.*aut *Foſſatũ.*vt Suidas Sedetum σέδετον explicat τὸ φοσσάτον, id eſt, *Foſſatum.* Σέδετα nempe nouis Romanis Sedes,ſiue caſtra.vt inſtitutis.§.illis autem. De teſtam. mil. *In ſuis ſedibus.* id eſt. caſtris hibernis ac æſtiuis, Theoph. eodem. §. ἐν τοῖς λεγομένοις σεδέτοις. Iocularia correctio eſt nuperi ſcripti de militia Romana Dialogo v.lib.v.p.lxiii.Suidæ illud σέδετον mutantis in σούδετον & volentis eſſe *ſudetum.*vallum,à ſudibus. Vt autẽ σέδετα, ſiue ſedes pro æſtiuis & hibernis, ſic & foſſatum pro caſtris,vt l.deſertorem. §.is qui. D. De re milit. Conſtantin. tit. v. lib.vi. τοὺς ἐν φοσσάτῳ κλέπτοντας. *clepentes in foſſato*,id eſt, caſtris. Prima itaque,vt dicere occœpi,ſcammatis notio eſt foſſatum:ii. κοπρῶν, κοπροθεσία *Sterculinium.* Gloſſæ iii. δεῖγμα, ſiue Specimen. Quia in ſcammate ſpectati athletæ.

Scammatis autem vocem pro Latina eſſe patet auctorum, vt Tertylliani, D.Ambroſij,D.Hieronymi,S.Petri Chryſologi, aliorum locis,quæ profert idem V.C.Petrus Faber Agoniſticis c.i. ii. v. lib. ii. Sed intactus ei locus D. Ambroſij alius, qui c. xvi.lib.i.de offic. *Quid*, inquit, *epulari geſtis, ante quàm ſtadiũ ſoluatur? Adhuc populus ſpectat, adhuc athletæ in ſtemmate ſunt, & tu iam otium petis?* &c. Corrupêre & hic blenni Scammatis nomen, vt & hoc epigrammate Valerij. Scripſerat nempe Ambroſius. *Adhuc athletæ in ſcammate ſunt.*

Vt *ſcammatis*, ſic & *ſchema* vox bucconibus illis malè accepta, vt apud Marcellum in *Petauriſtæ*,& in *Sanniones.*

AD XVII.

Quod pius & ſupplex elephas] Supplex elephantus,in genua ſubſidens, ſiue genua ſummittens,ſiue ingeniculus,ſiue genuarius,Hoc enim ſupplex, ſub genu plicans γονυπετής. L. Seneca epiſt. xxcv. *Elephantem minimus Æthiops iubet ſubſidere in genua, & ambulare per funem.* Plin. c. i. lib. iix. de elephantis agens.*Regem*,inquit,*adorant, genua ſummittunt, coronas porrigunt.* Neque diſſimiliter apud Q. Curtium lib.iix *elephas in genua procumbens.*

Adorat] Adoratio fit genu flexo. Corippus lib. iii.

——-Ter poplite flexo *Pronus adorauit.*
---Silius Ital.lib.xv. *——-Genibúſque ſalutant.*

Summiſsi augurium -----

De elephantorum adoratione Ælianus de animalib.c. xx.lib. xiii. Ariſtoteles animalium hiſtoriæ c. xlvi.lib.ix.

Flectit autem elephas genu;non vt aliæ pecudes aut beſtiæ,ſed more humano. Depinxit philoſophus hiſtoriæ animal. c. i. lib. ii. Et lib. De animal. ingreſſu.

Nulloque] Sic proletarij libri omnes. Sed ſcripſiſſe Valerium ſcilicet,
----vlloue docente. Veriti opiliones,ne verſus rueret,inſcij ſibilo illi vim eſſe augendi tempus ſyllabæ.Scire volenti delego Marium Victorinum.Et Soſipatrum lib.i. & obuia exempla omnibus poetarum paginis.

Magiſtro] Neque iuſſus,neque doctrina magiſtri, ſed numen tuum elephanto huic adorandi ritum expreſſit.

Magiſter autem elephanti ἐλεφαντάγωγός Iul.Pollux c. x. lib.i. Ariſtoteli eſt ἐλεφαντιστής animalium hiſtoriæ c. i. lib. ii. Straboni χορτοφόρος καὶ διδάσκαλος lib.xv.His autem magiſtris præfectus ἐλεφαντάρχης Iul.Pollux loco prædicto.Terent.Eun.Act.iii. Sc.i.
------elephantis quem Indicis præfecerat, nempe rex.

Docente] Diſcunt elephanti à magiſtris ,eorumque iuſſis parent. Plin. c. i. lib. iix. c. xlv. lib. x. tribuens elephantis imperiorum obedientiam, vt Ælian. εὐπείθειαν c.xi.lib.ii.de animal. Docilitatem verò Ariſtoteles animalium hiſtoriæ c.xlvi.lib.ix. Ælian. de animal. c. xxii. lib. xiii. Martial. epigr. c v. lib.i.

Sentit & ille numen tuum] In elephantis ſenſus religionis. Ælian. de animal. c.xliv.lib.vii.c.x.lib.iv.c.xiii.lib.xvi.Plin.c.i.lib.iix.Dio lib.xxxix. Strabo lib.xv.Oppian.lib.ii.de venat. Plutarch. de animal. ſollertia. Arrian. lib. rer. Indicar.Solin.c.xxiix.

Significanter verò *numen tuum* dixit,Deus enim popello ſcelus hominis Domitianus.Patet Dionis Domitiano,Suetonij Domit.c.xiii.Victoris Aurelij Domitiano , noſtri huius epigrammate lxiix.lib.ix.ep.iix.lib.v.ep. xxix. lib.ii.epigr.xxxiii.lib.vii.Sic Iuuenal.Sat.iv. de Domitiano dixit
---Dijs æqua poteſtas.

AD XIIX.

Tigris conſueta] Τίγρις τετιθασευμένος *Tigris manſueta*. Ælian. de animal. c.xiv.lib.xv.L. Seneca epiſt. xxci. *Leonibus magiſter manum inſertat: oſculatur tigrim ſuus cuſtos*, &c.

De tigribus verò manſuetis,Varro iv.de ling. Lat.Dio lib.liv.Plin.c.vii. lib.iix.Ælian.de animal.c.xiv.lib.xv.

L.Seneca tamen epiſt.prædicta,tigres ac leones propriè *non exſuere*, inquit,*feritatem ſed ſummittere.*

Lambere dextram] Vt de vrſo epigram. lxiv. lib.vi.

Magiſtri] Vt magiſter leonis epigr. x. Manſuetarij magiſtri. Iam dixi ad epigram. x.

Ab Hyrcano iugo] *Tigris ab Hyrcano iugo*, Scythica Papin. Thebaide v.

——*Scythicos armenta per agros Hyrcana clauſere lea* —— ſiue vt alij libri,*fera*.Nuperi ad Papinium interpretes reſcripſere —— *Siccos armenta per agros.* Et quomodo, inquiunt, *Hircana lea in Scythia? nuſquam factum* &c.Ita, *nuſquam?* Quid Lactantio igitur interpreti Papinij tui faciemus,qui ad finē Thebaidis iv.*Hyrcanas* inquit eſſe *Scythia tigrides?* Scythas ego Papinij capio νοτίους, ſiue auſtrales ad fluuium Indum, à quo hi Indoſcythæ.Dionyſius in Periegeſi,ad eumque Euſtathius.

Neque tamen hoc iſto Valerij noſtri carmine interpretari neceſſe tigres *ab Hircano iugo*, Scythicas.Nam poſſunt eſſe Arabicæ.Vt Seruius ad Aeneidem iv.*Hyrcanas tigres* interpretatus *Arabicas*. Et Lactantius ad Thebaidem iix. *tigres Hircanas*, tigres ex *Arabia inhoſpitali*. Et Ammian. Marcellin. lib.xxiii. Hyrcanos eſſe populos Arabiæ, apud quos crebræ tigres. Et Seruius ad Aeneid.iv.Hyrcaniam ſiluam eſſe Arabiæ.

AD XIX.

Flamis ſtimulatus] Nam proritari ſolitæ feræ cùm aliis modis, vt alia dicendi meta nobis ad epigramma xxii. tum ferro & igni. Euſebius Eccleſiaſt. hiſtor.c.vii.lib.iix. παρδάλεων καὶ διαφόρων ἄρκτων, συῶν τε ἀγρίων καὶ πυρὶ καὶ σιδήρῳ κεκαυτηριασμένων, βοῶν προσβολαῖς. Relege. συῶν τε ἀγρίων καὶ βοῶν πυρὶ καὶ σιδήρῳ κεκαυτηριασμένων, προσβολαῖς. *Pardorum, & omnigenûm Vrſorum, ſuiúmque ſilueſtrium, & taurorum, flama, ferroque quaſi cauteris adactione proritatorum.* Indidem & de tauro amphitheatrico, non tangente Christi martyres κυρίττων δὲ τοῖς ποσὶ καὶ τοῖς κέρασι τῇ δὲ κἀκεῖσε χρώμενος, καὶ διὰ τοὺς ἀπὸ τῶν καυτήρων ἐρεθισμοὺς θυμοῦ καὶ ἀπειλῆς πνέων εἰς τοὐπίσω πρὸς τῆς ἱερᾶς ἀνθείλκετο προνοίας. *Calcibus autem petens, & cornua huc illuc ventilans, & quia cauteriis proritatus fuerat, iram & minas ſpirans, tamen retrorſum nutu diuino retrahebatur.*

Cornuto ardore] Tropicè *Cornutus ardor*, ira cornuta, cornua irati elephanti. Ex elephanti ore quæ exſtant *cornua* eſſe aliqui dixere: alij *dentes*. *Cornua* vt nunc Valerius noſter, Varro vi.de ling.Lat.Iuba apud Plinium loco prædicto.Pauſanias lib.v.Oppianus lib.ii.de venat.Aelian.c.v.lib.xiv.*Dentes*, vt communiter plerique omnes,& Herodotus apud Plinium c.iii.lib.iix. Ariſtoteles c.ii.lib.iii.de part.animal.c.v.lib.ii.de hiſtor.animal.Dionyſ.Afer de ſitu orbis.Philoſtr.lib.ii.de vita Apollonii.Dio Chryſoſtomus orat. de diui-

tiis Aelian. de animal. c. xxxi. lib. iv. Statius Leucippæ lib. iv. Meliùs qui ſequeſter & tanquam herciſcundus fuerit, cenſens neque cornua illa eſſe neque dentes propriè, ſed habere ſimilitudinem rei vtriuſque. A quo ſenſu non abit longè Pauſanias & Aelianus loco prædicto.

AD XX.

Dum peteret] Hæc populi petitio, ſiue poſtulatio qualis fuerit, patet Suetonio narrante Domitiani c. iv. *Quæſtorijs*, inquit, *muneribus, quæ olim omiſſa reuocauerat, ita ſemper interfuit, vt populo poteſtatem faceret, bina paria è ſuo ludo poſtulandi, quæ nouiſſima aulico adparatu induceret.* Talis itaque nunc populi petitio à Domitiano. Neque tamen primus Domitianus poteſtatem populo illam fecit poſtulandi. Poſtulat enim & à Caio *Tetrinium* populus, Suetonij c. xxx. Et *Palumbum* à Claudio. Sueton. c. xxi. Poſtulauit & à Nerone, L. Senecæ epiſt. vii. Poſtulauit & à Traiano Plinij Panegyrico. Hinc gladiatores Poſtulatitij, L. Senecæ loco prædicto.

Bene in Saturnalibus nouis c. xvi. lib. ii. hæc notata gladiatorũ differitas, Gladiatores Poſtulatitij: ſed neque rectè obliuia illa, fuiſſe & Gladiatores cognomento *Equites* Galenus lib. ii. De compoſitione medicamentorum per genera. Μονομάχων τῶν καλουμένων ἱππέων. *Gladiatorum qui dicti Equites.* mentio & apud Dionem ludis Cæſaris lib. xliii. Neque planè Saturnalib. iiſdem diſcreti gladiatores *Poſtulatitij*, & *Ordinarij*, Intereſt autem. Poſtulatitij à principe dati: Ordinarij à quęſtore ipſo, ſiue munerario. Hac mente iunxit L. Seneca epiſt. vii. *Hos*, nempe meridianos gladiatores *plerique ordinarijs paribus & poſtulatitijs præferunt.*

Pars hæc] Partes cape factiones amphitheatrales, vt Aur. Caſſiodori Var. epiſt. xxxii. lib. i. *Spectaculorum ſtudia parteſque.* Sic *ſtudia* Amm. Marcellin. lib. xxiix. Donati ad Prolog. Hecyræ. Eadem *certamina* C. Tacito annali i. Aurel. Caſſiodoro epiſt. eadem. *Seditiones læta theatri*, Auſonio in Eclogis *Lites iocoſæ*, vt Valerio nunc.

Murinum] Epigram. xxix. lib. xii.

Triumphum] Murinus & Triumphus gladiatores inter hæc venationum ſpectacula. Nam vt maior eſſet voluptas, ſoliti munerarii edere iunctim gladiatores & venationes. Itaque Sueton. Auguſti c. xliii. vt inſolens notatur, venatio, ſine gladiatoribus. Et Claudii c. xxi. vt noua res, gladiatores, ſine venatione *Gladiatoria*, inquit, *munera plurifariam, ac multiplicia exhibuit. Anniuerſarium in caſtris Prætorianis, ſine venatione adparatúque*, &c.

Iunctim vero cum gladiatores & venationem darent, aliàs prius gladiatores, deinde venatio vt Dionis Tito: aliàs prior venatio, tum gladiatores vt Herodiani Commodo. Et quidem plerumque nihil aliud venatio, quàm gladiatorii muneris quaſi mãtiſa & acceſſio, vt Dionis Seuero, Suetonii Ti-

to c.vii.Iulij Capitolini Antonino Pio,& M.Antonino.Potior enim & antiquior gladiatura illa,quàm venatio.Tertyll.c.x. lib. de ſpectaculis.

Promiſit vtráque manu] Etiam hæc amphitheatrica nouitas promittere vtraque manu. Vtraque manu promittere,impenſiſſimè promittere:vt Horatij epiſt.xiix. *Vtroque pollice fauere*, impenſiſſimè fauere, aut vtraque manu, quia & duo gladiatores qui promittuntur. Vſitatè autem promiſſio dextræ tantùm. Tullius Cęſariana iii. *Iſtam, inquam, dexteram non tam in bellis, & in prælis, quàm in promiſſis & fide firmiorē.* Sic libri vulgarii, & verò etiam Priſcianus c.i.lib.iii.qui & interpretatus. *Non tam in bellis firmiorē, quàm in promiſſis & fidē firmiorem.* Crudum illud ἀπὸ κοινοῦ. Neque me Fabius mouet,qui c.iii.lib.ix. Duo inter ſe cōparatiua rectè cōmitti ait, vt Catilin.i. *Ne non hoc potius omnes boni ſeriùs, quàm quiſquā crudelius factum eſſe dicat.* Duo ibi cōparatiua, hîc vnū: ibi ἀπὸ κοινοῦ, hîc non item. Membranis alia lectio eſt. *Non tam in bellis neq; in prælijs, in promiſſis & fide firmiorem.* Quę & Priſciani in manuſcriptis lectio eſt. Erratica illa ſcriptura, ſanè: ſed veræ lectionis eadē veſtigium. Scilicet Tullij manū eſſe. *Iſtam inquā dexterā, notam in bellis & prælis, in promiſſis & fide firmiorē.* Quanquam nota ſpectata, firma tua dextera & firma in bellis, in promiſſis tamen firmior. *Firma dextera* vt *firmi duces exercitus.* Tull.epiſt.x.lib.i.ad Brutū.

Litem iocoſam] Significanter, *iocoſam*. Sæpe enim & ſerię lites pugnæque in ſpectaculis. vt Suetonii Tiber.c.xxxvii. Nerone c. xxvi. C.Taciti annali i. & xiv. Eiuſdem modi ἐπίτασις Auſonii Eclogis

----- Cuneati hic læta theatri ſeditio ----

X X I.

Ad Cæſarem] Tralatitium & hoc lemma: proprium fuiſſet, de ſpectalo Orphei.

Multiplex in amphitheatrica venatione ſpectaculorum genus. Nam aut arenarii cum beſtiis depugnauêre, armati venabulo, aut telis, vt epigr.xii. xv.xxiii. aut ipſæ inter ſe beſtiæ dimicauêre, vt epigr.ix.xiix.xix.xxii. aut homines obiecti beſtiis, nempe ad crucem, ſiue ſtipitem deligati, & ferarum morſibus expoſiti, vt epigram.vii.iix.xxi. De his antedictum, in ritibus venationis. Obiectio autem illa beſtiis velari ſolita ſpecie aliqua hiſtoriæ, aut fabellæ, vt is quo de hoc epigramma, obiectus eſt vrſo, Orphei ſpecie inter ſiluas & feras canentis. Aliâs aliuſmodi obiectiones, de quibus dixi ad epigram.vii.

In Orpheo theatro] Vt Ouid.fabulis lib.xi. *Titulus Orphei theatri.* Orpheum theatrum non arte, ſiue manu factum, ſed natiuum. Conuallis nempe inſtar theatri, vt Æneide v. *-----Mediáque in valle theatri.*

Papinius Thebaide vi. *-----Et opaca theatri*

Culmina ------ L. Seneca Troade, Actu v. ---- *Et diuo leni*

Digitized by Google

Erecta medium vallis includens locum, *Creſcit theatri more*——

Conuallis nempe ipſa, inſtar theatri eſt: montium latera ceu gradus theatri: planicies vero in conualle, tanquam theatri cauea. Hinc C. Tacitus annali xii. *Montium edita in modum theatri.* Plinius c.iix.lib.iv. *Montes theatri modo inflexi.* Iuſtinus lib xxiv. *Media ſaxi rupes in formam theatri receßit.* Sic Parnaſſi latus vbi oraculum Apollinis, θεατροειδὴς Straboni lib. ix. Elegans natiui & manufacti theatri comparatio eſt. T. Calpurnij Ecloga vii.

Rhodope ſpectaſſe] *Spectaſſe*, quaſi regina. Tangit nempe fabellam de Rhodopa regina in montem ſibi cognominem verſa. L. Ouid. fabular. lib. vi.

Mirandaque ſilua cucurrit] Hæc ſilua pegmaris, multùm illi diſſimilis quæ in Pancarpia, de qua ipſo iam quaſi limine acta res. Pancarpia, ſine automatis. Hæc ſilua αὐτόματος eoque nunc *miranda*. Pancarpia ſine ſpectaculo arenarii: in hac Orphei ſpectaculum & quaſi venatio. Aliquid tamē huic ſiluæ cum pancarpia commune. Nam vtrobi direptio ferarum. Mixtum itaque hoc genus. Fruſtra eſt liber de venatione circi c.xxiv. de vtroque genere agens nullo diſcrimine.

Nec verò melior illius centunculi lacinia eſt, vbi ex hoc epigrammate elici vult, antiquiorem eſſe quàm à Probo & Gordiano ſeniore pancarpiæ originem. Vt enim oſtendi propriatim hoc epigrammate pancarpia non eſt. Mitto iam παρόεργμα illud Antiochi Epiphanis regis pompam capientis pro illa Ptolemæi Philometoris ex Athenæi v. Ferarum quidem quas in pompa illa rex oſtentauit, non pancarpiæ, vt liber ille circenſis voluit, ſed ferculorum magis ſpecimen exhibent. Neque facit ei Apuleius Gordiano maior, neque bella ibi à pancarpiæ hiſtoria, ad teſſeras & miſſilia procurſio.

Quale nemus Heſperidum] Silua illa Domitiani mimica, ſplendens aureis pomis, cuiuſmodi poma Heſperidum. De Heſperidum pomis Diodor. Sicul. lib. iv. Interpres Apollonii ad iv. Argonaut. Athenæus lib. iii. Tzetzes in Theogoniam.

Adfuit inmiſtum pecudum] Sic vulgarii omnes, at Valerii noſtri manus.

Adfuit inmiſtum pecori genus omne ferarum.

Feris nempe cicuria, ſiue pecora miſta, laciente vtraque Orphici carminis dulcedine. Iam olim obſeruatum hoc mihi, liguriuêre poſt alii.

Ingrato ab vrſo] *Ingrato* aduerſus Orpheum, cuius carmine delectatus: aut *ingrato*, ſurdo, vt Propert. el. xvii. lib. i. ——*Ingrato littore vota cadunt.*

Reſpicit Orphei fabulam Poëta noſter. Orpheus non ante diſcerptus quàm exaudiri deſitus. Ouid. lib. xi. -----*Tum denique ſaxa*

Non exauditi rubuerunt ſanguine vatis.

XXII.

Sollicitant pauidi dum Rhinoc. mag.] Sollicitare accipe proritare in pugnā.

Digitized by Google

Proritatæ beſtiæ à magiſtris multifariam. Vt tauri pilis, vrſi & leones mappa, L. Seneca c.xxx. lib.iii. de ira. Adhibiti & flamarum, & ferri cauteres, vt prædixi ad epigram.xix. Vſi & flagellis. Sozomenus Eccleſiaſt. hiſtor. c. xxiii. μάστιξι δυσήχοις εἰς θυμὸν παροξύνουσι τοὺς θῆρας, οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα θέατρα πονοῦντες. *Flagellis horriſonis ad iram prouocant feras, hi quorum hic theatricus labor.* Proritatæ item plagis & ſtimulis. Papinius Thebaide v.

Vt fera, quæ placido rabiem deſueta magiſtro
Tardius arma mouet, ſtimuliſque & verbere crebro.
In mores negat ire ſuos -----

Hæ proritandi artes adhibitæ, cum beſtiæ ad pugnam, aut lacerationem obiecti in arena lentæ eſſent. Nam eueniebat identidem vt beſtiæ, aut à pugna, aut à ſibi obiectis temperarent, vt cum Maricus Boius Galliarum Deus beſtiis obiectus, de quo C. Tacitus hiſtoriar. lib.ii. *Captus*, inquit, *eo prælio Maricus, at mox feris obiectus, quia non laniabatur, ſtolidum vulgus inuiolabilem credebat, donec ſpectante Vitellio interfectus eſt*, &c. In alios itaque feræ interdum lentiuſculæ: at in Chriſti martyres obiectos ſæpe quaſi cicures. Deique nutu his abſtinuêre, vt apud Euſebium Pamphili Eccleſ. hiſtor. c.i. lib.v. in epiſtola Eccleſiæ Lugdunenſis. Et c.vii. lib.iix. D. Hieronymum Catalogo. vbi ſanctus Ignatius beſtiis obiiciendus veretur, *ne ſicut & aliorum martyrum, non audeant corpus ſuum adtingere.* Plurimaque exempla in martyrologiis.

Ergo ne in obiectos lentæ eſſent beſtiæ, ſæuire docebantur à magiſtris. D. Cæcilius Cyprianus, ſiue quiqui ſcriptor illius libri de ſpectaculis. *Ad pœnam*, inquit, *hominis fera rabida nutritur in deliciis, vt ſub ſpectantium oculis crudelius inſaniat: erudit artifex belluam, quæ clementior fortaſſe fuiſſet, ſi non illam magiſter crudelius ſæuire docuiſſet.*

Adhibiti verò beſtiis ſtimulandis magiſtri, ne flacente bellua, fex illa populi, moram ſuæ voluptatis aliquam pateretur. Hinc iræ & clamores in martyres, cum eis beſtiæ parcerent, vt D. Hieronymi Catalogo in Polycarpo. De voluptate autem plebeculæ ſceleſtæ illa Tertyllian. c.x. De ſpectac. c. ix. Apologetici. Saluian. Maſſilienſ. lib.vi. de prouidentia.

Magna feræ] De qua magnitudine Artemidorus, Strabonis lib. xvi. Plinius c.xx. lib.iix. Solinus c.xxxiii.

Ira ſe colligit] Nam ſolitæ iraſci beſtiæ paullatim, vt ſuo quaſi penicillo taurorum iram pingit Her:nnius Philo Iudæus libro, De mutatione nominum. Placet adpingere illum hîc locum, quia vt pronuper editus, vapidè ſe habet: Ἔν γε μὴν ταῖς θηριομαχίαις, οὐκ εὐθὺς οἱ ταῦροι τοὺς ἀντιπάλους ἀναπείρουσιν· ἀλλ' εὖ μάλα διαβάντες, καὶ μεταξὺ τὸν αὐχένα χαλάσαντες, καὶ θάτερον ἐκκλίναντες, καὶ ταυρωπὸν οὕτως ἀποβλεψάμενοι, τηνικαῦτα ἐπιάσιν, ἔργον ἐξόμενοι. Τὸ δὲ γινόμενον, ἔρυσιν ἐκάλεσαν, οἷς ὀνοματοποιεῖν ἔθος, ὁρμήν τινα πρὸ ὁρμῆς ὑπάρχουσαν. Lego. ἔργου ἐξόμενοι. Et. ὁρμήν τινα πρὸ ὁρμῆς. Hoc primum deinde ſic interpretor. *In venationibus quidem*

non eueſtigio

non eueſtigio tauri aduerſarios ſuos transfigunt:ſed decenter ſanè in eos ire ſoliti, & honeſtè ceruicem inflectere, & altrinſecus obliquare, & toruum planè, ſiue tauricum tueri, ac tum demum adgredi, & opus ſiue pugnam ordiri. Hanc proluſionem ἔρυσιν, *id eſt, tractum, dixêre qui fingere ſoliti vocabula, quaſi quæ ſit petitio ante petitionem.*

Ἔρυσιν tractum dico, vt Plaut. Amphitruone, Sc i.

Quid ſi ego illum tractim tangam vt dormiat? ---*Tractim*, inquit Marcellus Plautinum illud interpretans, *ſenſim, id eſt, diutinè, longo tractu.* Cariſius autem lib. ii. *Tractim. Plautus Amphitruone, vbi Siſenna pro lentè, inquit, non vt Maro pro iugiter*, iv. *Georgic. Tractimque ſuſurrant, inquit.* Lenta itaque illa taurorum proluſio, ſignificanter dicta ἔρυσις, ſiue tractus.

Prælia Martis] Venatio arenaria, prælium Martis. Culti enim Mars in arenis, Venus in theatris, Minerua in Gymnaſiis, Neptunus in Circis, Mercurius in palæſtris. Saluian. Maſſilienſ. lib. vi. Tertyll. c. x. lib. de ſpectaculis. Hinc & arena Martia epigr. lxxv. lib. ii. Dixi & à principio, vbi de venatione.

Sed tamen is rediit] Valerij manus. *Sed tamen ei rediit.* ----Ei μονοσυλλάβως antiquè, pro ei. Nam ei biuocalè pro eï olim ſcripſere. Notat Priſcian. c. xi. lib. vii. Hinc & *im*, pro eum. vt in capite legis xii. quod A. Gellius profert c. xiii. lib. xv. *Im*, pro eum ibi vt rectè Macrobius Saturn. c. iv. lib. i. Gloſſæ. *Im* αὐτόν. *Im, eum* τὸ αὐτόν.

Cognitus ante furor] Antecognitus, epigramm. ix.

Namque grauem vrſum] Exerrant qui legendum ſuſpicati, *vrum*. Ratio illis quia non vrſis, ſed vris duo cornua. Irrita ratio illa, Nec enim vrſo nunc Valerius, ſed rhinoceroti geminum cornu adtribuit.

Neq; rectè Angelus Politianus Miſcellaneis c. lvi. Cornu à Valerio dictum pro Cornui, vt Propert. eleg. xii. ------*Et reddere pinu.*

Cornua------ id eſt *pinui*, L. Priſcian. c. xxx. lib. vii. Cenſet autem Politianus hanc Valerio mentem eſſe: Rhinoceros vrſum qui grauis poterat eſſe gemino cornui, ſiue tauro, ſuſtulit non minus facilè, quàm taurus iactitat pilas. Immò enim ille Valerij ſenſus. Rhinocerus gemino ſuo, ſiue vtroq; cornu, ſic vrſum extulit, vt taurus pilas. &c. Quemadmodum autē grauis vrſus patet narratione Ariſtotelis c. v. lib. iix. hiſtoriæ animal. Solini c. xxix. Æliani de animalib. c. ix. lib. vi.

Gemino cornu] Rhinoceroti geminū cornu eſt, vnum grande in naribus, alterū minuſculum in humeris, ſiue armis. Paret in pictura rhinocerotis apud Geſnerum, & Ianum Pieriū Hieroglyphicis lib. ii. c. de Rhinocerote. Vbi & huiuſce rhinocerotis ſic taurum cornu gemino iactantis, ex Domitiani nummo effigies. Atq. ita cornu gemino ſpectari hodieq. rhinocerotas, liquet nauigationibus Indicis. Diſertim & Pauſanias lib. ix. Εἶδον δὲ καὶ ταύρους, τούς τε Αἰθιοπικούς, οὓς ἐπὶ τῷ συμβεβηκότι ὀνομάζουσι ῥινοκέρως, ὅτι σφίσιν ἐπ' ἄκρᾳ τῇ ῥινὶ ἓν ἑκάστῳ κέρας, καὶ ἄλλο ὑπὲρ αὐτὸ οὐ μέγα, ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς οὐδ' ἀρχὴν κέρατά ἐστι. Dico Latinè. *Vidi & tauros Æthiopicos*,

quos ex figura corporis rhinocerotas dixêre, quia in extima eis nare, ſuum cuique cornu, & item aliud deſuper minuſculum. At in capite non vlla eis cornua. Ecce rem. cornu illud minuſculum ἐπ' ὤμοις, ſiue ſuperius maiore, cornu eſt illud in armis, ſiue humeris rhinocerotis.

Hæc taliaque mihi. ſic prænotata iam olim anno xxciv. exſtitit poſt anno iic. ſuauiludius ita ſcribillans in farragine venationis circenſis c. xix. *Marcilius vir eruditus à Pauſania diſcedit, vt in humero rhinocerotis cornu collocet, Calderino Frigido authore.* At ego neque à Pauſania diſcedo, neq; in humero, ſed humeris cornu illud breue colloco vbi & natura ipſa. Quid ergo frigutit? An illa ei verruca in oculis, ne rectè indigetari humeros elephanti ſed armos? Ita? Tullius ergo malus auctor Latinitatis qui ii. de nat. Deor. *Bubus*, inquit, *vires humerorum & latitudines ad aratra extrahenda,* Ouid. i. fabular.

——Quædam imperfecta, ſuiſque Trunca vident humeris——

Iam illud quàm mimicè; Calderinus Frigidus auctor. At ille non frigidè meritus de Martiale, & ſuo vituperoni Sophoclium illud ex Antigona retulerit eleganter. Mi homo

Θερμὴν ἐπὶ ψυχροῖσι καρδίαν ἔχεις
In frigidâ, es calente corde, reſculâ.

XXIII.

Dorica venabula] *Dorica*, Græca. vt *claſſis Dorica*, id eſt, Græca, verſu veteris Poëtæ apud Soſip. lib. iv. *Dorica caſtra*, id eſt, Græca, Æneide vi. *Dorica crimina* Papinius lib. vii. Thebaid.. *Doricus hoſtis*, Sidon. Apollinar. Panegyr. Maioriani. *Sermo Doricus*, id eſt, Græcus, Auſon. ad Paullin. epiſt. xxii.

Venabula autem Dorica, ſiue Græca, quia inuentor venabuli Piſeus homo Græcus, Plin. c. lvi. lib. iix. Sic malim quàm vt eſt in aduerſariis c. ii. lib. xvii. Dorica venabula eſſe Laconica, quia Spartani, ſiue Lacones dediti in ſtudio venationis.

Carpophori] Rectè, Carpophori; vt cum admiratione.

Ille tulit] Tanquam Milonis ſcilicet æmulus, & vincere volens. Milo per ſtadium olympiis vnum iuuencum tulit. Athenæus lib. x. Carpophorus per amphitheatri caueam duos iuuencos tulit.

Miloni ergo nunc anteponit Carpophorum, vt & aliâs Herculi epigr. xxiix. in his ſpectaculis, & epig. lxvi. lib. v.

Alij ne rectè interpretati, tulit geminos iuuencos interfecit, vt in aduerſarijs.

Atrox bubalus] Bubalum accipe vrum, Gloſſæ Βούβαλος, *Vrus*, *Bos ſilue*···· Lege, *Bos ſilueſter.* Gloſſis iiſdem *Vros* Βοῦς γερμανός. Antiquè *Vros* pro *Vrus*, L. Plin. c. xv. lib. iix. Solin. c. xxiii. Agathias lib. i. Ex his liquet bubalos capi pro vris. De vris item Cæſar vi. belli Gallici. Oppian. lib. ij. de

Digitized by Google

venatione.Seru.ad ij.Georg.Macrob. Saturn. c.iv. lib. vi.

Atque biſon.]Sic bubalos & biſontes iunxit Plinius & Solin.loco antedicto.Biſontes & vros L.Seneca in Hippolyto. Plin. c. x. lib.xxiix. Pauſaniç antem lib.x.ſunt βίστωνες Oppiani lib.ij.βίστωνες,Dioni in Seuero βίσωνες,qui eſſe ait βοῶν τι εἶδος βαρβαρικὸν *Boum genus quoddam barbaricum*.Oppianus autem nomen eis factum eſſe à Biſtonide regione Thraciæ, vbi plurimum hoc genus.

Τοὺς καλέουσι βίστωνας, ἐπεὶ πάτρης πελέθουσι

Βιστόνιδος θρήκης ----- Nihil neceſſe legere Βίσωνας, σ enim liqueſcit.

Hunc leo cum fugeret] Significantia in verbo *fugeret*. Nec enim fuga conueniens leoni.

Præceps]Amplius hoc quàm fugiſſe.At leo,aut non fugit, aut non fugit præceps,ſed ἐξοπαλιζόμενος diſſimulanter ac pedatim.Homer.Iliade xvi. L.Ariſtoteles c.xliv.lib.ix.hiſtoriæ animal.Plinius c.xvi.lib.iix.Ælian.de animal.c.xxxiv.lib.iv.Solinus c.xxx.

In tela] Vt de leæna pro catulis pugnante Plin.loco antedicto. Claudian.Panegyrico Theodori.

Obuia fulminei properent ad vulnera pardi.

I nunc,& lentas corripe turba moras) Eò refer quod fex popelli ſpectatrix, nullam voluptatibus ſuis moram fieri patiebatur, iramque ſuam teſtari ſolita clamoribns,ſi quis arenarius lentior.Dixi ad epigr. xxii.

X X I V.

De naumachia Domitiani]Hæc naumachia edita in amphitheatro.Suetonius Domitiani c.iv. Errant qui accipiunt de naumachia edita in lacu, de qua Dio in Domitiano,Sueton.loco antedicto.

Cui lux ipſa]Meliùs,*Cui lux iſta*.Nam multæ luces,ſiue dies ſæpe muneris vnius. Vt muneris editi à Tito dies centum, Dio in Tito. Et venationes editæ per dies quinque,Sueton. Iulio c.xix. Venationes binæ per dies quinque,Tullius epiſt.i. lib.vii.ad famil. Et Auguſti munus per multos dies. Dio lib. li. Adiungit Dio ibi,ὥσπερ εἰκὸς ἦν, *vt adſolet*, notans ritũ illum muneris, & venationis, multiplicari dies.

Hinc illæ differitates Suetonij Claudio c.xxi.Vt, munus, aut eſſe *iuſtum & legitimum*,nempe cum venatione:aut inlegitimum,*ſine venatione adparatuque*.Item illa,munus,aut eſſe ordinarium & multorum dierum: ant exordinarium,& *breue,diei vnius vel paucorum*.Breue eiuſmodi munus à Claudio dictum *ſportula*.Breue nempe hoc munus quaſi *ſportula*, & quaſi *condicta & ſubita cænula*, vt loquitur Claudius: Longum & legitimum munus tanquam cœna recta.

Sacri muneris]Sacri Cæſarei,aut ſacri Marti.Res omnes Cæſarum ſacræ.

vt nemo neſcit. Adſentatiunculæ illius principium à Tiberij ſæculo. L. Sueton. c. xxvii.

Munus autem accipe nunc vt generica vox illa & complectens gladiatores, venationes, ludos ſcænicos, &, vt hoc epigramm. naumachiam. Quippe idem munerarius, ſiue munerator, eodem munere ſolitus dare & gladiatores & venationem & ludos. Itaque Tullius pro Murena cum dixiſſet, *ampliſſimum munus*, id explicat, *ludorum elegantiam, & ſcenæ magnificentiam.* Vitruuius Proœmio lib. x. *Nec ſolum id vitium in ædificiis, ſed etiam in muneribus, quæ à magiſtratibus foro gladiatorum, ſcæniſque ludorum dantur, &c.* Hinc & *functio theatralis* pro munere, Symmachi epiſt. xiv. lib. x. Ne rectè in Saturnalibus c. vii. lib. i. perſuaſi nomine muneris, præter gladiatores & venationes nihil venire.

Naualis Enyo] Bellum nauale, ſiue naumachia, vt epigramm. xxxii. lib. vi.
——*Belli ciuilis Enyo*, Bellum ciuile.

Hic modò terra fuit] Hîc, in cauea amphitheatri. Hæc naumachia edita ſic à Domitiano ad exemplum Titi fratris, de qua Dio in Tito. Edidit conſimilem & Nero, Dio in Nerone.

Implendi autem caueas & ſiccandi rationem L. Seneca tangit epiſt. xc. vbi de Circo. Qui, inquit, Euripos ſubito aquarũ impetu cõplet, aut ſiccat.

Non credis] Meliùs interrogatoriè, *Non credis?*

Dum laxent æquora Martem] Mari in caueam inmiſſo, Mars amphitheatralis quaſi adſtrictus vinculis, ſiue impeditæ pugnæ gladiatorum: rurſus autem aqua emiſſâ, laxatus quaſi vinculis Mars, ſiue iterum gladiatoribus copia pugnandi.

XXV.

De Leandro] Fabellam de amorib. Heronis ac Leandri legere volenti eſt Ouidij epiſtolis, & Muſæi carmine, quiqui ille. Fabulam vocat Seruius ad iii. Georg.

Exhibiti autem hi amores à Domitiano in naumachia, ſpectaculo nocturno ad lychnuchos, perinde vt & venationes edidit & gladiatores. Sueton. c. iv. Nocturnum autem hoc in cauea Leandri ſpectaculum, quia & Leander olim νύχιος, inquit Muſæus, πλωτὴρ, *Nocturnus natator.*

Nocturna vnda] ἐννύχιον κῦμα Paull. Silentiarius epigr. in Leandrum. Antholog. lib. vii.

Deſine mirari] Etſi mirandum, vel quia tempeſtas mota ingenio, ſiue automatis in cauea, vt in mari ſolita moueri à natura: vel quia ſceleratus hic Leandri perſonam ſuſtinens, dignus perire mimica illa tempeſtate.

Cæſaris vnda fuit] Itaque clemens vt & Cæſar ipſe. Vt epigr. cv. lib. i.
Sed norunt cui ſeruiant leones.

Cum peteret dulces] Alterum hoc & longè diuerſum epigramma eſt à ſu-

Digitized by Google

periore. Illud in eum qui Leandri perſona velatus enauit ex aqua naumachia: hoc vero in hiſtoriam, ſiue tabellam de amorib. Heronis ac Leandri. Vtrunque epigramma tituli vicem adpoſitum in Domitiani naumachia.

Eſſe igitur hoc xxvi. epigramma numero debuit, cum titulo, *In eundem.* vt prima editione rectè mihi hæc partitio facta, quam tamen hactenus veruecces dubitauêre ſequi, quorum opera editus Martialis.

Parcite dum propero] Similiter Ouid. epiſt. Leandri, & noſter hic epigr. cxxci. lib. xiv.

XXVI.

Eſſe debuit numero. xxvii.

De natatoribus] Qui ſpecie Nereidum, Neptunique luſêre in Domitiani naumachia.

Vario ordine] Strophis in dextrorſum, antiſtrophis læuorſum, epodis autem chori ſtantis, ſiue quieſcentis. Strophæ denotantes orbis octaui conuerſionem, Antiſtrophæ motum ſtellarum errantium, qui orbis octaui conuerſioni eſt contrarius. Epodi verò terræ quietem. Ea de re interpres Pindari, & Demetrius Triclinius commentario de verſibus Sophocli.

Fuſcina dente minax] Natator ſpecie Neptuni cum fuſcina. Deliri, qui de retiariorum fuſcina ſuſpicati.

Nexu ſuit ancora curuo] Cape de vnco ancoræ, vt Aeneide i.

——*Vnco non adligat ancora morſu.* Soſipater lib. i. *Vncum ſacrum* dixit pro ancora ſacra.

Credidimus remum) Credidimus remum & ratem eſſe, non res mimicas vt erant: ſed veras.

Et gratum nautis ſidus] Vt Homerus, ſiue quiqui eſt hymno Dioſcurorum,

——ναύταις σήματα καλά.

Laconum] Caſtores Lacones Feſtus in Pilea.

Thetis, aut docuit, aut didicit] Aut docuit vt Poëta: aut didicit vt hiſtrio. Poëta docet; diſcit ſcænicus. Interpres Terent. ad Hecyram.

XXVII.

Martiali hoc xxiix.

Blanditur Cæſari] Rectiùs fuiſſet, De Carpophoro, vt & epigr. xxiii.

Non Marathon taurum] Male vulgarij de Minotauro accepêre, nam eſt de tauro Marathonio, de quo Tullius iv. Tuſcul. Pauſanias lib. i. Plutarch. in Theſeo.

Nemee frondoſa] *Frondoſa* quia lucus ei vicinus in quo leo Nemeæus. Strabo lib. iix.

Leonem] Ex luna monſtrorum parente lapſum. Dixi ad epigramm. xv.

Hydræ mors vna] Non multiplex, vt Herculi, ſiue non renata ei capita eſſent, vt cum ſecaret eam Hercules.

Tota Chimæra ſemel] Vnicâ plagâ, ſiue triformis, aut ſemel, quia triplex: non autē multis, vt Bellerophonti Chimęra, & quę ter interfici potuerit.

Ignipedes tauros) Aliis Poëtis æripedes illi tauri, ſiue ſpiritu quidē igneo, pedibus autem aheneis. Ouid. lib. vii.

Ecce adamantais Vulcanum narib. efflant *Æripedes tauri*——

Et epiſt. Medeæ. *Iungis & æripedes in aduſto corpore tauros.*

Et mox. *Quorum terribilis ſpiritus ignis erat*

Ærepedes ſolidi —— Valerius Flaccus, ſiue is C. Balbus eſt Argonaut. lib. iix. ——*Daret æripedes in prælia tauros.*

Apollonius Argonaut. lib. iii.

Ταύρω χαλκόποδε, ςόματι φλόγα φυσιόωντε. Ergo ſi fortean Valerius *ignipedes* dixit, pro celerrimis, vt Virgil. xi. Aeneide de Camilla.

——*Pernicibus ignea plantis.* Aut cum ſcripſiſſet Valerius noſter *æripedes*, Critica plebes fecit *ignipedes*. *Æripedes* autem celeriſſimos, vt Virgilij Aeneide vj. *Æripidem ceruam.* Vbi tamē Grammaticorum filij admonent ἐπισυναλοιφὴν eſſe Aeripedem pro aëripedem. Diomedes c.v. lib. ii. Priſcian c.1. lib. xvii. Soſipater lib. iv. Item Apronianus, alij.

At Homerus principio Iliadis v. de Neptuni equis agens, diſtinguit ἵπποις χαλκόποδας, equos æripedes, & ὠκυπέτας, ſiue celeres. Vbi Euſtathius χαλκόποδας interpretatus ςερεόποδας ſolidungulos, & ἠχόποδας vnguliſonos. At Prudentius etiā pro χαλκόποδας dixit *anipedes*, non vt alij *æripedes*.

Patet nunc ergo iam alios eſſe *æripedes*, alios aëripedes: & turbare illos, qui hanc varietatem neglegunt, vt Brodæus Miſcell. c. xxix. lib. ii.

Vincere ſine Colchide) Significanter, *ſine Colchide*, id eſt, Medea. Nam turpe viro ſeruari à puella. Valer. Argonaut. iix.

Qui modo virgineis ſeruari cantib. Idas *Flebat*——

Soluere & Heſionem ſolus) At Hercules non potuit ſolus, ſed cum ſocio Telamone. Iul. Hygin. fabulis c. xxcix. At Straboni lib. xiii. & Apollodoro lib. iii. mentio hic nulla Telamonis. Seruius verò liberationem illam Heſionæ, fabellam eſſe ait, ad Aeneid. i.

Et Andromedam) Perſei hoc opus, ſed cum capite Meduſæ. Ouid. fabul. lib. iv. Apollodor. lib. ii. Cæſius Baſſus in Arati Phænom. qui creditus Germanicus Cæſar. D. Hieronym. epitaphio Paullæ.

Herculeæ laudis) Mitto Theſeum, Meleagrum, Bellerophontem, Iaſonem, Perſeum, ipſius Herculis ærumnas ſi numeres, plus eſt quod præſtitit Carpophorus.

Bis denas pariter perdomuiſſe feras) Sic vulgarij, ſed meliùs bis ſenas. Refert enim ad xii. ærumnas Herculis. Et pariter cum dicit intellegi vult vna ærumna, ſiue labore, nō vt Hercules paullatim, & ærumnis xii. Stultula dubitatio eſt in libro de venatione Circi c. xxiix. hoc velit Martialis, vna plaga bis

ſenas feras confectas à Carpophoro, an eodem die. Et prius illud *verius*, inquit, *eſſe crediderim*. Imò enim verius vno die muneris, quaſi vno labore, ſine ærumna. Itaque dixit, *Perdomuiſſe*. Pergit liber ille uenatorius exorbitare. *Nec minor*, inquit, *eſt dubitatio in verbis Claudiani Panegyrico Manlij.*

Audaces legat ipſa viros qui colla ferarum
Arte ligent, certoque premant venabula viſu.

Quid ſit colla ferarum ligare, niſi forte iugari ad iugum à manſuetarijs accipias, aut iniectu ſagi capite obuoluto miteſcere, & vincula pati, quod verius arbitror. Hæc liber ille *aueis ſquamoſas, piſceis plumatos* ſcilicet. Nam Claudianum quidem ſi roges, ſcripſiſſe ita vt plebecula nunc habet, negabit: ſed

Audaces legat ipſa viros, qui colla ferarum
Arte legant, certoque premant venabula niſu.

Legant, nempe ictui deſtinent, lectiſque certo, neque exerrante, aut vacillante niſu imprimant venabula. *legere*, quod plebi mirare, mirer. Itaque & Marcellus *legere*, inquit, *videre. Hoc & aquilegi* Reſcribe. *Hinc & aquilegi*. Vult aquilegos dictos, quia legunt, ſiue vident, ſiue oculis veſtigāt aquam. Rectius hoc quàm idem alibi. *Aquilex, aquam colligens.*

Legere itaque, videre tanquam ſcopum, ſiue σκοπεῖν. Bonum factum, ſic & reſcribere hunc Claudiani locum ſupra in c. De venatione.

XXIIX.

Hæc à plebe numeratio, Martiali autem, hoc epigr. xxix.

Laus Augusti) Ita Blennus hic, quiqui ille Grammatici ſublingio, qui titulos his epigrammatis fecit, vt quia principium huius epigrammatis eſt, *Auguſti laudes*, lemma fecerit, *Laus Auguſti.*

Sic alius huic geminus germanus epithalamium Catulli de nuptiis Pelei indigetauit *Argonautica*, quia principio epithalamij, mentio Argonautarum eſt.

Auguſti laudes) Ediderat Auguſtus olim naumachiam, de qua Sueton. Auguſti c. xliii. C. Tacit. annali xii. huic anteponit Valerius noſter Domitiani naumachiam, quam is dedit *effoſſo & circumſtructo iuxta Tiberim lacu* Sueton. Domit. c. iv. Dio Domit. qui ait ἐν καινῷ τινὶ χωρίῳ &c. *in nouo quodam loco*, intelligens ſcilicet de nouiter *effoſſo & circumſtructo lacu.*

Committere claſſes) Dilogia. *Claſſes*, vel in naumachia, vel in pugna Actiaca.

Nauali tuba) Tuba in naumachiis, vt Æneide v. Naualis autem tuba propriè claſſicum. L. Aſcon. in Diuin.

Vidit in vndis) Cape de venatione quam edidit Domitianus in aqua naumachiæ, vt & anteriùs Domitiano Titus. Dio in Tito. Et ante Titum Nero, Dio in Nerone, & Sueton. c. xii.

Edoctæ à magiſtris, ſiue manſuetariis feræ natantes, in aqua pugnare ſimiliter vt in arena. Dio in Tito. καὶ τὸ θέατρον ἐξαίφνης ὕδατος πληρώσας, εἰσήγαγε, καὶ ἵππους, καὶ ταύρους, καὶ ἄλλα τινα χειροηθῆ, δεδιδαγμένα πάντα ὅσα ἐπὶ τῆς γῆς πράττειν, καὶ ἐν τῷ ὑγρῷ. Dico Latinè. *Etiam theatrum deſubito impleuit aqua, & introduxit equos & tauros, aliáque id genus cicuria, edoctáque facere in aqua perinde omnia, vt in terra.* Eiuſdem ferè ſortis & venatio Carini de qua Calpurn. Ecl. vii.

Nec nobis tantùm ſilueſtria cernere monſtra
Contigit, æquoreos ego cum certantibus vrſis,
Spectaui vitulos, & equorum nomine dignum.
Sed deforme pecus quod in illo naſcitur amni,
Qui ſata riparum venientib. irrigat vndis.

Et Thetis & Galatea) Natatrices ſub perſona Thetidis, & Galateæ.

In æquoreo puluere) In puluere excitato in pontibus quib. aqua inſtrata, vt in his equi decurrerent tanquam in circo. Eiuſmodi pontes in munere Claudij apud C. Tacit. annali xii.

Et Triton) Sic Triton argenteus in Claudij naumachia. Sueton. c. xxi.

Ipſe) Significanter, *ipſe.* nempe cui notiſſimi equi Neptunini, quippe filio Neptuni ac tubicini. Ouid. fabul. lib. i. Neptunus,

Cæruleum Tritona vocat---&c.

Domini) Neptuni, qui Tritonis dominus, ſiue pater. Romanicè dominum pro patre dixit. Romæ patres ſalutati à liberis ſuis domini, vt Suetonij Aug. c. liii. Martial. epigr. xlix. lib. i. Ail. Lamprid. epiſt. Diadumeni.

Putauit equos) Equis Neptunus inuehitur, quos pingit Homerus Iliade xiii. Papinius Thebaide ii: Legend. Euſtath. ad Homeri locum antedictum.

Sed equos intellige marinos, ſiue hippocampos, vt rectè Philoſtrat. in imaginibus.

Sæuis ratibus) Liburnis. Horat. oda penult. lib. i. ---*Ferocior ſæuis liburnis.*

Nereus) Aliquis ſpecie Nerei inſtruens aciem naumachiæ, non pedeſter, ſed eques, equo ſi forte innatante aquis.

Diues Cæſarea) Reſcribe. Cæſareo, diues. Sic epigramm. i. *Cæſareo amphitheatro.*

Fucinus) Metonymicè, Fucinus pro Claudij naumachia edita in Fucino lacu. Dio lib. liix. Sueton. Claud. c. xxi. C. Tacit. lib. xii. Plin. c. xv. lib. xxxvi.

Et ſtagna) Metonymicè *Stagna Neronis*, Neronis naumachiæ. Neronis duæ naumachiæ. Hinc illud L. Senecæ epiſt. lxx. *Secundo naumachiæ ſpectaculo.* Ac Dio quidem in Nerone, expreſſim duas eius memorat naumachias: Suetonio autem c. xii. mentio vnius tantùm.

Iam illud Valerius noſter dixit vituperanter *ſtagna Neronis*, vt & Papin. lib. iv. Siluar. *Paludes.* *Inducit Nero ſordidas paludes.*

Atin

At in laude vndam parem fretis, aut Pontum dixiſſet, vt laudans Domitiani naumachiam epigr. xxiv. Et æquor epigr. xxvii.

Pigri Neronis. Bene ad ſtagna iunxit nomen pigri. Nam etiam ſtagnum, aqua ſtans & quaſi pigra. Lucan. lib. v.

----- Dum ſe torpentibus vnda
Excutiat ſtagnis ----- Silius Ital. lib. iix.

Lenta paludoſa proſcindunt ſtagna Rauennæ.

Propert. el. vlt lib. iv. *Paludes vnda lenta.*

Piger autẽ Nero, quia οὐ φιλοπραγματίας, καὶ τῇ ῥᾳστώνῃ χαίρων. *Refugiens negotia, & gaudens quiete.* Dio Nerone Sueton. Nerone c. XLII. Et quia non auxit imperium. Sueton. c. xiix.

Ἀστεϊσμὸς in nomine Neronis. Nero enim Sabinum nomen denotans fortẽ ac ſtrenuum A Gell. c. xxi. lib. xiii. Sueton. Tib. c. I. Vrbanè itaq. dictus *Nero piger.* Sic Nero ipſe nomen ſuum tangit Suetonij c. XLIX. ἐν ὀρχήστραις Νέρωνι, ἐν ὀρχεῖσθαι. &c.

Hæc porro quaſi mantiſa eſto, quà in obliuijs, quà in exerrationibus ſcripturæ.

P. II. vbi de theatro concionis loco, addendus & Themiſtius orat. I.

P. III. vbi de amphitheatri ſpecie longiuſcula, etiam illud T. Calpurnij facit Ecl. VII.

Et geminis medium ſe molib. adligat ouum.

P. VI. vbi de *parabolanis*, adpingo ex veteris martyrologij membranis, quę penes Frid. Lindenbruch Germanum, qui vt alter Chryſanthius Eunapij, ἄνθρωπος ὤν, καθάπερ ἐκ ξύλος εἶναι ψυχή. In paſſione SS. Abdonis & Sennes locus *Tunc iuſsit Valerianus ſub voce præconia, vt cum plumbatis cæderentur, dicens. Deos blaſphemare nolite. Et iuſsit eos introduci in amphitheatrum, vt ferarum morſibus conſumerentur. Et cum vt audaciſsimi parabolani ingreſsi fuiſsent, reſponderunt in conſpectu Valeriani dicentes Abdon & Sennes. In nomine domini noſtri Ieſu Chriſti introibimus ad coronam* &c.

P. XII. ad ea quæ de longitudine Coloſſi, iunge. Hyginus pedes XL. fabular. c. CCXXIII.

P. ead. ad ea quæ de pegmate creſcente, adſcribo ex T. Calpurnij Ecl. vlt.

Ah trepidi quotiens nos diſcedentis arenæ
Vidimus in partes, ruptaq. voragine terræ
Emerſiſſe feras : & eiſdem ſæpe latebris
Aurea cum croceo creuerunt arbuta libro :

P. ead. linea IV. a fine, lege, libaui hæc paucula.

P. XVI. lin. XIII. lege. Nam recta ſcriptura eſt Ꝭ. & lin. XV. *Roma*, inquit, *eſt vbi vbi princeps.*

P. ead. ad illa quæ de Cilicum pomarijs, adſcribo. Et pomaria dixiſſe Valerium accipio, quia Cilicius crocus in nemore. Salluſt. II. hiſtoriar. agens de Seruilio bellum gerente in Cilicia. *Iter*, inquit, *vortit ad Corycum vrbem inclutam. paſtuſq. nemore in quo crocum gignitur.* Marcell. in Crocum. Sed relege. *tectuſq. nemore* &c. *De Seruilio Aſcon. in Verrin.* III.

P. ead. lin. XXIX. lege. *Imbrem odoratum* Antonius Muſa &c. lin. ead. Procemio.

P. XXIV. linea V. lege *adnumeres)* lin. XXII. adde. Et Ecloga lib. IIX. ὀκτωμ-πύῳ τῷ σαδίῳ.

P. XXVI. linea XX. lege. *leonem*]

P. XXVII. linea II. poſt illud, tanquam Orpheus, adde. Alius pro Leandro vt infra epigr. XXV.

P. XXXIV. vbi de ingenio pro machinamento, adde ſic vſurpari Capitularijs Caroli Magni c. XXXI. lib. II. c. CCXIV. lib. VII. Gregor. Turonens. c. XX. lib. VI.

P. ead. lin. XVI. lege. πυῤῥιχίζοντας

P. XLVI. lin. VII. lege. *prælijs.*

P. LV. poſt illud, ſiue σκοπῶ. iunge. Quod Maroni Æneide X. eſt, *ſpeculari.*

-- ſpeculatus in agmine longo. *-- Obuius ire parat.*

Digitized by Google

MEMORABILIA IN COMMENTARIO MARCILIJ.

A Dclamationes in ſpectaculis 21. Eæ modulatæ ſiue muſicæ 22.
Adorandi ritus, 42. 43.
Æthiopes ἐυλότειχας 21.
Æripedes, aëripedes, ænipedes tauri 54.
Ἀγχέμαχα ὅπλα 36.
Alexander ſpecie Iouis 25.
Amphitheatrum quale 2. Phiala 3. Marti ſacrum 3. 38. Venerabile 10. locus ſuppliciorum 27. Theatrum venatorium 2. Iulij Cæſaris 3. Statillii 3. id qua regione vrbis 10. Neronis 3. id qua regione vrbis 14.
Amphitheatri conſtructio & dedicatio 1. originatio 2. laus tranſlata in Domitianum 1. 10. 11. altitudo 14. amplitudo 14. περιβολὴ, περίδρομος 7. Cauea, δεξαμενὴ 7. 41. ἀψὶς 41. Partes, ſtudia, certamina, ſeditiones, lites, 14. 15. 45. 46.
Antiſtropha 53.
L. Apuleius explicatus 19. emendatus 22.
Aquilex 55.
Ara cornea 9.
Arena amphitheatrica 23. eius verſio 23. Ea & pro amphitheatro dicta 23. Martia 49.
Arenarius 5. 23. & gladiator differunt 23. 24.
Arenaria fera 5. 23.
Atrium 14.
Atticiſmus 9.
D. Auguſtini locus reſtitutus 5.
Auguſtus ſpecie Mercurij 25.

B

B Abylon, ſuperba 9. eius ædificatio 8.
Barbari ἄφωνοι 8.
Beſtiæ in venatione amphitheatrica feræ, herbaticæ 7. ex cauea emiſſæ 7. ambifariam 7. Sæpe lentæ 48. iraſci ſolitæ paullatim 48.
Beſtiarij 5. 6. Quales 6. Serui, Captiui, emti, conducti, equites, prætorij, Senatores, ipſi munerarij, inermes 6. 7. Feminæ. 6. 7. 25. eæq. ſpecie Amazonum 26.
Beſtiariorum ludus, ſchola, 4. Præmia 40.
Beſtijs obijcere 5.
Beſtijs obiecti ſub perſona hiſtorica aut mimica, & aliarum rerum ſpecie 27. in cruce 28.
Beſtijs pugnare ex æquo & plano loco, aut ſuperiore 7. 38.
Biſon 50. 51.
βλέψις ſtellarum 12.
Breue pro anguſto & paruo 23.
Bubalus vrus 50. 51.

C

C Æſar pręſes mundi, 15.
Cares βαρβαρόφωνοι 10.

Caſſiodor. emend. 37. eius varię & formulę 1.
Caſus 39.
καταχοπτόμενοι 6.
κεραύνιος βωμός 9.
Cicero emend. 46. eius poëmata 17. Cum ſalluſtio Criſpo inimicitiæ 17. 18.
Cicur pro hebete aut ſollerte 33.
Cicur conſilium 34.
Cicurinum ingenium. ſollers. 34.
Claudianus emend. 55.
Κοινὸς, κοινωνικὸς comis 40.
Communis pro comis 40.
Collocare, conficere 40.
Coloſſus Neronis, Veſpaſiani 11. Adriani, Commodi 11. 12. Qua regione vrbis 11. vnde dictus 11. Rhodius 12. Sidereus, Radiatus. eius altitudo 12. Quomodo pegma 12. 13.
Confectores 6.
Contifices 6.
Cornu pro cornui 49.
Creſcere poëticè 13.
Crux 27. 28.
Ea latronibus ſupplicium 29.
Cultor pro accola 16.
Cunei 13.
Cuneoli ἐπιχίδες 13.

D

DAmmati in ludum 5.
Delatores 22.
Dextra manu promittere 46.
Dio emend. 22.
Dominus pro patre 56.
Domitius Calderinus 50.
Domitianus Hercules 41. Deus 43.
Eius naumachia 51. 55.
Domus Neronis aurea 14.
Doricum, pro Græco 50.

E

Ἐκκυβιστᾶν 34.
Ει μονοσυλλάβως pro eï 49.
Elephanti adorant 43. Genua flectunt & quomodo 43. Eorum εὐπείθεια docilitas, religio, χορβφόρεσι, διδάσκαλοι, 43. Cornua, Dentes 44. 45.
Ἐλεφαντηγωγός, ἐλεφαντάρχης, ἐλεφαντιστής 43
Epodus 53.
Erigi pro altum eſſe 14.
Ἔρυσις 49.

F

FAma loquitur 10.
Ferus pro iniquo 14.
Feſtus notatus 11. emend. 37.
Foſſum, foſſatum 42.
Furca, pro cruce 29.

G

GAllorum coma relicina 21.
Genuarius 41.
Γέρας pro ſacrificio 9.
Germanorum capillus in nodum 20. calamiſtratus 21.
Gladiatores ſaturno ſacri, & ſanguis eorum Diti 4. 38. Equites, Ordinarij, Poſtulatitij 45. Pumilię
Gladiatrices 25.
Γονυπετής 42.
Gyarus 22. 23.

H

Herenn. Philo Iud. emend. 48.
Heſiona 54.
Heſperidum poma 47.
D. Hieronym. emend. 33.
Hiſpani extimi ad ſolẽ obeuntẽ 17.
Honor pro ſacrificio 9.

I

IM 49.
Imber adoratus, odoratus 18.
Imber, miſſilium ſparſio 18.

indoſcythæ 44.
ingeniculus 42.
ingenium pro machinamento 34.
ingeniator, machinarius 34.
ingeniatus 34.
ingratus pro ſurdo 47.
inſtitutio matheſeos, poëma Ciceronis 17.
intra damnum, modum, ſpem veniæ, pudicitiam, luſum 32.
inuidendum pro magnifico 14.
Iupiter Latiaris 37. ei victimæ humanæ 37.

L

LActantius emend. 37.
Lancea in venatu 36.
Laureolus latro, mimus 28. 29.
Legere εὐωπῖν 55.
Leonis laudes 31. Magiſter, cuſtos, manſuetarius, manſuetudo 32.
Leones ἀνθυπαλίζεσθαι 51.
Lucilius emend. 23. 30.
Luna habitata 39. Ferarum ingentium altrix 39.

M

MAgiſtri ferarum 32. 33. 43.
Manilius emend. 33.
Manſuetarij 32. 33. eorum artes 33. verberant feras 55.
Marcellus notatus ſemel, iterum 35.
Martialis explicatus epigr. xiv. lib. iix. 18. emendat. 22. 26. 35. 41. 53. 54. 54.
Mauſolea Mœſilea 10. & ſepulchra differunt 10.
Mauſoleum Auguſti, Mauſoli 10.
Medium, manifeſtum 14.
Miracula orbis terræ ſeptem 8.
Munus iunctum venationi 45. duplex, iuſtum ſiue legitimum & breue diei vnius vel paucorum 51. Genus, ſub quo gladiatores, venatio, ludi ſcænici, naumachia &c. 52.
Muneris vnius dies multi 51.

N

NAumachia in cauea amphitheatri 52.
Neptuni equi Hippocampi 56.
Nili aqua 16. 17. Fontes 17.
Nilus poëma Ciceronis 17.
Nimium pro magno, nimis, valdè 18.
Nocturna ſpectacula 52.
Nonius, lege Marcell.

O

ORpheitheatrum 46.
Oſcilla 31.
ὀξύμωρον 29.

P

Πάγκαρπον 4. 5.
Pancarpia 47.
Papinius explicatus 25. emend. 26.
Παράβολοι 5. 6.
Παραβαλλόμενοι 6.
Parabolani. 6.
Pardus 40.
Paſiphaë 25.
Pegmata 12. Creuêre, decreuêre 12. alia theatri, alia triumphi 12.
Pendens, altum 10.
Πειρακινδύνοις 34.
Pilæ taurorum 31.
Plauto lux 38.
Plinius interpretatus 19.
Pomaria Cilicum 18.
Pompa reorum per amphitheatri aut theatri, gladiatorum per amphitheatri caueam 24.
Porrigere, conficere & mori 40.
Porticus Claudia, Liuia 15. Veſpa-

Digitized by Google

-ſiani, Domitiani 15.
Præſidere in ſpectaculis 15.
Prometheus 27.
Promittere vtraque manu 46.
Proritatio ferarum, eaque multiplex 44. 48.
Pyramides vbi, quales 8. Miracula 8. 9. Earum echo ſiue reſona, Originatio 8.

R

Regis nomen odioſum Romæ 14.
Rhinocerus 30. Bos Ægyptius 30. Eius magnitudo 48. Duo cornua 49. 50.
Rhodopa 47.
Roma ſedes imperij 16. Ea vbi vbi princeps 16. Eius templum 11.

S

Sarmatis potus ſanguis equinus 16. & Scythis 16.
Scamma 42.
Schema 42.
σχηματισμοὶ ſtellarum errantium 12.
Schola beſtiariorum 4. 38.
Sedetum πόδιον 42.
L. Seneca emend. 32.
Sigābrorum capillus in nodum, 20.
Silua αὐτόματος 47.
Sparſio theatrica 19. 20.
Spectacula deliciæ populi, voluptates 15.
Stropha 53.
Sudetum 42.
Sueuorum capillus in nodum 20.
Supplex 42.

T

C. Tacitus emend. 20. 24.
Ταυροκαθάψια 31.
Ταυροκαθάπται 31.
Tertyllian. emend. 34.
Theatrum quare dictum a videndo 2. Concionandi locus 2. & ſupplicij 27. Veneri ſacrum 3. Aliud natiuum, aliud arte factum 46. Eius originatio 2.
Θηριομάχοι 5.
Thermæ Titianæ 15.
Tigres manſuetæ 43. 44. Arabicæ 44.
Τοιχοβάτης 7.
Τόξευμα 38.
Tractus, &, tractim 44.
Traducere 24.

V

Varroni lux 35.
Venabulum 36.
Venabuli ferrum 35. alæ 36.
Venatio amphitheatrica 3. Saturno ſacra 3. Dianæ 4. 37. Marti 49. Multinomia 4. vnde dicta 4. multiplex 46. in aqua naumachiæ 55. alterplex, amphitheatrica & circenſis. Item, Hominum & ferarum, aut hominum obiectorum beſtijs. Item, de loco plano aut ſuperiore 6. 7. Item, cominus, eminus 36. φιλοκύνδυνος 38. Iuncta muneri 45. Duplex in ea feras figendi ratio 36.
Veſtibulum 14.
Vncus pro ancora 53.
Vrſa ſidus, domicilium vrſorum 38.
Vrſi viſco capti 34. eorum rotationes 34.
Vrus 50.
Vxorius, Poëma Ciceronis 17.

Digitized by Google

NICOLAI RIGALTII

AD

M. VALER. MARTIALEM

NOTÆ ALIQVOT.

Quas paſsim ad oram ſui codicis adſcribſerat, eas hîc veluti in ſynopſi collegimus.

Digitized by Google

NIC. RIGALTII

AD MARTIALEM

NOTÆ ALIQVOT.

AD. LIB. I.

EPIGRAM. III. *Sacrum Floræ.*] Scribſit olim M. Cato librum de re Floria, conciſa oratione, vt indignationem magiſtratuum in Florales excitaret. Cur. Fortunatianus lib. 2. Artis Rhet. Scholicæ, p. 61. Eius libri de re Floria meminêre & Gellius lib. X. cap. 13. & Non. Marcell.

Epigram. IX. *Facili ſanguine.*] Facilis ſanguis eius qui ſingulos artus ſuos fortunæ prodigendos dat, quæſtu atque compendio gloriarum. Vid. Gell. lib. II. cap. 27.

Epigram. XII. *Cum data ſint equiti*) Fruſtra ſunt qui difficultatem faciunt in Epigrammate perfacili, ſi conferatur & componatur cum 33. huius lib. in eundem Sextilianum.

Epigram. XVII. *Sunt mala plura.*] In libro edendo ſaltem ſeruari debet temperamentum, quod in melle vendendo propoſuit Apicius, doctus gulæ artifex, Epimeles 15. *Mel malum*, inquit, *bonum facies ad vendendum, ſi vnam partem mali, & duas boni ſimul miſcueris.*

Epigram. XLII. *Pallentia ſulphurata.*) Sic in lege 55. De legatis III. *Sulphurata de ligno.* Allumettes. Vid. Epig. 10. & 57. lib. XIII.

Epigram. LVI. *Albus in officiis.*) Vetus Interpres Iuuenalis ad illud Satyr. X. --- *niueos ad frena Quirites. In candidis togis*, inquit, *officium facientes*. Hinc explicandus Martialis. Et fallitur Calderinus.

Epigram. LVII. *Continuis vexata.*) Videatur Epigram. ad Ouidiũ lib. IX. Ep. 100.

Epigram. LXXVII. *Hæc ſapit.*) Phædrus lib. III. Fab. 56.

O nata merito ſapiens dicère omnibus, &c.

Alludit enim Martialis ad eam Phædri de Minerua fabulam. Videſis & quæ ad eam notauimus.

I.

Digitized by Google

Epigram. LXXIIX. *Solevtitur.*) Inſolatur. ἡλιάζεται. Vetus Gloſſ.

Epigram. LXXXVI.] *Non amat inde locum.*] Phædrus lib. I. fab. 8. *Nemo libenter recolit, qui læſit, locum.*

Epigram. LXXXIIX. *Animæ odor*) Titinnius, Fullonibus: *Interea fœtida anima naſum oppugnat.* Et de inferiore gutture Plautus Avlularia, Sc. Poſtquam obſon. *nequid animæ forte amittat dormiens.* Alludit ad gulam Follis, qui in veteribus Gloſſis exponitur, Θύλακος καμίνου. ἀσκός. *Follex.*

Epigram. CVII. *Interponis aquam.*) Sic ille nequam paralyticus apud Petronium: *Hauſi*, inquit, *parcius merum.* &c. Ebrij ſcilicet in venerem ſegniores. Et aptiſſimè ad Martialis mentem dixit Epigrammatarius ἀνώνυμος lib. II. Antholog. ἐν συμποσιακοῖς ἀσίσμασι.

Χαίρε κιρνάμενος τελεινύμφαις πίτερας αὐτός.
Τῆμος καὶ θαλάμοις ἔστιν ἐπισμόγερος.
Εἰ δὲ πολὺς πίνοιεν, ἀπίσεσθαι μὲν ἔρωτας. &c.

AD LIB. II.

Epigram. XXIX. *Non heſterna ſedet.*) Ludit Martialis in nebulonẽ, qui nobilium numero inſeri cupiebat. Et gemmis quidem ornatus, pretioſis veſtibus indutus, vnguentis delibutus, comtus ac politus erat: verùm ne heſterna quidem lingula lunatâ ſedebat plantâ, nec læſum pedem aluta coccina tegebat. ceterùm inſcriptum fronti habebat epigramma numeroſis inductum ſplenijs. ſcilicet, ſtigmatias erat. Fruſtra hi verſus in Animaduerſionibus tentati ſunt.

Epigram. XXXI. *Supra quod fieri.*) Ancipiti ioco ineſt nequitia, quã nolo clarius declarare.

Epigram. XXXVII. *Tra. px. domum ferenda.*] Sordidus iſte mos helluonum notatur à Theophylacto Simocata in Epiſt. 14. ὁ δὲ θεσπέσιος ὑπὸ τῆς νεανίας τῶν ἰχθύων τὰ πλεῖστα ἐκβέβρωκε, καὶ τὰς ἀκρίδας οὐκ οἶδ' ὅπως ἐξερρόφησεν, ὁ δὲ τρυγίας ἐνεχλιώθη. καὶ μοῖραν ἵνα ἥπερ μετ' οἴκου κομίζεσθαι οἴκαδε.

Epigram. XLVII. *Conchis Cytheriacis.*) Conchas puellarum intellige. vel potiùs, Conchas Venerias, virginali ſeu feminali glabro conſimiles, de quibus Plinius lib. IX. cap. 33. *Nauigant ex his veneriæ, præbenteſque concauam ſui partem, & auræ opponentes, per ſumma æquorum velificant.*

Epigram. LXIV. *Marſia cauſſidicus*) Videatur Sollius Apollinaris, Carmine XIII.

Epigram. LXVI. *Hoc facinus Lalage.*] Iuuenalis Satyra VI.

Diſponit crinem laceratis ipſa capillis &c.

Plecuſa.] Nomen ornatricis, Πλέκουσα. à componendis, comendis, nectendiſque crinibus. Sic apud Iuuenalem d. Sat. Pſecas, ab eo quod Græci dicunt, ψεκάζειν. Vetus Interp. ad verſ. 489. Gloſſarium vetus ms. Κομμοῦν, τὸ σῶμα ὡραΐζειν, ἐπεὶ καὶ κομμώτριαν λέγουσι τὴν κοσμοῦσαν καὶ ἐμπλέκουσαν.

Digitized by Google

AD LIB. III.

Epigram. XVI. *Quodque tibi tribuit ſubula, ſica rapit.*] Scitè nimis ſubulam cum ſica componit. Subula enim ὀβελὸς eſt, & ſtilum ſiue graphium fere repræſentat, quo veluti ſica infeſtæ & armatæ Patrum manus apud Senecam lib. 1. de Clementia. Sic etiam obeliſco, tanquam ſica, malos verſus iugulabat Ariſtarchus. Item. ſubula coquinarium fuit inſtrumentum. Gloſſæ veteres: ὀβελὸς ἐν ᾧ ὀπτῶμεν, *Subula*, *veru*. Vnde & haſtæ quibus præfixæ erant quaſi ſubulæ, ὀβελίσκοι. Scholiaſtes Ariſtophanis: τῷ δὲ ὀβελίσκῳ ἐχρῶντο ἀντὶ δόρατος. Idem. τὸν ὀβελίσκον. ὅπερ ἐστὶν ἡμῖν δόρυ. Sic apud Dionyſ. Halicarnaſ. lib. V. ξύλα προμήκη καὶ χειροπληθῆ σιδηροῦς ὀβελίσκους ἔχοντα. Veruta pila, Feſto & alijs.

Epigram. LIIX. *Sordidæ cortis.*) Cortis ſiue Curtis, vne court. Vnde & Cortinarij, Cortelinj, Coortales, Courtiſans, valets de Court, apud recentioris æui ſcriptores.

Ibidem. *Coactos non amare capones.*) Aliter de ſe ſentiebat Apuleianus ἀνεχόμενος:

Amare, inquit, *liceat, ſi potiri non licet.*

Epigram. LXIII. *Femineas cathedras.*) De femineis cathedris habes apud Phædrum lib. III. fab. 47.

Epigram. LXXXII. *Hos Malcionis patimur.*) Malcio, quaſi, Malácio, μαλακός. Totum autem hoc epigram. bene conuenit in Trimalcionem illum, de cuius cæna Petronius Satyr.

Epigram. C. *Curſorem ſexta.*) Curſor, ſeruus, laquais. Vid. l. ſeruis vrbanis. De leg. III. Gloſſæ χύρσωρ, *exercipes*. Ταχυδρόμος, δρομεὺς, καὶ κύρσωρ. Suidas: Κυρσῶρες, οἱ διατρέχοντες. κῦρσορ, τὸ τρέχε.

AD. LIB. IV.

Epigram. IIX. *Matutinum Iouem.*) Cæſarem Martialis Iouem ſuum vocat. Sic domini a ſeruis ſuis, humani Ioues, appellantur. Plautus, Caſina, Scæ. *Vna edepol.*

--- ST. quid id refert tua?
Vnus tibi hic dum propitius ſit Iupiter;
Tu iſtos minutos caue deos flocci feceris.
OLY. Nugæ ſunt iſtæ magnæ, quaſi tu neſcias,
Repente vt emoriantur humani Ioues. &c.

Epigram. XX. *Cerelia pupa.*) Pupus, pupulus, & pupillus, puerilia & blandæ appellationis nomina.

Epigram. XXII. *Perſpicuæ plus vetuſtis aquæ.*] Scilicet, ne vltimam amoris lineam pertingerem, neue oſcula quinta parte venerei nectaris imbuta carperem. Τὸ, plus, in re amorum idem eſt Martiali, quod Ouidio, *cetera*:

Oſcula qui ſumſit, ſi non & cetera ſumpſit;
Hæc quoque quæ ſumſit perdere dignus erat.

& Euſtathio Philoſopho, τὰ ἐρωτικὰ πέρι. lib. IV. Iſmenes & Iſmeniæ: καὶ πάλιν ἐφίλουν αὐτήν, καὶ πάλιν ξυνέθλιβον, καὶ τὸ δρᾶν ἐπεχείρουν ἐρωτικώτερον. Clitophon verò apud Tatium, illud Plus, ſi oſcula deſint, nihil eſſe ait. Τὸ μὲν γὰρ ἔργον τῆς Ἀφροδίτης, καὶ ὅρον ἔχει καὶ κόρον, καὶ οὐδέν ἐστιν ἐὰν ἐξέλῃς αὐτοῦ τὰ φιλήματα. φίλημα δὲ καὶ ἀόριστόν ἐστι καὶ ἀκόρεστον καὶ καινὸν ἀεί. τρία γὰρ τὰ κάλλιστα ἀπὸ τοῦ στόματος, ἀναπνοή, φωνή, καὶ φίλημα.

Epigram. XXIIX. *Nudam te ſta. tuus Lupercus.*) Fortaſſe alludit ad morem antiquum, de quo Iuuenalis Sat. II.

Non prodeſt agili palmas præbere Luperco.

Vetus Interpres: *Steriles mulieres februantibus Lupercis ſe offerebant, & ferula verberabantur* &c. Nempe ſterilem ſe fingebat Chloe, vt ſæpe a Luperco ſubagitaretur.

Epigram. XL. *Atria P. ſtabant cum ſtemmate toto*) Plena erant infulis, lineis, flexuris cognationis & gentis. Plinius lib. XXXV. cap. 2. *Stemmata vero lineis diſcurrebant ad imagines pictas.* Seneca lib. III. de Beneficijs cap. 38. *nomina familiæ multis ſtemmatum illigata flexuris.* Hinc apud Auſonium in Gratiarum actione, *Replicare ſtemma.* & Sidon. Apollin. Epiſt. 12. lib. 7. *Explicare ſtemmata.* Plutarch. initio Numæ: καίπερ ἐξ ἀρχῆς εἰς τοῦτον κατάγεσθαι τῶν στεμμάτων ἀκριβῶς δοκούντων. Nec leuis error in Gallica verſione ob minimè intellectam ſtemmatis ſignificatiónem.

Epigram. LXVI. *ſaucia vena mero.*) Vena, τὸ μόριον. Notaui ad Phæd. lib. I. fab. XX.

Epigram. LXXXVII. *Inuerſa pueris arande charta.*) Olim vix inuerſa charta ſcribebant. Sidon. Apollin. lib. II. Ep. 9. *Quarum quoque replicatio fieret amœna narratu, niſi epiſtolæ tergum madidus ſordidare calamus erubeſceremus.* Hinc ipſe Mart. Epig. 16. lib. IIX. *Scribit in auerſa Picens epigrammata charta.* &c.

AD LIB. V.

Epigram. XXV. *Diuitiæ locariorum.*) Scribe, *lorariorum.* id eſt, μαστιγοφόρων.

Epigram. XXXIX. *Ducenties accepit, & tamen viuit.*) Vide ſupra Epig. 65. lib. II. Hic verò placet nodum in ſcirpo quærere. Iocatur Martialis in Pætum, qui morte vxoris ducenties H-S lucri fecerat: ait eum fortiſſimum eſſe, qui ducenties accepit, & tamen viuat, quaſi, ſcilicet, CC. plagas accepiſſet, ſiue CC. ictus ſuſtinuiſſet. Atque hoc etiam epigrammatis acumen eſſe aio, quod inſulſiſſimum fecit Auctor Animaduerſionum.

AD LIB. VI.

Epigram. XXI. *Tam frugi Iuno vellet habere Iouem.*] Salax & petulans Iupiter a Poetis celebratur. quod illis eleganter exprobrat Arnobius

Digitized by Google

lib. IV. aduerſ. Gentes. *Nonne illi fuerat ſatis Iuno, nec ſedare impetum cupiditatum in regina poterat numinum, quum nobilitas eam commendaret, tanta facies, oris dignitas, & vlnarum niuei marmoreique candores? An vxore contentus haud vnâ, concubinis, pellicibus, atque amiculis delectatus, impatientiam ſuam ſpargebat paßim (vt bacchari adoleſcentes ſolent) ſalax deus?* Legendum verò: *vt vagari adol. ſol.* Sic Martialis ſupra hoc ipſo epig.

Legitimos eſſet cum vagus ante toros.

Sic etiam Perſius Sat. VI. *vagum inguen*, dixit:

Quum moroſa vago ſingultiet inguine vena:

Gloſſarium vetus: Σποράδην, *vageraßim.* Scribo: *vagè, paßim.*

Ibidem. *Arcano percußit pectora loro.*) Id eſt, κεστῷ, ceſto. ſic emendandus Minutius: *Loro Veneris illectum, flagrantiùs quàm in adulteras ſoleat, cum Iunone vxore concumbere.* vulgò legitur, *thoro*, malè. Lorum Veneris, ceſtus eſt: & ab Homero. Ιλιάδ. γ. vocatur ἱμὰς πολύκεστος. Scholiaſtes: πολυκέντητος, πολύῤῥαφος, ποικίλος. ἀπὸ τοῦ δὲ καὶ ὁ τῆς ἀφροδίτης ἱμὰς ὠνομάσθη κεστός. Idem: ἱμὰς, λῶρος. Vetus Gloſſarium ms. ἱμάντες, λῶροι. Vide Notas ad Onoſandrum pag. 38.

Epigram. LXXIIX. *Oculo, valebis, inquit.*) Sic in Epigr. Lucillij lib. II. Anthologiæ, amiſſurus oculum dixit: χαῖρ' ἱερὸν φάος.

Epigram. XC. *Vxor eſt duorum.*) Quaſi binas nuptias eodem tempore cõſtitutas habet. quod turpe eſt, & infamiam parit, ex verbis Prætoris. D. De his qui not. infam. Biuiram veteres dicebant vxorem duorum virorum. Nonius: *Biuiras*, inquit, *vſus viduas appellat.* Imo fortean potiùs adulteræ dictę biuiræ. & ita meliùs quàm de vidua, locus Varronis accipietur: *Ad biuiram venio, cùm vellem oſtendere quid vellem, Metamelos Inconſtantiæ filius me reprehendit.*

AD LIB. VII.

Epigram. XVII. *Acceßi quoties ad opus, miſtisque mouemur l.*) Hoc eſt quod Vlpianus dixit, *in ipſis rebus Veneris.* quod Solo & Draco dixerãt, ἐν ἔργῳ. l. 23. D. ad l. Iul. de Adult. Harmenopulus, ἐν αὐτῷ ἔργῳ τῆς μοιχείας, ἐν συμπλοκῇ. Tertullianus lib. de Anima cap. 27. *In ſolenni ſexuũ officio, quod marem ac feminam miſcet in concubitu communi. in illo ipſo voluptatis vltimæ æſtu, quo g. v. ex.* Ouidius, *in veneris gaudiis.* Papianus lib. Reſponſorum, tit 26. *ita vt vnum ſint, & ſeſe commiſceant.*) Catullus, *truſantes.* Hyginus in fab. *venerantes.* Fabius Declam. 291. *Dum rem faciunt maritorum.* Martianus Felix lib. I. *in maritali vacatione.* Petronius, *in officio nuptiali.* &c.

AD LIB. IX.

Epigram. xii. *Dicunt Earinon.*] Earinus, vernus. Tertullianus lib. de habitu muliebri cap. 18. Deum, ait, creare potuiſſe oues earinas: id eſt, virides. qui color propriè verni temporis eſt.

Epigram. xvi. *celebrata.*) non malè in quibuſdam codd. *ſcelerata.* dici tamen poteſt, celebrata Chloe, famoſum & nobile ſcortum.

Digitized by Google

Ibidem. *Se feciſſe.*) Trifariam accipi poteſt ambiguitas huius verbi. Se feciſſe, hoc eſt, ſe tumulum poſuiſſe. vel, ſe feciſſe, ſe necaſſe ſeptem viros. vel denique referri poteſt ad res venereas: & pulcrè conueniet Chloe meretrici.

Epigram. xlii. *Quod digitis Pontice perdis, homo eſt.*) Qui Talaſſionem indicunt manibus libidinoſis, aut illicita & infanda venere vtūtur, hominem perdunt, & paricidæ ſunt. Notandus in hanc rem Minutij locus: *Vos enim nec inuicem agnoſcitis, & in mutua odia ſæuitis: nec fratres vos, niſi ſane ad paricidium recognoſcitis.* Nimirum illi Fratres dicebantur qui nefario concubitu turpe perdendi hominis præſtabant officium. Item qui faciunt ἐν χερὶ ἀνόμημα, quęque exercent κοίτην ἐν παραπλάσματι, paricidæ dici poſſunt. διὰ τῆς ἐσχάτης ἀπορίας καὶ φρενοβλαβείας.

Epigrã. LXXXIX. *Denſo cùm iaceã triente blæſus.*] Ebrij ſcilicet vt mentis, ſic & linguæ compotes non ſunt. Etenim caput ſenſuum omniũ arcem occupat grauedo, ſopor, κάρος ἐξ οἴνου, καρηβαρεία, quæ Latinis Elucus ſiue helucus: Apuleius Apol. *Craſſus ipſe vbi gentium eſt? An Alexandriam tædio domus remeauit? an parietes ſuos detergit? an, quod verius eſt, ex crapula heluco attentatur.* Sic emendandum puto hunc locum. nam corruptè vulgò legitur: *ex crapula helluo att.* De eluco Feſtus, & Tertullianus lib. De coron. mil.

AD LIB. X.

Epigram. xxv. *Tunica præſente moleſta.*) De hac tunica dixi ad Onoſand. pag. 17. & Phædrum, lib. IV. Fab. 60.

AD LIB. XI.

Epigram. xx. *Diſerta es.*) Laſciua es & ſalax. Sic intellige lib. ix. Epig. 12.

Nobis non licet eſſe tam diſertis,
Qui muſas colimus ſeueriores.

& lib. VI. Ep. in Laberium:

Verſus ſcribere qui poteſt diſertos,
Non ſcribat, Laberi, virum putabo.

& lib. XII. Epig. in Sabellum:

Tanti non erat eſſe te diſertum.

Epigram. LXXII. *medicæque recedunt.*) Scribe, *medicique.*

Epigram. LXXIII. *Drauci Nata ſui vocat pipinnam*) Si quid mutandum, libens ſcriberem, *piſinnam.* hoc eſt paruulam. aptiſſimè ad ſequentem verſum. Auctor Gloſſarum in Perſium citat hunc verſum Labeonis Gram. *-- Crudum maduces Priamum, Priamique piſinnos.*
Id eſt, paruulos filios.

Epigram. xcv. *Iura, verpe, per Anchialum.*) Rumor erat Anchialum puerum Martialis, a poeta quodam Iudæo pædicari. arguit eum Martialis quod natus in ipſis Solymis, adeoque ſanctior & caſtior putaretur,

Digitized by Google

tamen prædicaret. Negabat ille ſimul & per Deum iurabat. At proteruè Martialis, iura, inquit, per ipſum Anchialum, puerum meum. In odium Iudaicæ religionis. Nec aſſentior viris doctiſſimis qui aliter interpretantur. Quod attinet ad nomen Anchiali exſtat vetus Epigramma:

Anchialus Lesbiæ.

Hoſpes ſta, & lacruma, ſi quid humanius in te eſt,
Oſſua dum cernis conſita mæſta mihi.
Quoius laudati mores, & forma probata 'ſt
Anchialo, quem cura anxia debilitat.
Lesbia ſum, quæ dulcis mores ſola reliqui.
Et vitam viuens parui in officijs.
Sei nomen quæris, ſum Lesbia: ſi duo amantes,
Anchialus dulcis cum ſuo homine Spurio. &c.

Epigram. xcxix. *Labra pingui delibuta ceroto.*) Pinguia labra, quaſi cerata, ſiue cera inducta. Cerotum, κήρωτον. Vet. gloſſ. *κηρῶ, cero. κήρωμα, ceroma.* Hinc emendandus Arnobij locus inſignis lib. vi. *Inter deos,* inquit, *videmus leones toruiſſima facie, mero oblita minio, & nomine frugi ſerio nuncupari. Si ſimulacra hæc omnia ſuperiorum ſunt imagines numinum, ergo & in cœlo habitare dicendus eſt deus talis, ad cuius formam & ſpeciem ſimulacri huius ſimilitudo directa eſt: & videlicet vt hic, iſte; ita illic, ille, ſine reliquo corpore perſona eſt, & facies ſola, fremibundus hiatibus toruidis, dirus, ſanguineo decotoro malum dentibus ſuis comprimens &c.* Si verum amamus, legendum: *dirus ſanguineo de ceroto.* hoc eſt, quod ipſe ſupra dixerat, *facie mero oblita minio.* quo modo etiam, pro, *toruiſſima facie*, dixit: *fremibundus hiatibus toruidis.* Ceterùm, vt de vna fidelia duos parietes dealbemus, hæc Arnobiana de Sole accipiēda ſunt, qui leonino vultu pingebatur, dicebaturque Oſyris frugifer: Papinius Statius Thebaid. I.

---- ſeu te roſeum Titana vocari
Gentis Achemeniæ ritu: ſeu præſtat Oſyrin
Frugiferum.

Vnde & iocatur Arnobius, ait enim eum nomine frugi ſerio nuncupari, cùm tamen ebrij faciem potiùs præ ſe ferat, mero oblitam minio, quaſi, ſi placet, nimio mero. Nihil autem mutandum in illis verbis, *nomine frugi ſerio nuncupari.* quamuis aliter putet Theod. Marcilius Interpretam. Leg. xII. pag. 127. De leonina Solis facie, Placidus Lactātius Comment. ad Thebaid.

AD. LIB. XII.

Epigram. xLIx. *Grandes vniones.*) Inſignes baccas, Horatio Satyra 3. titulatos, elenchos, indices, margaritas oblongas. Vet. Gloſſ. *Elenchi, μαργαρεῖται μεγάλοι.* Iuuenalis Sat. vI.

Auribus extentis magnos commiſit elenchos.

Digitized by Google

Videatur vetus Interpres.

Epigram. LXXIIX. *Multis dum precibus.* Simile illud de canum legatis ad Iouem apud Phædrum lib. IV. Fab. 76.

Ibidem. *Offenſus genitor &c.*) Quaſi Aethon crepando religionj vitium feciſſet. Elegans fragmentum ex lib. M. Catonis in L. Veturiū: *Domi quum auſpicamus, honorem me Deum immortalium velim habuiſſe. Serui, ancillæ, ſi quis eorum ſub centone crepuit, quod ego non ſenſi, nullum mihi vitium facit. Si cui ibidem ſeruo aut ancillæ dormienti euenit quod comitia prohibere ſolet, ne id quidem mihi vitium facit.*

Ibidem. *Poſt hoc flagitium.*) Sic Plauto fores crepantes flagitium facere dicuntur.

Epigram, LXXXIX. *Qui ſolus inopi præſtat & facit turbam.*) Phædrus lib. III. fab. 78. *Æſopus domino ſolus quum eſſet familia.*

AD LIB. XIV.

Epigram. LXXIX. *Priapus ſiligineus.*) Vide ad Phæd. fab. 72.

Epigramm LXXIII. & LXXIV. *Pſitacus. Coruus.*) Arnobius lib. II, *Diſcit verba pſita.us integrare, & nomina prorſus expromere.* Liber m s. in Bibliotheca Regia. *& nom. corſus expromere.* Inde conijcio ſcribendum eſſe: *& nomina coruus exprom.*

Epigram. CLIII. *Semicinctium.*) Vn demiceinct, vne eſtreinte. Nicetas Choniates in codice barbaro-græco dixit, τζιταίνιον, ἤτοι βένλαι. Semicinctio, quaſi laqueo, ad informem nodum, vtebatur ille apud Petronium Sat. *Et iam ſemicinctio ſtanti ad parietem ſpondam iunxeram* &c. Nec erat quod hunc locum, quaſi deſperatum, deponeret eruditiſſimus author Animaduerſionum in Petron. pag. 336.

Epigram. CXXCII. *Ebrius Prometheus.*) Vid. Phædrus lib. IV. fab. 73.

Digitized by Google